

## FİLYOS ÇAYI HAVZASININ (Karabük-Filyos arası) COĞRAFİ ETÜDÜ II: BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

*Sedat AVCI\**

### *Giriş:*

Bu makale "Filyos Çayı Havzasının (Karabük-Filyos arası) Coğrafi Etüdü"ne ilişkin yayınların ikincisini oluşturmaktadır. İlk makalede inceleme sahasının fiziki özellikleri ortaya konulmuştu (AVCI, 1998a). Bu makalede ise, inceleme sahasının beşeri özellikleri ele alınacaktır. Sahanın sınırlarına, çalışmanın amacına ve yöntemine ilk makalede yer verildiği için tekrarlanmayacaktır. Çalışma sahasının ekonomik coğrafya özellikleri ayrı bir makalenin konusunu oluşturmaktadır. Bu çalışmaların sonuçları "Filyos Çayı Havzasında (Karabük-Filyos arası) Mekansal Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri" başlığı ile yayınlanmıştır (AVCI, 1998b).

### *1-İnceleme Sahasının Yerleşme Tarihi:*

Karadeniz Bölgesinin yerleşme tarihi oldukça eski dönemlere gitmektedir. Zonguldak ve çevresindeki araştırmalarda Kalkolitik, Bakır ve Bronz çağlarına ait buluntulara rastlanılmaktadır (KÖKTEN, 1952: 198). Tarihi dönemler içinde ise yerleşmeler çoğunlukla kıyı boyunca koloniler halinde dizilmişlerdir. Bu yerleşmelerin ardükeleriyle gelişmiş bağlantıları yoktu ve ulaşım çoğunlukla deniz yoluyla sağlanıyordu (EMİROĞLU, 1963-64: 154). Başlıca koloniler Trapezus (Trabzon), Amisos (Samsun) ve Sinopé (Sinop)'dur. Daha sonraki dönemlerde de çeşitli koloniler kurulmuştur. Bunlardan inceleme sahasına yakın olanlar arasında Heraklia Pontica (Ereğli) ve Amastris (Amasra) en önemlileridir.

Strabon, Amastris şehir devletinin Sesamos (Amasra), Kytoron (=Kidros, Gideros), Kromna (Kurucuşile) ve Tieion (Filyos) yerleşmelerinin idari bakımdan birleşmeleri sonucunda oluştuğunu belirtmektedir. İnceleme sahasında yer alan Tieion (Téium, Teion), kısa bir süre sonra isyan ederek bu birleşmiş şehirlerden ayrılmıştır (STRABON, 1969: 24-25). Strabon, ekonomik açıdan gelişmemiş olması nedeniyle Tieion'u "hakkında söylenecek önemli bir şeyi olmayan şehir" olarak nitelendirmektedir (STRABON, 1969: 21). Tieion bir Milet kolonisi olarak kurulmuştur. MÖ. 1200'lerde inceleme sahası ve çevresine çeşitli Frig toplulukları yerleşmişler ancak, siyasal bir yapılanmaya gitmemişlerdir. Friglerden sonra MÖ. 676-630 tarihleri arasında Kimmerler bölgeyi idareleri altına almışlarsa da, MÖ. 630'dan sonra MÖ. 546'ya kadar Lidyalılar,

\* Doç. Dr. Sedat Avcı, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü öğretim üyesidir.

bu tarihten sonra da Persler hakimiyet kurmuşlardır. MÖ. 334'de Büyük İskender'in Persleri yenmesinden sonra, idare Makedonlara geçmiştir. Daha sonraki dönemlerde Romalılar ve ardından Bizanslılar'ın eline geçen bu saha, 1084'ten sonra bir süre Selçuklular ile Bizanslılar arasında el değiştirmiştir. Zonguldak ve çevresi 1335'de Candaroğlu Beyliğinin kurulmasını takiben bu beyliğin sınırları içinde kalmış, 1459-1460 tarihlerinde Fatih Sultan Mehmet tarafından bu beylik yıkılınca, Osmanlı İmparatorluğu sınırları içine katılmıştır. Osmanlıların hakimiyeti imparatorluk yıkılana kadar devam etmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında Fransız işgalinin de yaşandığı inceleme sahasında, gösterilen direniş nedeniyle Fransızlar kısa sürede geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

## 2-İnceleme Sahasının İdari Bölünüşü ve Geçirdiği Evreler:

İnceleme sahasının idari bölünüşü, gerek Osmanlı İmparatorluğu, gerekse Cumhuriyet döneminde sürekli değişim göstermiştir. Bu değişimin en önemli nedeni, farklı sebeplerden dolayı yerleşmelerin önem kazanmaları veya önemlerini yitirmeleridir. Bu sebepler arasında ekonomik ve siyasal olaylar ile idarecilerin siyasi tercihleri başta gelmektedir.

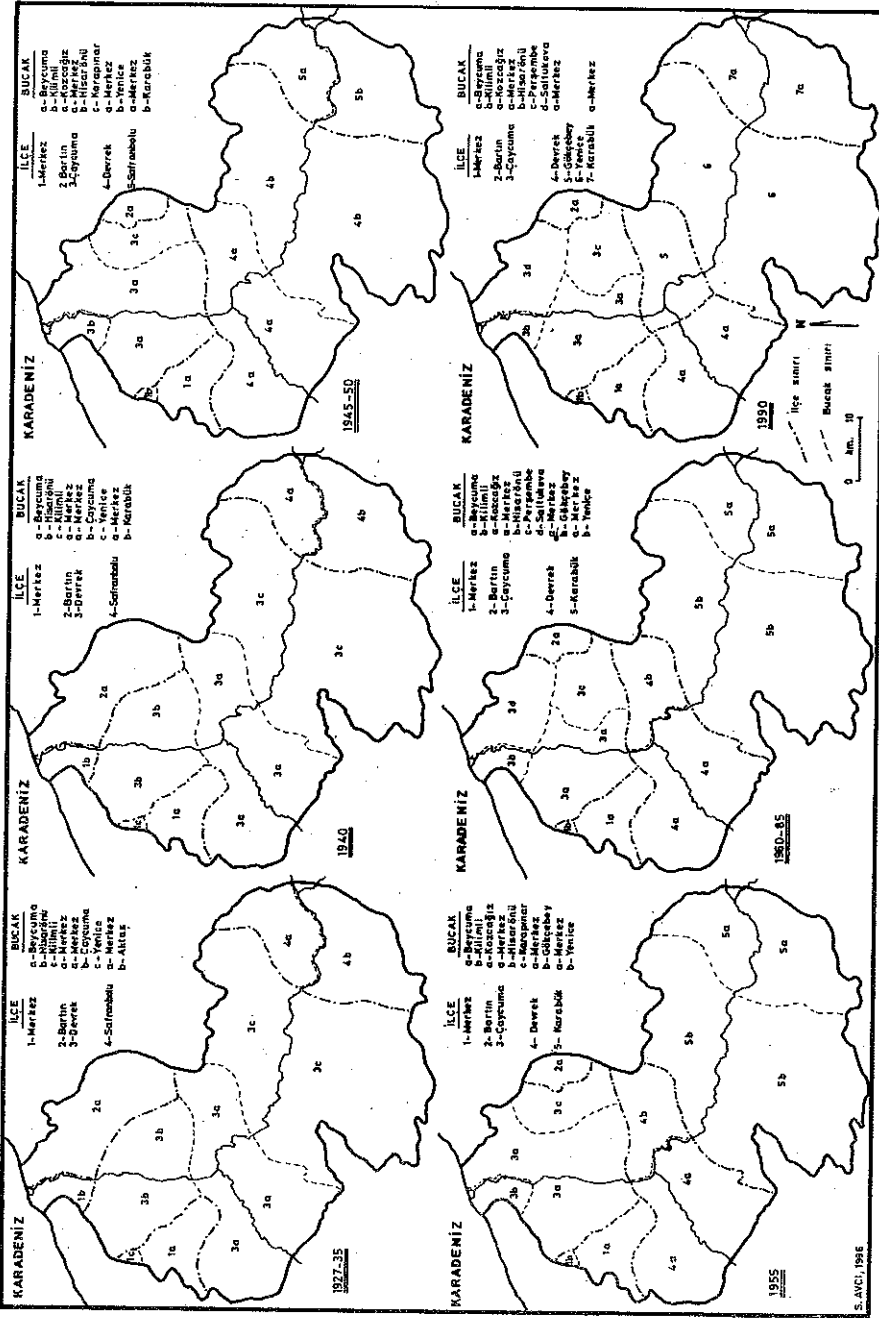
Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde Zonguldak ve çevresi, Kastamonu Vilayeti sınırları içinde yer alıyordu<sup>1</sup>. Devrek, Ereğli, Safranbolu ve Bartın inceleme sahasında veya çevresinde yer alan önemli yerleşmelerdi. Zonguldak ise ancak imparatorluğun son dönemlerinde, maden kömürünün bulunup çıkarılmaya başlanmasıyla gelişme göstermiştir.

Cumhuriyet döneminde, Osmanlı imparatorluğunun son zamanında kullanılan idari bölünüş sistemi kısmen korunmuştur. Osmanlıların idari sisteminde olan büyük vilayetler kaldırılmış, sancak merkezleri vilayet (il) olarak nitelendirilmiştir. Sırası ile kaza (ilçe), bucak ve köyler bu vilayetlerin alt yönetim birimlerini oluşturmuşlardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında inceleme sahası, Zonguldak ili sınırları içinde yer alıyordu. Fakat bu sınırlar içindeki bölümlene de zaman içinde değişim göstermiştir. Zonguldak ilinin 1927'de 5 ilçesi vardı (Harita 1). Bu idari bölünüşe göre inceleme sahası Merkez ilçeye bağlı Beycuma, Kilimli ve Hisarönü bucakları kısmen; Devrek

<sup>1</sup> Anadolu'nun idari bölünüş sistemi, hakim olan devletin idari mekanizmasına göre sürekli değişim göstermiştir. Romalılardan önce Anadolu yarımadasının çeşitli kısımları bulunan kavime göre isimlendiriliyordu. Romalılar döneminde eyalet sistemine geçmiştir. Bizanslılar döneminde ise "thema" adı verilen ve Romalıların idari bölünüş sisteminden farklı bir bölümlene uygulanmıştır (TUNCEL, 1991: 106-107). Osmanlı İmparatorluğunun ilk yıllarında "eyalet" sistemi vardı ve bu sistem Tanzimat'a kadar sürdürülmüştür. Tanzimat döneminde eyalet sistemi yerini "vilayet" sistemine bırakmıştır. Vilayetler sancaklardan (mutasarrıflık, daha eski ismi liva) meydana geliyordu. Sancaklar ise kazalardan ve bu kazalara bağlı köylerden oluşuyorlardı (DARKOT, 1961: 40).

Kastamonu vilayeti Merkez, Bolu, Çankırı ve Sinop sancaklarından oluşmaktadır. İnceleme sahası ise Bolu ve Merkez Sancaklarının sınırları içinde yer alıyordu. Bolu sancağı Merkez, Bartın, Düzce, Ereğli (Heraklia), Hamidiye (Devrek), Gerede, Göynük ve Medrese (Mudurnu) kazalarından meydana gelmekteydi. Bu kazalara bağlı 1131 köy vardı. Merkez Sancağı ise İnebolu, Safranbolu, Tosya, İskilip, Araç, Taşköprü, Daday ve Cide kazaları oluşturmaktaydı. Bu kazalara bağlı köy sayısı ise 465'dir (CUINET, 1894: 404). Osmanlı imparatorluğu döneminde inceleme sahasının çok büyük bir kısmı Hamidiye kazası, diğer yerler ise, Safranbolu, Bartın ve Ereğli kazaları sınırları içinde kalıyordu.



Harita 1

S. AUCU, 1986

ilçesinin Çaycuma ve Yenice bucakları tamamen, Merkez bucağı ise kısmen; Safranbolu ilçesinin Merkez bucağı ile Aktaş bucağının bir kısmı yer alıyordu. 1941 yılında Aktaş bucağı kaldırılarak Karabük bucağı oluşturulmuş ve Aktaş bucağının köyleri ise yeni bucağa bağlanmıştır.

İnceleme sahasındaki idari bölünüşte ilk önemli değişiklik 1944 yılında yapılmıştır. Devrek ilçesinin Çaycuma bucağı ile Merkez ilçenin Hisarönü bucağı ve Bartın İlçesi Merkez bucağının bazı köyleri idari bakımdan birleştirilmiş ve Çaycuma ilçesi oluşturulmuştur. Yeni kurulan ilçenin Merkez, Hisarönü ve Karapınar adında 3 bucağı vardı. İdari bölünüşteki bu durum 1953'e kadar devam etmiştir. 1953 yılında Karabük bucağının yerine Karabük ilçesi kurulmuştur. Karabük ilçesi, Safranbolu ilçesinin Merkez bucağının bir kısmı ile Karabük bucağından ve Devrek ilçesinin Yenice bucağından meydana geliyordu. Yeni kurulan ilçenin Merkez ve Yenice bucakları vardı. 1959 yılında yapılan bir düzenleme ile Çaycuma ilçesi sınırları içinde Karapınar bucağı kaldırılarak, Perşembe ve Saltukova bucakları kurulmuştur. Perşembe bucağının merkezi Hacıkadı (şimdiki adı Perşembe), Saltukova bucağının merkezi ise Kokaksu'dur.

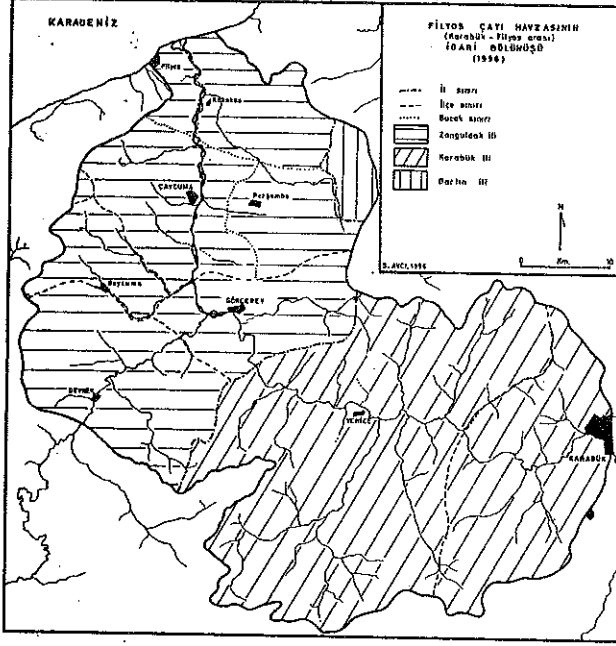
İdari bölünüşteki bu düzenleme, bazen büyüyen mahallelerin ayrı bir köy olmaları gibi küçük farklılıklar sayılmazsa, uzun yıllar aynı şekilde korunmuştur. 1987 yılında Karabük ilçesine bağlı Yenice bucağının ayrı bir ilçe olması, inceleme sahasının idari bölünüşünde uzun yıllar sonra meydana gelen ilk değişiktir. 1990 yılında Devrek ilçesine bağlı Gökçebey bucağı ile yine Devrek ilçesinin merkez bucağına bağlı köylerden bir kısmını içine alan Gökçebey ilçesi kurulmuştur. Bundan sonraki değişiklik 1991'de Bartın ilinin, 1995'de de Karabük ilinin kurulmasıyla meydana gelmiştir. Yeni idari bölünüşlemeye göre Zonguldak ilinin Çaycuma ve Gökçebey ilçeleri tamamen, Devrek ve Merkez ilçesi kısmen; Bartın ilinin Merkez ilçesine bağlı Kozcağız bucağı kısmen; Karabük ilinin Yenice ilçesi tamamen, Merkez ilçesi kısmen inceleme sahasında yer almaktadır (Harita 2).

Çalışmada anlatımı kolaylaştırmak için inceleme sahasındaki idari bölünüşü esas alan bir bölümleme kullanılmış, aksi durumlar metin içinde mutlaka belirtilmiştir. Hangi bölüme ne isim verildiği ise Tablo 1'de gösterilmiştir. Bu saha içinde 1 il merkezi (Karabük), 4 ilçe merkezi (Çaycuma, Devrek, Gökçebey, Yenice), 4 bucağın merkezi (Filyos [Hisarönü], Kokaksu [Saltukova], Beycuma, Perşembe) ve 197 köy bulunmaktadır.

### **3-İnceleme Sahasının Nüfus Özellikleri:**

Zonguldak ve çevresinde kıyıda çok eski dönemlerde kurulmuş yerleşmelerin olmasına karşılık, iç kesimlerde böyle yerleşmelere rastlanılmamaktadır. Yöre ekonomisinin ekip biçme ve hayvancılık faaliyetlerine dayandığı bu dönemde mevcut yerleşmeler de az nüfuslu ve birbirinden nisbeten uzak mahallelerden meydana gelmişlerdi.

İnceleme sahası ve çevresinin nüfuslanmasında maden kömürünün çıkartılmaya başlanmasının büyük rolü olmuştur. Maden kömürünü çıkartabilmek için büyük çapta işgücüne ihtiyaç duyuluyordu. Bu amaçla çeşitli önlemler alınmıştı. Bu önlemlerin en önemlisi 1880'de yürürlüğe giren "Dilaver Paşa Nizamnamesi"dir. Söz konusu



Harita 2

Tablo 1: İnceleme Sahasında Yapılan Bölünmede Kullanılan İsimler

Kullanılan Kısa İsim	İdari Bölünüşteki Yeri			Köy Sayısı
	İli	İlçesi	Bucağı	
Beycuma	Zonguldak	Merkez	Beycuma	11
Çaycuma	Zonguldak	Çaycuma	Merkez	30
Devrek	Zonguldak	Devrek	Merkez	34
Gökçebeş	Zonguldak	Gökçebeş	Merkez	20
Hisarönü	Zonguldak	Çaycuma	Hisarönü	8
Karabük	Karabük	Merkez	Merkez	20
Kilimli	Zonguldak	Merkez	Kilimli	1
Kozcağız	Bartın	Merkez	Kozcağız	13
Perşembe	Zonguldak	Çaycuma	Perşembe	24
Saltukova	Zonguldak	Çaycuma	Saltukova	18
Yenice	Karabük	Yenice	Merkez	18

yönetmeliğe göre civar yerlerde yaşayanlar maden ocaklarında belli sürelerle çalışmak zorundaydılar ve çalışma şartları da oldukça ağırdı (BİAR, 1986: Ek 1). Bir süre sonra ocaklarda daha fazla işgücüne ihtiyaç duyulması nedeniyle yöre dışından işçi alımına başlanmıştır. İşçiler genellikle Trabzon ve Vakkıkebir çevreleri ile Doğu Anadolu Bölgesi'nden gelmişlerdir.

İnceleme sahasının nüfusuna ait geçmişe yönelik sağlıklı veri bulunmamaktadır. 19. yüzyılın ilk yarısında yapılan sayımda, sahada yaklaşık 15000 vergi veren nüfusun yaşadığı belirtilmektedir<sup>2</sup>. 1927'de yapılan modern anlamdaki ilk nüfus sayımı sonuçlarında köylerin nüfusları belirtilmemiştir. Dolayısıyla bu sayım sonuçlarına göre inceleme sahası dahilinde ne kadar nüfusun yaşadığı kesin olarak bilinmemektedir. Ancak Zonguldak ilinin 1927 ile 1935 nüfuslarının karşılaştırılmasından inceleme sahasında 1927 yılında yaklaşık 72-73 bin nüfusun olabileceği tahmin edilmiştir. 1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre inceleme sahasının nüfusu 87 bin dolayındadır. Bu nüfus 55 yıllık dönemde dört kattan fazla artarak 1990'da 350 bini aşmıştır<sup>3</sup> (Tablo 2).

### 3.1. İnceleme Sahasının Nüfus Gelişimi ve Nüfusun Yıllık Artış Hızları:

1935-90 yılları arasında inceleme sahasının nüfusu incelendiğinde, sürekli bir artış görülmektedir. Bunun sonucunda nüfus, 1945'de 100000'i, 1965'de 200000'i ve 1980'de de 300000'i aşmıştır. Sayısal olarak sürekli artmış görünen nüfus, aslında her dönemde bir artış göstermemektedir. Bunu en iyi yıllık nüfus artış hızlarının karşılaştırılması ortaya koymaktadır.

1935-1990 döneminde inceleme sahasında görülen ortalama yıllık nüfus artış hızı binde 25.28'dir<sup>4</sup>. Aynı dönemde Türkiye genelinde yıllık nüfus artış hızı binde

<sup>2</sup> 1831 nüfus sayımında Devrek'te 15 rum ve 90 Ermeniden oluşan 105 nüfustan bahsedilirken, Kızılbef'de 1817, Yenice'de 1393, Çarşamba'da 4047, Perşembe'de 2931, Tefen'de de 623 reaya (vergi veren nüfus)'dan söz edilmektedir (KARAL, 1943: 142-145, 208). Ancak bu defterde Devrek'te yaşayan müslüman nüfusa ait bir bilgi bulunmamaktadır. Bu veriler, 19. yüzyılın ilk yarısında çevrede yaklaşık 50000 dolayında bir nüfusun yaşadığını göstermektedir.

<sup>3</sup> Türkiye'de Cumhuriyet dönemindeki ilk sayım 1927 yılında gerçekleştirilmiştir. Daha sonra 1935'den itibaren 1990'a kadar sayımlar sonu 0 ve 5 ile biten yıllarda düzenli olarak tekrarlanmıştır. Ancak 23 Şubat 1990 tarihinde çıkarılan 403 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1990'dan sonra sayımların her 10 yılda bir yapılmasına karar verildiğinden 1995 yılına ait nüfus değerleri yoktur. İnceleme sahasında olduğu gibi, sayım dönemleri arasında göç alma ve verme eğilimlerinin değişmesi nedeniyle yörelerin nüfuslarının projeksiyon yöntemleriyle bulunması yanıltıcı sonuçlar ortaya çıkartabilmektedir. Böyle bir projeksiyon için öncelikle nüfus hareketlerinin daha kararlı en azından tek yönlü olması gerekmektedir. Oysa 1985'den sonra inceleme sahasından dışarı doğru görülen göç, 1990'da yönünü değiştirmiş ve saha yeniden nüfus kazanmaya başlamıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi inceleme sahasına yerleşen nüfusun ne kadar olabileceği hakkında bir bilgi yoktur. Bu nedenle 1995'te nüfusun ne olması gerektiğine yönelik tahminlerde bulunulmamıştır.

<sup>4</sup> Ortalama yıllık nüfus artış hızının bulunmasında  $P=P_0 \cdot e^{rt}$  formülünden elde edilen  $\log P - \log P_0$

$r = \frac{\log P - \log P_0}{n \log e}$  bağıntısı kullanılmıştır.

Buna göre  $r$  = yıllık nüfus artış hızını;  $P$ , ikinci sayımı;  $P_0$ , ilk sayımı;  $n$ , süreyi ve  $e$  ise 2.7182818 (sabit sayı)'ı göstermektedir.

Tablo 2: İnceleme Sahasında Yer Alan Yerleşmelerin Kullandıkları Bölümlenmeye Göre Toplam Nüfusları

	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Beycuma	5343	5597	5919	6756	7347	8489	9195	10019	10859	12331	13581	13742
Çaycuma	16117	16391	18061	20147	22314	25348	28039	32701	36822	41558	46375	49436
Devrek	17082	17961	20187	21366	23752	26389	29007	34679	35498	40122	45060	45071
Gökçebey	10493	11166	11773	13656	15231	17435	18930	21409	23015	26149	28828	30428
Hisarönü	2390	2253	2970	2859	5168	5989	6653	7356	7784	8563	9553	9889
Karabük	4971	11835	17070	17526	24430	38386	53820	73075	78694	94980	104470	114653
Kilimli	518	540	514	585	629	806	921	1109	1296	1502	1644	758
Kozcağz	4184	4366	4924	5719	6337	7165	7609	7123	9247	9049	10305	10780
Perşembe	9454	9588	9888	11577	12860	14713	16008	17544	19997	22600	26131	27496
Saltukova	6043	5749	8027	9219	10414	11811	13086	14464	16126	16949	18229	18765
Yenice	10935	11715	12813	14817	16545	19386	21312	23016	24266	27485	29443	30545
Toplam	87530	97161	112146	124227	145027	175917	204580	242495	263604	301288	334219	351563

Kaynak: Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarından hesaplanmıştır.

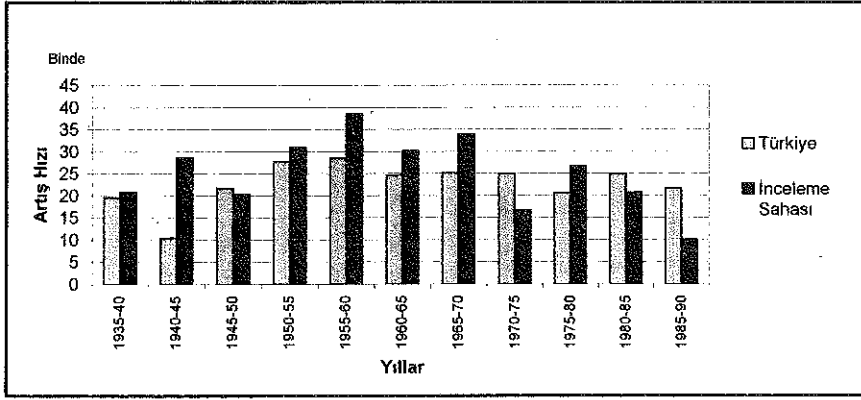
22.76 olmuştur (Tablo 3; Şekil 1). Bu, inceleme sahasında nüfusun Türkiye geneline oranla daha çok arttığını göstermektedir. Ancak bu artışın yıllara göre değişimine bakıldığında, nüfus artış miktarının fazla veya çok az olduğu dönemler görülür. Türkiye ortalamasının altında yıllık nüfus artış hızına sahip olan yıllar 1945-50 dönemi (Türkiye binde 21.73, inceleme sahası binde 20.46), 1970-75 dönemi (Türkiye binde 25.00, inceleme sahası binde 16.69) ve 1980 sonrasıdır (1980-85'de Türkiye binde 24.90, inceleme sahası binde 20.75; 1985-90'da Türkiye binde 21.71, inceleme sahası binde 10.12). 1970'den sonraki azalış tamamıyla ekonomik şartlar sonucunda ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllar tüm ülke için, yurtdışına işçi olarak gidebilmenin en büyük fırsat olarak değerlendirildiği yıllardır. İnceleme sahasında da her aileden en azından bir kişi yurtdışına işçi olarak gitmiştir. Sahada bu göçlerle nüfus kaybetmeyen hemen hiç bir yerleşme yoktur. 1975-80 döneminde nüfusun Türkiye genel nüfus artışının da üzerinde olması; büyük merkezlerden, inceleme sahasında olduğu gibi önemli merkezlerin sadece küçük şehir ve kasabalardan meydana geldiği alanlara doğru gelişen göçün de bir göstergesidir. Şehirlerden kırsal sahalara doğru gerçekleşen bu hareketin nedenleri arasında; bu dönemde iktidar olan hükümetlerin tarımsal üretimi daha çok desteklemeleri ve buna bağlı olarak kırsal alanların daha az itici olması, artan enflasyon karşısında şehirlerde yaşamın güçleşmesi, büyük şehirlerde önemli boyutlara ulaşmış olan şiddet olayları yer almaktadır (KELEŞ, 1982: 217; AVCI, 1993: 255).

**Tablo 3:** İnceleme Sahasında Yıllık Nüfus Artış Hızlarının Değişimi (binde)

	Türkiye	İnceleme Sahası
1935-40	19.68	20.88
1940-45	10.59	28.69
1945-50	21.73	20.46
1950-55	27.75	30.96
1955-60	28.53	38.62
1960-65	24.62	30.19
1965-70	25.19	34.00
1970-75	25.00	16.69
1975-80	20.65	26.72
1980-85	24.90	20.75
1985-90	21.71	10.12

1980'den sonra Zonguldak ve çevresindeki maden kömürü ocaklarının işletilmesi için yapılan yatırımlar azalmış, hatta bu ocakların kapatılması gündeme gelmiştir. İnceleme sahası içinde kurulan veya kuruluş çalışmaları yürütülen tesisler ise yeterli kadar iş imkânı yaratamamıştır. Bunun sonucunda büyük şehirlere veya yurtdışına doğru bir göç ortaya çıkmıştır. İnceleme sahasından ne kadar göç olduğuna ilişkin kesin rakamlar yoktur. Ancak değişik veriler kullanılarak en azından yakın geçmişe ait bir tahmin yapmak mümkün görülmektedir.





Şekil 1: İnceleme Sahasında Yıllık Nüfus Artış Hızının Değişimi (binde)

Karşılaştırma için 1989 Türkiye Nüfus Araştırması sonuçlarından faydalanılmıştır. Bu çalışmaya göre inceleme sahasının da yer aldığı 4. Bölgede kırsal kesimde binde 28.88 doğum artış oranı, binde 9.06 ölüm artış oranı görülmektedir. Şehirlerde ise bu oran sırasıyla binde 28.05 ve binde 8.15'dir (DİE, 1993: 101). Bu, doğal nüfus artış hızının kırsal kesimde binde 19.82, şehirlerde de binde 19.90 olduğunu göstermektedir. Türkiye geneli için 1985-90 döneminde doğum oranı binde 29.90, ölüm oranı binde 7.80, doğal nüfus artışı ise binde 22.10'dur (DPT, 1990: 3). Oysa inceleme sahasında 1985-90 döneminde yıllık nüfus artış hızı sadece binde 10.12'dir. Sahada olması gereken bu nüfusun önemli bir kısmı büyük şehirlere göç etmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından yapılan bir çalışmada 1975-80 döneminde her bin kişiden 8'inin, 1980-85 döneminde her bin kişiden 14'ünün, 1985-90 döneminde ise her bin kişiden 20'sinin bölge dışına göç ettiği belirtilmektedir (DİE, 1995: 45). Bu, 1975-80 döneminde yaklaşık 2100 kişinin, 1980-85 arasında 4200 kişinin, 1985-90 döneminde ise 6700 kişinin inceleme sahasının dışına çıktığını göstermektedir. Bu dönem içinde bölge dışından alınan göç miktarı da yeni iş imkânları olmadığı için oldukça azdır.

İnceleme sahasının nüfus artış hızları daha önce ayrılan bölümlere göre değerlendirilmiştir (Tablo 4). 1935-90 döneminde en fazla artış Karabük'te, en az artış ise (tek bir köyden oluşan Kilimli sayılmazsa) Beycuma, Devrek ve Kozcağz'da olmuştur. Ayrılan bölümlerden meydana gelen göçün ortaya konulması için, 1985-90 dönemindeki yıllık nüfus artış oranları ile, olması gereken genel nüfus artış oranları karşılaştırılmıştır. Buna göre hiçbir bölümde beklenen binde 19.9 yıllık nüfus artış hızı aşılamamış, sadece Karabük'te bu değere yaklaşmıştır (binde 18.6). Ancak bunun nedeni Karabük yerleşmesinin kazandığı fonksiyonlar nedeniyle hızlı gelişimidir. Genel olarak sürekli yıllık nüfus artış hızının altında gerçekleşen nüfus artışları, yerleşmeler ölçeğinde ele alındığında daha farklılaşmaktadır. Kasaba veya şehir özelliği taşıyan tüm yerleşmelerin az veya çok mutlaka göç almış olduğu dikkati çekmektedir.

Tablo 4: İnceleme Sahasında Yapılan Bölümlemeye Göre Yıllık Nüfus Artış Hızları (binde)

	Çaycuma	Hisarönü	Perşembe	Saltukova	Beycuma	Devrek	Gökçebey	Karabük	Kılımlı	Kozcağız	Yenice
1935-40	3.31	-11.81	2.81	3.19	9.29	9.83	12.43	191.13	8.32	8.52	13.78
1940-45	19.47	55.26	6.16	66.76	11.19	22.99	10.59	58.00	-9.87	24.05	17.92
1945-50	21.86	-7.62	31.54	27.69	26.45	11.35	29.67	5.27	25.88	29.93	29.06
1950-55	20.43	118.40	21.02	24.38	16.77	21.17	21.83	66.22	14.50	20.52	22.06
1955-60	25.50	29.49	26.92	25.18	28.90	21.06	27.03	90.58	49.59	24.56	31.69
1960-65	20.18	21.63	16.87	20.50	15.98	23.47	16.45	67.59	26.68	12.02	18.94
1965-70	30.76	19.49	18.32	20.02	17.16	36.07	24.15	61.17	37.15	-13.20	15.38
1970-75	23.74	20.50	20.02	21.80	8.37	0.33	14.93	14.82	31.16	52.19	10.58
1975-80	24.20	19.08	24.34	9.91	33.16	23.93	25.53	37.62	29.50	-4.33	24.91
1980-85	21.93	21.88	29.03	14.56	19.31	25.86	19.51	19.05	18.07	25.99	13.76
1985-90	12.74	6.91	10.18	5.80	2.36	-2.60	10.80	18.60	-154.84	9.01	7.29
1935-90	20.37	25.82	19.41	21.80	17.18	17.59	19.36	57.28	6.92	17.21	18.67

### 3.1.1. İnceleme Sahasında Kırsal Nüfus ve Kırsal Nüfusun Yıllık Artış Hızları:

İnceleme sahasında kırsal nüfus 1935-90 döneminde 2 katın biraz üzerinde bir artış göstermiştir. Kırsal nüfus 1950'de 100000'i geçmiş, 1985'de en yüksek seviye olan 190559'a ulaşmış, bundan sonra düşmüştür (Tablo 5). 1990 yılında inceleme sahasındaki kırsal nüfus 187930'dur.

**Tablo 5:** İnceleme Sahasında Kırsal Nüfusun Dağılışı

	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Çaycuma	5343	5597	5019	6756	7347	8489	9195	10019	10859	12331	13581	13742
Beycuma	16117	16391	15629	18071	20052	22623	24858	26411	28704	31870	34786	36128
Devrek	14436	15257	16025	18081	19731	22196	23949	25749	26334	27857	29287	28629
Gökçebey	10493	11166	11773	13656	15231	17435	18930	19062	20744	23117	24490	25347
Hisarönü	2390	2253	2970	2859	2411	2804	2903	3219	3299	3588	3867	3768
Karabük	4971	5010	6388	7748	8806	6946	7651	8076	9512	10843	9652	9280
Kilimli	518	540	514	585	629	806	921	1109	1296	1502	1644	758
Kozcağz	4184	4366	4924	5719	6337	7165	7609	7123	9247	9049	10305	10780
Perşembe	9454	9588	9888	11577	12860	14713	16008	17544	19997	22600	26131	25704
Saltukova	6043	5749	8027	9219	10414	11811	13086	12497	14079	14697	15850	13089
Yenice	10935	11715	12813	14817	16545	17179	16446	17791	18475	20530	20966	20705
Toplam	84884	87632	94870	109088	120363	132167	141556	148600	162546	177984	190559	187930

Kaynak: Genel Nüfus Sayımlarından hesaplanmıştır.

Yıllık nüfus artış hızları ele alınarak yapılan hesaplamalarda 1935-90 döneminde inceleme sahasının kırsal kesiminde binde 14.45 dolayında bir artış görülmektedir (Tablo 6). Gerek genel ortalamalar, gerekse son yılların yıllık nüfus artış oranları kırsal nüfusun hep olması gerekenin altında artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Hatta bazı dönemlerde artış değil, bir azalış bile söz konusu olmuştur. Özellikle hızlı gelişen şehirlere yakın olan yerleşmeler bazı dönemler nüfus kazansalar bile, bir süre sonra mutlaka nüfus kaybına uğramaktadırlar.

**Tablo 6:** İnceleme Sahasında Kırsal Nüfusun Yıllık Artış Hızı (binde)

	1935-40	1940-45	1945-50	1950-55	1955-60	1960-65	1965-70	1970-75	1975-80	1980-85	1985-90	1935-90
Beycuma	3.37	-9.52	29.04	20.80	24.13	18.84	12.12	16.65	20.93	17.51	7.57	14.68
Çaycuma	9.29	11.19	26.45	16.77	28.90	15.98	17.16	16.10	25.42	19.31	2.36	17.18
Devrek	11.06	9.82	24.14	17.47	23.54	15.20	14.49	4.49	11.24	10.01	-4.54	12.45
Gökçebey	12.43	10.59	29.67	21.83	27.03	16.45	1.39	16.91	21.66	11.54	6.88	16.04
Hisarönü	-11.81	55.26	-7.62	-34.09	30.20	6.94	20.67	4.91	16.80	14.98	-5.19	8.28
Karabük	1.56	48.60	38.60	25.60	-47.45	19.33	10.81	32.73	26.19	-23.27	-7.86	11.35
Kilimli	8.32	-9.87	25.88	14.50	49.59	26.68	37.15	31.16	29.50	18.07	-154.84	6.92
Kozcağz	8.52	24.05	29.93	20.52	24.56	12.02	-13.20	52.19	-4.33	25.99	9.01	17.21
Perşembe	2.81	6.16	31.54	21.02	26.92	16.87	18.32	26.17	24.47	29.03	-3.30	18.19
Saltukova	-9.97	66.76	27.69	24.38	25.18	20.50	-9.21	23.84	8.59	15.11	-38.28	14.05
Yenice	13.78	17.92	29.06	22.06	7.52	-8.72	15.72	7.55	21.09	4.20	-2.51	11.61
Toplam	6.37	15.87	27.93	19.67	18.71	13.73	9.71	17.94	18.15	13.65	-2.78	14.45

Kaynak: Genel Nüfus Sayımlarından hesaplanmıştır.

Nüfustaki artışlar 1935-40 döneminde binde 6.37 ile başlamakta, 1945-50 dönemine kadar artarak binde 27.93'e çıkmaktadır. Bundan sonra artışta bir azalış meydana gelmekte ve 1965-70 arasındaki binde 9.71 yıllık nüfus artış hızına kadar düşmektedir. 1965-70 arasındaki yılların en büyük özelliği yurtdışına işçi olarak çalışmaya gitmenin en çok istenilen şey olmasıdır. Yurtdışına işçi olarak gidişlerin sınırlandırılmasından sonra kırsal nüfusun yıllık nüfus artış hızı genel eğilime uygun, fakat Türkiye yıllık nüfus artışının altında, 1980'e kadar artmaya devam etmiştir. 1980'den sonra yıllık nüfus artışında azalış görülmeye başlamıştır. 1985'den sonra ise

nüfusun sayısal olarak da azalmasıyla nüfus artışı eksili değerlerle ifade edilmeye başlanmıştır. İnceleme sahasının son dönemlerindeki eğilimi göstermesi açısından 1980-90 yılları arasındaki değişim ve nedenleri üzerinde durulacaktır.

1980-85 döneminde inceleme sahasındaki kırların adeta boşalmasının nedeni daha çok sosyo-ekonomiktir. Özellikle 1975-80 döneminde büyük şehirlerdeki siyasi olaylar nedeniyle görülen huzursuzluk, bu yıllarda son bulmuştur. Ancak uygulanan genel ekonomi politikaları nedeniyle tarımsal ürünlerin eskisi kadar para etmemesi, tarımsal mekanizasyona bağlı olarak insan gücüyle yapılan bir çok işin değişik araçlarla yapılmaya başlanması ve insanların çok çalışıp kazanmak yerine daha kolay para kazanmayı tercih etmeleri ekonomik faaliyetler üzerinde olduğu kadar nüfuslanma üzerinde de etkili olmuştur. İmkanları son derece kısıtlı olanlar bile, zor köy koşulları altında yaşamaktansa, en yakın kasabaya veya büyük şehirlere gitmeyi tercih etmektedirler. Bunun sonucunda kırsal yerleşmelerin nüfusları hızla azalmakta kasaba ve şehirlerde yaşayan nüfus ise artmaktadır.

İnceleme sahasında son 10 yıllık dönemde kırsal nüfusun artış hızı çok düşmüştür. 1980-85 döneminde yıllık nüfus artış hızı binde 13.65 iken, 1985-90 döneminde bir artış değil, binde 2.78 oranında azalış söz konusudur. Oysa inceleme sahası için kaba doğum hızı ile kaba ölüm hızı arasındaki fark binde 19.9 olmalıydı. Bu inceleme sahasında kırsal yerleşmelerden olan göçün boyutları hakkında fikir vermektedir.

İnceleme sahasında yıllık nüfus artış hızının dağılışı da bir homojenlik göstermez. 1980-85 döneminde Kozcağız ve Perşembe'de kırsal nüfusun yıllık nüfus artış hızı Karadeniz Bölgesi için beklenen artış hızının üzerinde; Çaycuma ve Beycuma'da ise bu orana yakındır. Karabük dışında diğer yerlerde kırsal nüfus az da olsa artmıştır. Karabük'te ise bir nüfus azalışı söz konusudur. 1985-90 dönemi kırsal nüfus toplamının sayısal olarak azaldığı bir dönemdir. Ayrılan bölümlerden Beycuma, Çaycuma, Gökcebey ve Kozcağız'da nüfus sayıca azalmamakla beraber bu artış, olması gerekenin çok altında gerçekleşmiştir. Diğer yerlerde ise sayı bakımından da bir azalış söz konusudur.

Kırsal nüfusun son 10 yıl içinde olması gerektiği kadar artmaması veya azalması, inceleme sahasında bir göçün olduğunu göstermektedir. Bu göçün iki doğrultusu vardır. Bunlardan biri inceleme sahası içinde yer alan ve belli fonksiyonları olan kasaba ve şehirlere yönelik göçler, diğeri ise inceleme sahası dışındaki büyük şehirlere olan göçlerdir.

### **3.1.2. İnceleme Sahasında Kırsal Olmayan Nüfus ve Bu Nüfusun Yıllık Artış Hızı:**

İnceleme sahasında kırsal olmayan nüfusu kasaba ve şehirlerde yaşayan nüfus oluşturmaktadır<sup>5</sup>. Bu yerleşmelerin nüfusları 1935-90 döneminde genellikle artış

<sup>5</sup> Kasaba ve şehirlerin belirlenmesinde birçok kriter ortaya konulmaktadır. Bunlardan biri de nüfustur. Ancak şehir olarak tanımlanan yerlerin en az ne kadar nüfusa sahip olmaları gerektiği konusunda bir birlik yoktur (AVCI, 1993: 250). Genel olarak 2000-10000 arasındaki nüfusa sahip yerleşmeler kasaba, 10000'den fazla nüfusa sahip olanlar ise şehir olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmada sadece nüfus kriteri ile yetinilmemiştir.

göstermiştir. 1935 yılında bu tanım içinde 2646 nüfusıyla sadece Devrek kasabası yer alırken, 1990'da yerleşme sayısı 9'a nüfusları da 163633'e çıkmıştır (Tablo 7). Toplam nüfustaki payları % 3.02'den % 46.54'e yükselmiştir. Yıllık nüfus artış hızları da dönemlere göre binde -26.41 ile binde 104.28 arasında değişmiştir. Nüfustaki azalışı gösteren negatif değerler 1945-50 dönemine aittir. Bu durum Türkiye'deki genel nüfus hareketlerinin değil, ileride de değinileceği gibi daha çok burada yer alan yerleşmelerin özel şartları ile ilgilidir.

1935-40, 1945-50 ve 1970-75 dönemleri nüfus artış hızlarının Türkiye'nin genel nüfus artışı ortalamasından ve 2000'in üzerinde nüfusa sahip yerleşmelerin ortalamalarından daha düşüktür. 1985-90 döneminde ise yıllık nüfus artış hızı binde 19.96'dır. Bu değer, daha önce de belirtildiği gibi, inceleme sahasının kırsal olmayan nüfusu için, olması gereken nüfus artış hızına eşittir. Ancak aynı dönemde kırsal yerleşmelerde nüfus önemli ölçüde azalmıştır. Bu göç olayına katılanlardan bir kısmı inceleme sahasının dışına çıkarken, bir kısmı da kasaba ve şehirlere yerleşmişlerdir. Bu durum söz konusu kasaba ve şehirlerden de yine nüfus kayıplarının olduğunu göstermektedir. Aynı dönemde Türkiye nüfusunun yıllık artış hızı binde 21.71, 2000'in üzerindeki yerleşmelerdeki nüfusun artış hızı ise binde 39.79'dur.

Aşağıda önce kırsal olmayan yerleşmelerin gelişmelerini etkileyen nedenler üzerinde durulacak, bu yerleşmelerin nüfuslarına ve yıllık nüfus artış hızlarına yer verilecektir. Daha sonra ise inceleme sahasında nüfusun dağılışı ele alınacaktır.

İnceleme sahasındaki şehirsiz yerleşmelerin en büyüğü Karabük'tür. Karabük gelişmesini tamamiyle demir çelik sanayiine borçludur. Demir-çelik fabrikaları kurulmadan önce bugünkü yerleşmenin bulunduğu yer, Safranboluya bağlı Öğlebeli köyünün bir mahallesi idi. 1935 yılında İrmak (Ankara)-Zonguldak demiryolunun inşaatı sırasında, bu mahallenin 2 km kuzeyinde bir istasyon kurulmuştur. Karabük mahallesinde 1935 yılında 13 veya 16 hane vardı. Bu yerleşmenin nüfusunun 100 dolayında olduğunu göstermektedir (FINDIKOĞLU, 1962b: 11). Demir-çelik fabrikasının inşaatı ile birlikte yerleşme de hızla nüfuslanmaya başlamıştır. Ancak bu nüfuslanma gerçekte, çoğunlukla işçi nüfusunun yarattığı bir yığılma şeklinde ortaya çıkmış ve bu durum uzun yıllar düzelmemiştir. Karabük'te 1945 yılında nüfusun % 72'si erkeklerden, % 28'si kadınlardan oluşuyordu. Bu oran ancak 1960'da % 60 erkek, % 40 kadın seviyesine gelmiştir.

Karabük'ün 1940 yılındaki nüfusu 6825'tir<sup>6</sup>. 1990 yılına gelindiğinde ise nüfus 105373'e çıkmıştır (Tablo 8). Sayım yılları arasındaki yıllık nüfus artış hızları 1945-50

---

yerleşmelerin fonksiyonları da değerlendirilmiştir. Nüfusları 2000'in üzerinde olmasına karşılık birer irice köy karakteri taşıyan Bakaçakkadı, Hacımusa, Muharremler ve Helvacılar yerleşmeleri kasaba olarak nitelendirilmemiştir. Buna karşılık Perşembe, nüfusu 1792 olmasına rağmen, kazandığı fonksiyonlar nedeniyle kasaba olarak kabul edilmiş ve kırsal olmayan nüfusa dahil edilmiştir. Buna göre Devrek 1927'de bir kasaba özelliği taşıyordu. Karabük 1940, Çaycuma 1945, Filyos 1955, Yenice 1960, Kokaksu ile Gökçebey 1970 ve Karapınar ile Perşembe 1990'dan itibaren şehirsiz özellikleri kırsal özelliklerinden daha fazla olan yerleşmeler olarak belirlenmiştir.

<sup>6</sup> Bu nüfus Arıcak (Arcak) nüfusu içinde gösterilmiştir.

Tablo 7: İnceleme Sahasında Sayım Dönemlerine Göre Şehirli Nüfusun Gelişimi

Sayım Dönemi	2000'in Üzerinde Nüfusa Sahip Yerlerde				Yeni Eklenen Yerleşmelerin Nüfusları (f)	Şehir ve Kasabalarda Göçler ve Doğal Artış Yoluyla Mevdana Gelen Nüfus Artışı				Türkiye'de 2000'in Üzerinde Nüfusa Sahip Yerleşmelerde Nüfusun Artış Hızı (binde)	Türkiye'de Yıllık Nüfus Artış Hızı (binde)
	İlk Sayım (a)	İkinci Sayım (b)	Artış Miktarı (c)	Yıllık Artış Hızı (binde) (d)		İlk Sayım (g)	Son Sayım (h)	Artış Miktarı (k)	Yıllık Artış Hızı (j)		
1935-40	2646	9529	6883	256.26	6.825	2704	58	4.34	34.18	19.68	
1940-45	9529	17276	7747	119.00	2.432	14844	5315	88.65	12.74	10.59	
1945-50	17276	15139	-2137	-26.41	-	17276	15139	-1237	27.21	21.73	
1950-55	15139	24664	9525	97.61	2757	21907	6768	73.91	58.85	27.75	
1955-60	24664	43750	19086	114.63	2207	41543	16879	104.28	51.54	28.53	
1960-65	43750	63024	19274	73.00	-	43750	63024	19274	47.94	24.62	
1965-70	63024	93895	30871	79.73	4314	63024	89581	26557	56.99	25.19	
1970-75	93895	101058	7163	14.70	-	93895	101058	7163	46.17	25.00	
1975-80	101058	123304	22146	39.63	-	101058	123304	22246	31.89	20.65	
1980-85	123304	143660	20456	30.72	-	123304	143660	20356	41.83	24.90	
1985-90	143660	163633	19973	26.04	4894	143660	158739	15079	39.79	21.71	

$$j = \frac{\log h - \log g}{5 \log e}$$

$$d = \frac{\log h - \log a}{5 \log e}$$

**Tablo 8:** İnceleme Sahasındaki Kasaba ve Şehirlerin Nüfusları

	1927	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
<b>Karabük</b>			6825	10682	9778	15624	31440	46169	64999	69182	84137	94818	105373
<b>Devrek</b>	2490	2646	2704	4162	3285	4021	4193	5058	8930	9164	12265	16373	16442
<b>Çaycuma</b>				2432	2076	2262	2725	3181	6290	8118	9688	11589	13308
<b>Yenice*</b>							2207	4866	5225	5791	6955	8477	9840
<b>Hisarönü</b>						2757	3185	3750	4137	4485	4975	5686	6121
<b>Gökçeşey</b>									2347	2271	3032	4338	5081
<b>Karapınar</b>													3102
<b>Kokaksu</b>									1967	2047	2252	2379	2574
<b>Perşembe**</b>													1792

\* 1962 yılında Derebaşı ve Cebeci köylerinin tüzel kişiliği kaldırılmış ve birer mahalle olarak Yenice'ye bağlanmışlardır. Daha önce Yenice'nin nüfusu içinde olmayan nüfusları da 1960-1965 döneminde Yenice'nin nüfusu içinde yer aldığı için, bu dönemde Yenice'nin nüfusu iki katından fazla artmış görünmektedir.

\*\* Perşembe'nin nüfusu 2000'den az olmasına rağmen, kazandığı fonksiyonlar nedeniyle kasaba olarak değerlendirilmiştir.

dönemi haricinde binde 12.47 ile binde 139.85 arasında değişmiştir (Tablo 9). Hatta 1940-90 dönemindeki binde 54.74 yıllık nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının da oldukça üzerindedir (aynı dönemde Türkiye'de şehirli nüfusun yıllık artış hızının ortalaması binde 39.60'dur). Ancak Karabük'te de nüfusun azaldığı veya yeterince artmadığı dönemler vardır. Karabük'ün nüfusundaki azalmaların ilki 1945-50 döneminde görülmektedir. Fabrikanın kuruluş aşamasından itibaren bir kısım işçiler Arıcak'ta barındırılmışlar ve 1935'de 250 olan yerleşmenin nüfusu 1940'da 950'ye çıkmıştır. Sayımlar sırasında işçilerin bir bölümü bazen Arıcak'ta, bazen Karabük'te gösterilmiştir. Her iki yerleşmenin de nüfuslarının karşılaştırılması bunu daha açık şekilde ortaya koymaktadır. 1950 Genel Nüfus Sayımı'nda Karabük'ün nüfusunda görülen azalış, işçilerin bir bölümünün genel nüfus sayımı sırasında Arıcak'ta kaydolmalarıyla ilgili olmalıdır. 1955'de 2000 olan Arıcak nüfusunun 1960'da 431'e inmesi bunu doğrulamaktadır.

**Tablo 9:** İnceleme Sahasındaki Kasaba ve Şehirlerin Yıllık Nüfus Artış Hızları (binde)

	1927-35	1935-40	1940-45	1945-50	1950-55	1955-60	1960-65	1965-70	1970-75	1975-80	1980-85	1985-90
<b>Karabük</b>			89.59	-17.69	93.73	139.85	76.85	68.41	12.47	39.14	23.90	21.11
<b>Devrek</b>	7.59	4.34	86.25	-47.33	40.43	8.38	37.51	113.69	5.17	58.29	57.78	0.84
<b>Çaycuma</b>				-31.65	17.16	37.24	30.95	136.35	51.02	35.36	35.83	27.66
<b>Yenice</b>							158.13	14.24	20.57	36.63	39.58	29.82
<b>Hisarönü</b>						28.86	32.66	19.64	16.15	20.74	26.72	14.74
<b>Gökçeşey</b>									-6.58	57.80	71.64	31.62
<b>Kokaksu</b>									7.97	19.09	10.97	15.76

Kaynak: Genel Nüfus Sayımlarından hesaplanmıştır.

Buna karşılık 1970-75 döneminde görülen nüfusun olması gerektiği kadar artmaması, tamamiyle göç olayı ile açıklanabilir. Karabük Demir Çelik Fabrikalarının kapasite artışı olmaması veya yeni ünitelerin hizmete sokulmaması gibi nedenlerle işçi alımlarını durdurmasının yanında, ülkenin genel ekonomik yapısına bağlı olarak girilen dar boğazlar ve Karabük'teki yan sanayii tesislerinin yeterince iş yapamayarak işçi çıkartmaları nüfusun azalmasında etkili olmuştur. 1980'li yıllarda Karabük Demir Çelik Fabrikalarının önce kapatılmasına karar verilmesi, ardından işçilerine satılması gibi olaylar Karabük'ün son dönemde nüfusunda görülen kayıpların en önemli nedenidir.

Nüfusu 1990'da 105373 olarak tesbit edilen Karabük, aradan geçen süre zarfında 1990'lı yılların ortalarına kadar nüfus kaybetmeye devam etmiş, ancak bu tarihten sonra fabrikanın durumunun kesinlik kazanmasıyla yeniden normal şehirselleşmeye devam edebilmiştir. Bugün Karabük'ün hızla gelişmesini sağlayan bir diğer önemli etkiyi de il merkezi olması yaratmıştır. Yerleşme 1995 yılında il merkezi olunca, kazandığı yeni idari fonksiyon nedeniyle nüfusunda da bir miktar artma beklenmelidir.

İnceleme sahasında Osmanlı İmparatorluğu döneminde de bir merkez olma özelliğine sahip tek yerleşme Devrek'tir. Devrek, bu fonksiyonunu hem Osmanlılar dönemindeki bucak merkezi olma özelliğinden, hem de Zonguldak'ı Ankara'ya bağlayan yol üzerinde yer alması nedeniyle elde etmiştir. Yerleşmenin 1927 sayımında 2490 nüfusu vardı. Bu nüfus 1935 yılında 2646'ya, 1990'da da 16442'ye çıkmıştır. Devrek'in 1927-90 dönemindeki yıllık nüfus artış değeri binde 29.96'dır. Ancak yıllık nüfus artışı değerleri sayım dönemlerine göre incelendiğinde 1940-45, 1950-55, 1960-70 ve 1975-85 dönemlerinde nüfusun arttığı, diğer dönemlerde ise ya yeterince artmadığı veya azaldığı ortaya çıkmaktadır. Devrek'te 1945-50 döneminde nüfus binde 47.33 azalmış, 1985-90 döneminde ise artış sadece binde 0.84 olmuştur. Devrek'in gelişmesinde yurtdışında işçi olarak çalışmaya gidenlerin büyük etkisi söz konusudur. Devrek ve çevresindeki yerleşmelerden çok miktarda insan yurtdışına çalışmaya gitmiştir. Özellikle çevre köylerden yurtdışına gidenlerden bir kısmı ailelerini yanlarına alırken, bir kısmı ise onların daha iyi yaşayacaklarını ümit ettikleri Devrek'e yerleştirmişlerdir. Devrek'in kazandığı eğitim fonksiyonu, sosyal yaşam tarzı bu konuda etkili olmuştur. Ayrıca daha sonra değinileceği gibi yurtdışında çalışan işçilerimizin ilk yatırımları da yine kendi bölgelerine olmuştur. Fakat bu girişimlerin farklı sebeplerden dolayı başarılı olmaması nedeniyle, Devreklilerin yatırımları daha çok Devrek şehrinde gayrimenkul alımına ve inşaatlara yönelmiştir. Sonuçta Devrek daha hızlı gelişmiş buna karşılık, arsa spekülasyonu dahil bir çok sorun ortaya çıkmıştır. Ancak 1990 sonrasında yeni yatırım sahalarının oluşturulduğu ve nüfusun yeniden artmaya başladığı gözlenmektedir.

Çaycuma, inceleme sahasında yer alan üçüncü şehirselleşme yerleşmedir. 1944 yılından önce, değişik merkezlere bağlı divan, köy veya bucak merkezi iken bu tarihte ilçe olmuş ve hızla nüfus kazanmaya başlamıştır. Çaycuma'nın 1945 yılındaki nüfusu 2432'dir. 1990 yılına gelindiğinde ise nüfus 13308 olmuştur. 1945-50 dönemindeki nüfus azalmasını ve 1950-55 yılları arasında da nüfusun yeterince artmamasını hariç tutarsak, Çaycuma'nın nüfusu sürekli artış göstermiştir. En çok artış yıllık nüfus artış hızının binde 136.35 olduğu 1965-70 döneminde görülmüştür. Bu dönemde inceleme sahası içinde önemli bir tesis olan Seka Çaycuma Kağıt Fabrikasının inşaatı ve işletmeye alınması gerçekleştirilmiştir. Bu, halkta bazı beklentilerin doğmasına yol açmıştır. Fabrikada çalışmaya başlayanlar yakın köylerden gelseler bile evlerini Çaycuma'ya taşımak istemişlerdir. Daha önce nisbeten az yoğun olan istasyon mahallesi de hızlı bir gelişme göstererek, yeni gelenlerin tercih ettikleri yer olma özelliğini kazanmıştır. Ticaret, eğitim ve sanayi gibi fonksiyonları nedeniyle Çaycuma, çevrede yer alan yerleşmelerde yaşayanlar için, devamlı bir çekim merkezi olmuştur. 1970 yılından sonra yıllık nüfus artış hızındaki sürekli düşüşe rağmen artış, Türkiye yıllık nüfus artış hızından daha fazladır. 1945-90 döneminde Çaycuma'nın yıllık nüfus artış hızı binde 37.77 olarak gerçekleşmiştir.



Bu şehir karakterindeki üç yerleşmenin dışında, günümüzde kasaba karakteri taşıyan yerleşmeler de vardır. Bu yerleşmelerden en eskisi Filyos'tur. Karadeniz kıyısında yer alan Milet kolonilerden biri olan Filyos, tarihi devirler içinde hiçbir zaman çok gelişip büyük bir yerleşme olamamıştır. Bu yerleşmenin bazı şehrsel fonksiyonlar kazanmasında ise, 1949 yılında faaliyete geçen ateş tuğlası fabrikasının etkisi olmuştur. Filyos'un nüfusu bazen bölge ortalamasının üzerinde, bazen de altında olmak üzere sürekli artış göstermiştir. Ancak yerleşmenin bulunduğu özel konum nedeniyle yerleşme bugün gelişebileceği fiziki sınırlarına erişmiş gözükmektedir. Bundan sonra eğer bir gelişme olarsa bu, nüfusun yoğunlaşması şeklinde veya rölyefin daha müsait olduğu yerleşmenin güneyindeki yüksek sahalarda kendini gösterecektir. Filyos'ta 1955 yılında 2757 olan nüfus 1990'da 6121'e erişmiştir. Şehrsel nüfusun yıllık artış hızı 1955-90 döneminde binde 22.78'dir. En fazla nüfus artış hızı binde 32.66 ile 1960-65 döneminde en az artış hızı ise binde 14.74 ile 1985-90 döneminde olmuştur.

Filyos'un güneyinde Kokaksu yer almaktadır. 1960 öncesinde Düzköy'e bağlı bir mahalle olan Kokaksu'da demiryolunun yapımı sırasında bir istasyon kurulmuştur. Bu istasyonun aynı zamanda Bartın'ı demiryoluna bağlayan en yakın yer olması fonksiyonlarının hızla artarak gelişmesine de zemin hazırlamıştır. Çaycuma'nın Karapınar bucak merkezinin beklenen gelişmeyi gösterememesi, Kokaksu'nun daha hızlı gelişmesi bu yerleşmenin yeni bucak bölümlenmesinde bucak merkezi olarak belirlenmesinde ve bucak isminin de Saltukova bucağı olarak nitelendirilmesinde etkili olmuştur. Bucak merkezi olduktan sonra, ticaret ve eğitim fonksiyonları gelişmeye başlamıştır. Özellikle yakın köylerde yaşayanlar için köy hayatından kurtulmak amacıyla yerleşilebilecek bir yer olma özelliğine sahiptir. Bunun sonucunda nüfusu da sürekli artmıştır. Ancak bu artış her zaman olması gereken kadar olmamıştır. Özellikle 1970-75 döneminde gerçekleşen binde 7.97 artış, aynı zamanda sahadan olan göçü işaret etmektedir. Bu göçün ise daha çok Çaycuma'ya doğru olduğu bilinmektedir. Kokaksu'nun 1960-1990 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı binde 13.44'dür. Bu, yerleşmenin çevreden nüfus almasının yanında, çok da nüfus kaybettiğini göstermektedir.

Cumhuriyet öncesinde Yenice Divanı olarak bilinen Yenice, 1960'dan itibaren idari fonksiyonlarının yanında ticaret ve eğitim fonksiyonları da kazanmış ve hızlı bir gelişme göstermiştir. Çevresindeki yerleşmeler için önemli çekim merkezlerinden olan Yenice'ye doğru sürekli bir göç meydana gelmektedir. Bunun bir diğer nedeni çevre köylerde görülen heyelanlar sonucunda bu köylerin boşaltılmalarıdır. Bağbaşı köyü bu köylere en iyi örnektir. Köyde görülen heyelanlar nedeniyle köyün boşaltılmasına karar verilmiş ve yaşayanların büyük bir kısmı Yenice'ye göçmüşlerdir. Bir kısım halk ise heyelan tehlikesinin daha az olduğu yerlerde yaşamaktadırlar. Bu nedenler Yenice'nin nüfusu devamlı artış göstermesine yol açmıştır. 1960-1990 döneminde Yenice'de yıllık nüfus artış hızı binde 49.82'dir.

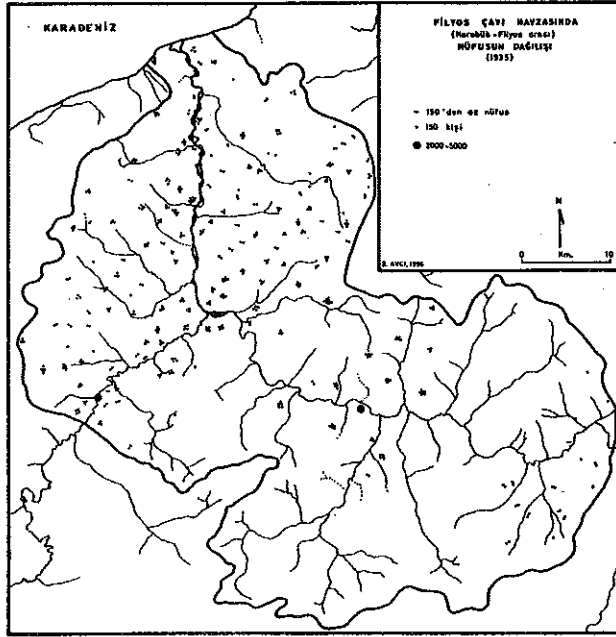
1970'li yıllardan itibaren hızla gelişme gösteren diğer bir yerleşme Gökçebey'dir. Buranın fonksiyon kazanmasında sanayi kuruluşlarının büyük etkisi olmuştur. 1970-1990 döneminde yıllık ortalama artışının binde 38.61 olması, Gökçebey'in 20 yılda ne kadar hızlı geliştiğinin de bir göstergesidir.

### 3.2. Nüfusun Dağılışı:

İnceleme sahasında nüfusun dağılışını belirleyen esas unsur, ekonomik faaliyetlerdir. Maden kömürünün bulunup işletilmeye başlanılmasından önce, halkın geçimi tarıma dayanıyordu. Tarımsal alanlardan daha fazla yararlanabilmek, sel gibi fiziki ortamın yarattığı bazı olumsuz etkileri azaltabilmek için yerleşmeler çoğunlukla yamaçlara veya yamaçlara yakın yerlere kurulmuşlardı. Her ne kadar madencilik faaliyetlerinin başlamasından sonra tarla tarımından bir kopuş meydana geldiyse de, en azından hane halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzere, tarımsal faaliyetler sürdürülmüştür. Bu dönemde tepelik alanlar ve alçak platolar üzerinde yer alan yerleşmelerin daha fazla nüfus barındırdığı görülmektedir.

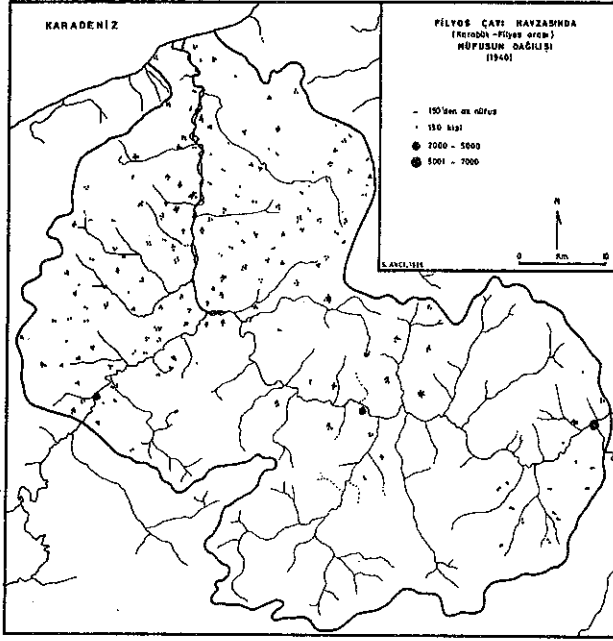
Zamanla ekonominin tarım ve madencilik faaliyetleri dışında da alternatiflere kavuşması, nüfusun dağılımını etkilemiştir. Sanayi ve ticaret alanında inceleme sahasında fonksiyon kazanan yerleşmeler ve yakın çevreleri hızla kendilerine nüfus çekmeye başlamışlardır. Gerek inceleme sahası içinden, gerekse dışarıdan sürekli nüfus alan bu merkezler, aynı zamanda yakın çevresinde bulunan bazı yerleşmelerin gelişmesini sağladığı gibi, nisbeten uzakta veya olumsuz şartlar taşıyanlarının ise hızla ıssızlaşmasına yol açmışlardır.

İnceleme sahasında nüfusun dağılışını göstermek üzere nüfus dağılışı haritaları çizilmiştir (Harita 3-14). Bu haritalarda ortak özellik, aşağı Filyos havzasının yukarı



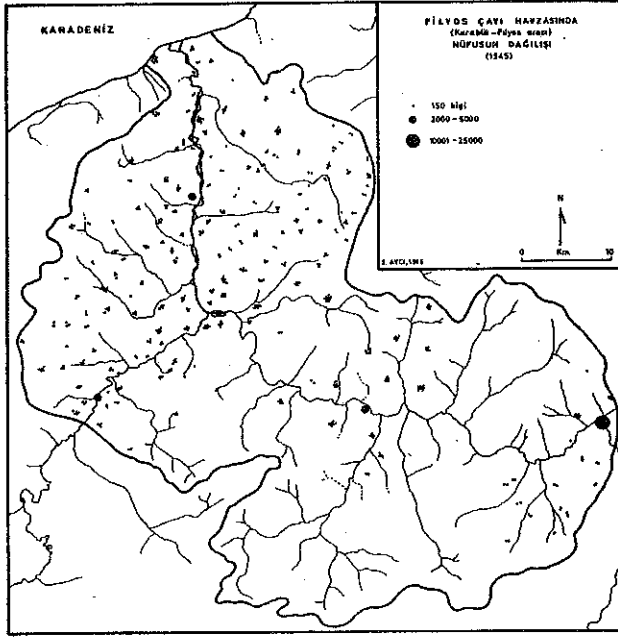
Harita 3

Filyos havzasına nazaran daha çok yerleşmeye sahip olması ve bu yerleşmelerin daha düzenli dağılmasıdır. Hemen hemen aynı büyüklükteki bu iki parçada söz konusu farklılığın oluşmasında en önemli etken, rölyefin aşağı Filyos havzasında yerleşmeye daha çok imkân tanıyan, ulaşım ve ekonomik faaliyetleri kolaylaştıran nitelikleridir. Bunun sonucunda aşağı Filyos havzasında nüfus nisbeten düzenli dağılmışken, yukarı Filyos havzasında yerleşmeler ancak rölyefin müsaade ettiği belli vadilerde yoğunlaştığından nüfus da buralara bağlı kalmaktadır. Diğer yerler ise ormanlarla kaplıdır.

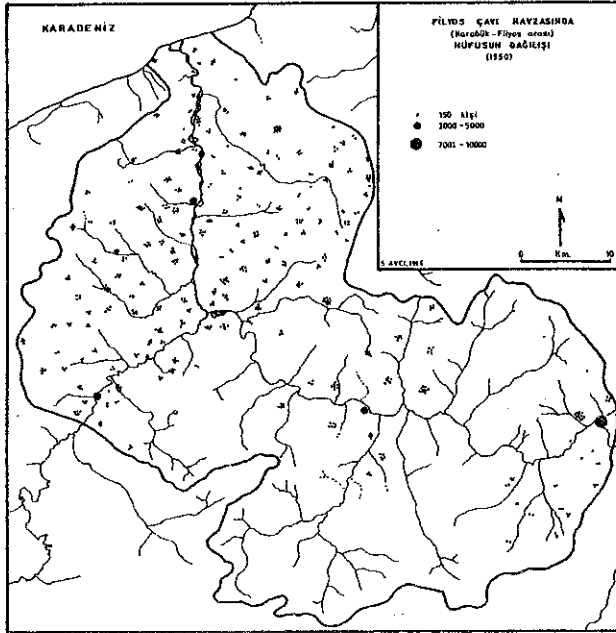


Harita 4

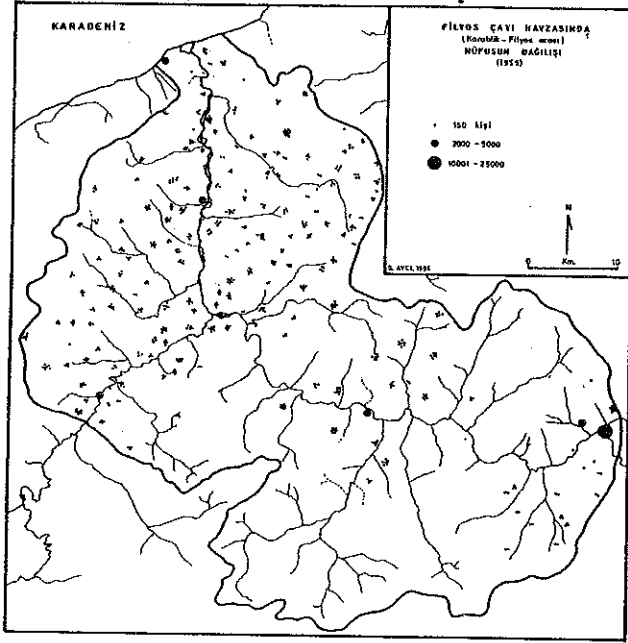
Filyos havzasında nüfusun dağılışı zaman içinde büyük değişim göstermiştir. 1935 nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun % 80'inden fazlası aşağı Filyos havzasında yaşıyordu. Bundan 55 yıl sonra 1990'da aşağı Filyos havzasında yaşayanların payı % 58.7'e düşmüş, yukarı Filyos havzasında ise nüfusun payı % 41.3'ü olmuştur.



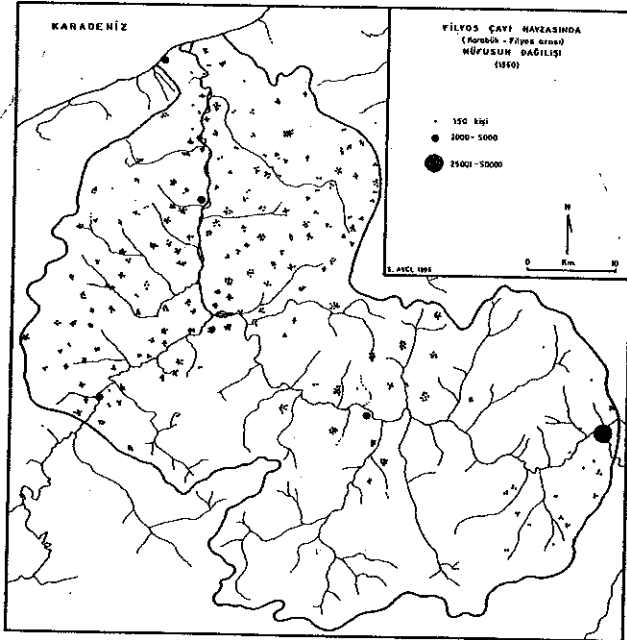
Harita 5



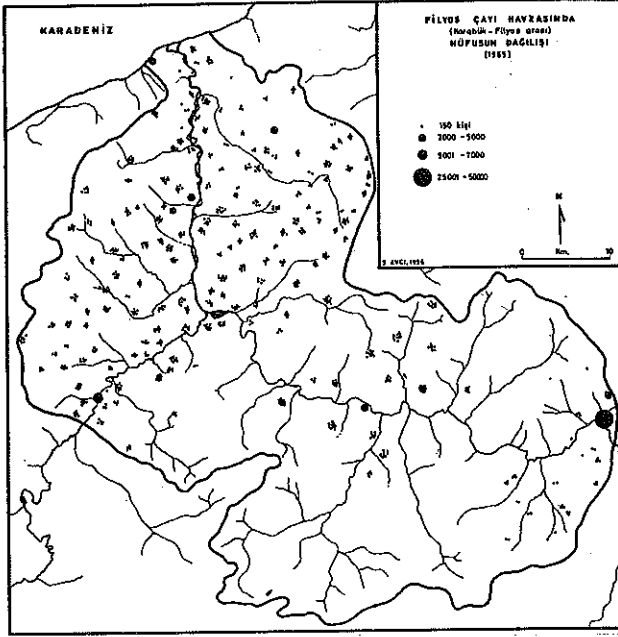
Harita 6



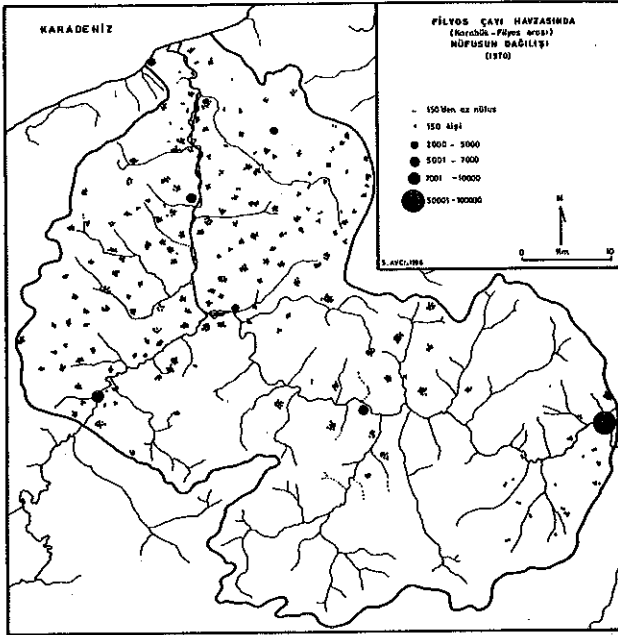
Harita 7



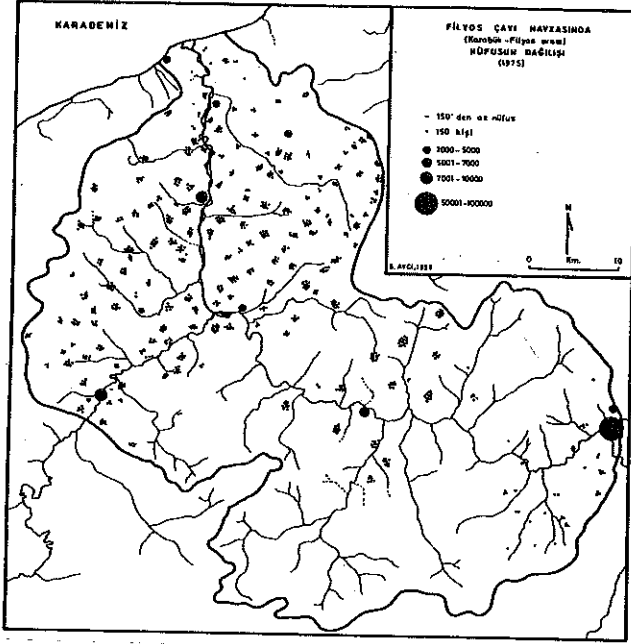
Harita 8



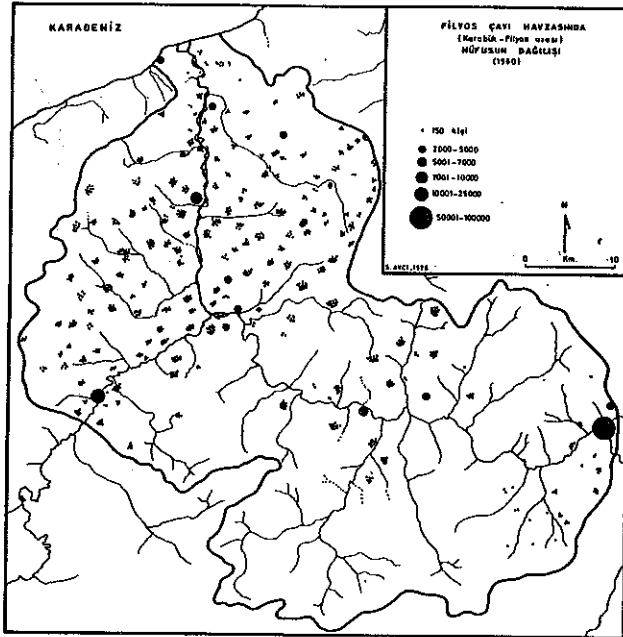
Harita 9



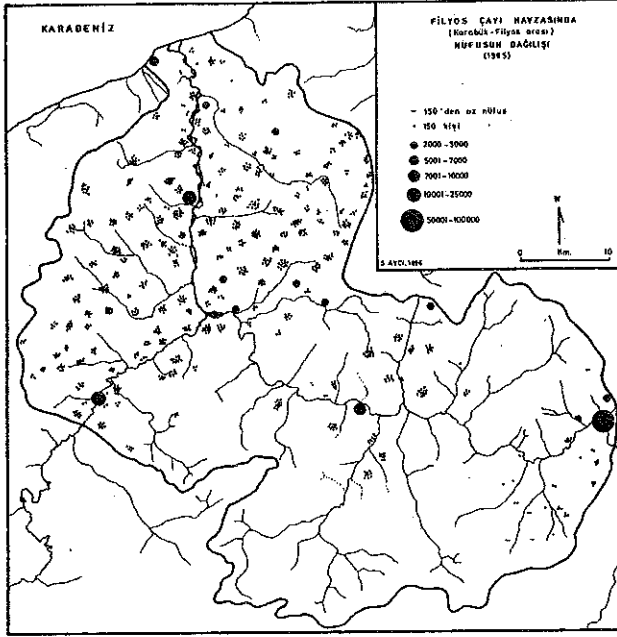
Harita 10



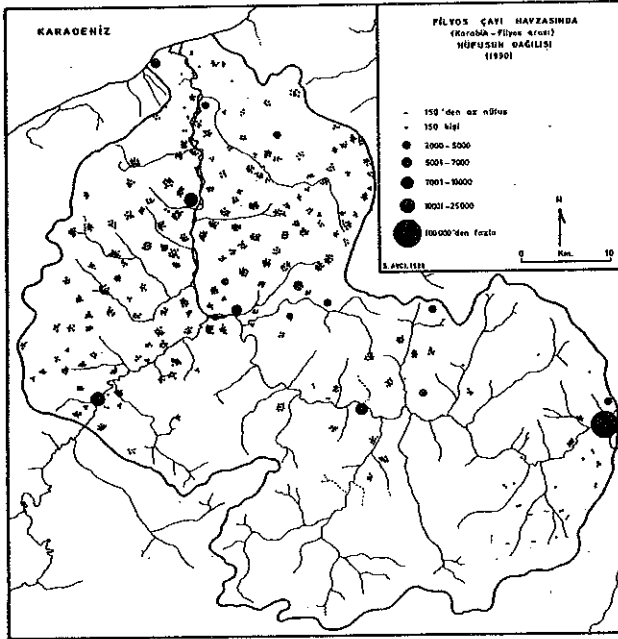
Harita 11



Harita 12



Harita 13



Harita 14



Filyos çayı havzasındaki nüfus, yaşadıkları yerleşmelerin köy<sup>7</sup>, kasaba veya şehir oluşlarına göre değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeye göre aşağı Filyos havzasında 1935 yılında toplam nüfusun % 78.80'i kırsal kesimde, % 3.02'si ise tek kasaba olan Devrek'te yaşamaktaydı. Yukarı Filyos havzasında ise kasaba veya şehir karakterinde bir yerleşme yoktu<sup>8</sup> ve bu sahada yaşayanlar toplam nüfusun % 18.17'sini oluşturuyordu (Tablo 10). Zaman içinde hem aşağı Filyos havzasında hem de yukarı Filyos havzasında kırsal kesimde yaşayan nüfusta bir azalma olmuştur (aşağı Filyos havzasında 1935'de % 78.80 olan oran, 1990'da % 44.93'e; yukarı Filyos havzasında 1935'de % 18.17 olan oran, 1990'da % 8.53'e inmiştir). Kasaba ve şehirlerde yaşayan nüfusta ise bir artış görülmektedir (aşağı Filyos havzasında 1935'de % 3.02'den 1990'da % 13.77'ye; yukarı Filyos havzasında 0'dan % 32.77'ye). Aşağı Filyos havzasında kasaba ve şehirlerde yaşayan nüfustaki artışa rağmen, kırsal nüfus daha fazladır. Bunun en büyük nedeni aşağı Filyos havzasında sanayi ve hizmet sektöründe çalışanların önemli bir kısmı, ulaşım ve diğer faktörlerin olumlu olduğu bazı kırsal yerleşmelerde yaşamaya devam etmektedirler. Yukarı Filyos havzasında ise Karabük, etkisi altındaki yerleşmelerde büyük değişimler meydana getirmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bir mahalle, demiryolunun yapılmasından sonra ise bir istasyon olarak fonksiyon kazanan Karabük, demir-çelik fabrikalarının kurulmasından itibaren hızla gelişmeye başlamıştır. 1990'da Karabük tek başına inceleme sahasında yaşayan nüfusun yaklaşık % 30'unu barındırıyordu.

**Tablo 10:** İnceleme Sahasında Sayım Yıllarına Göre Nüfusun Dağılım Oranları (%)

		1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990
Kırsal	Aşağı Filyos Havzası	78.80	72.98	67.47	69.65	65.51	61.42	57.41	50.61	51.05	48.66	47.86	44.93
	Yukarı Filyos havzası	18.17	17.21	17.12	18.16	17.48	13.71	1.78	10.67	0.62	0.41	9.16	8.53
Kasaba veya Şehir	Aşağı Filyos Havzası	3.02	2.78	5.88	4.32	6.23	5.74	5.86	9.76	9.90	10.69	12.08	13.77
	Yukarı Filyos havzası	0.00	7.02	9.53	7.87	10.77	19.13	24.95	28.96	28.44	30.23	30.91	32.77
Toplam	Aşağı Filyos Havzası	81.83	75.76	73.35	73.96	71.75	67.16	63.28	60.37	60.94	59.35	59.93	58.70
	Yukarı Filyos havzası	18.17	24.24	26.65	26.04	28.25	32.84	36.72	39.63	39.06	40.65	40.07	41.30

<sup>7</sup> İnceleme sahasında köyler tek bir yerleşmeden değil, yukarıda da belirtildiği gibi birçok mahalleden meydana gelmektedir. Ancak mahalle ölçeğinde nüfuslar olmadığından köy toplamaları göz önüne alınmış ve tek yerleşme gibi kabul edilmiştir.

<sup>8</sup> Yukarıda da bahsedildiği gibi, yukarı Filyos havzasında geçmişte Yenice divanı adı verilen ve çevresi için bir merkez olma özelliğine sahip nispeten büyük bir yerleşme vardı. Ancak bu yerleşme 1935 yılında kasaba karakterinden çok, köy niteliğine sahipti.

İnceleme sahasında nüfusun dağılışı kasaba ve şehirlerin gelişimleri ile yakından ilgilidir. Saha dahilinde çeşitli nedenlerle yeni fonksiyonlar kazanan yerleşmeler diğerleri aleyhine gelişmişlerdir. Bu, özellikle kırsal yerleşmelerdeki nüfusun şehirsal alanlara göç etmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Nüfus hareketleri ve dağılışı üzerinde etkili olan ilk ekonomik faaliyetin maden ocaklarının işletmeye açılması olduğu daha önce belirtilmişti. İnşaatı tamamlanan demiryolunun 1935 yılında faaliyete geçmesi, demiryolu güzergahı boyunca bazı yerleşmelerin gelişmesini teşvik etmiştir. Kokaksu ve Gökçebey gelişmelerini demiryoluna borçlu olan yerleşmelerdir. Merkez olma özelliği kazanmaları nedeniyle çevredeki nisbeten uzak köylerden sürekli nüfus çeken bu yerleşmelerden, aynı zamanda gerek saha içindeki, gerekse dışındaki daha büyük merkezlere göç de söz konusudur.

Nüfusun bugünkü dağılışında esas etkiyi sanayi faaliyetleri yapmıştır. Sonuç olarak sanayi tesislerinin kurulduğu yerlerdeki yerleşmeler hızla büyümüş ve nüfus çekim merkezleri olmuştur. Sanayileşmenin nüfusun dağılışı üzerindeki etkisini Devrek, Çaycuma ve özellikle Karabük'te görmek mümkündür.

### 3.3. Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Yapısı:

İncelenen sahadaki yaş ve cinsiyet yapısının bilinmesi, bu nüfusun gelecekteki ihtiyaçlarının karşılanması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu, aynı zamanda inceleme sahasında görülen nüfus hareketleri hakkında da kabaca bilgi verecektir. 1935-90 döneminde nüfusun cinsiyet bileşiminde görülen değişim incelenmiştir (Tablo 11).

Tablo 11: İnceleme Sahasında Erkek ve Kadın Nüfusun Yıllara Göre Değişimi

	ERKEK		KADIN		TOPLAM NÜFUS
	Sayı	%	Sayı	%	
1935	40289	46.03	47241	53.97	87530
1940	46340	47.69	50821	52.31	97161
1945	55860	49.81	56286	50.19	112146
1950	-	-	-	-	124227
1955	70275	48.46	74752	51.54	145027
1960	86591	49.22	89326	50.78	175917
1965	99429	48.60	105151	51.40	204580
1970	118081	48.69	124414	51.31	242495
1975	130958	49.68	132646	50.32	263604
1980	147580	48.98	153708	51.02	301288
1985	164078	49.09	170141	50.91	334219
1990	170964	48.63	180599	51.37	351563

Kaynak: Genel Nüfus Sayımlarından hesaplanmıştır.

Genel bir özellik olarak 1935-90 döneminde inceleme sahasındaki erkek nüfusun toplam nüfusa oranı daha azdır. Bu oran % 46.3 ile % 49.81 arasında değişmiştir. Kadın nüfus, erkek nüfustan biraz daha fazladır. Fakat inceleme sahasının geneli ele alındığında bu fazlalık önemli düzeyde değildir. Oysa nüfusun kadın/erkek oranlarının dağılımını inceleme sahası içinde homojenlik göstermemektedir.

Aşağı Filyos havzasında kadınların hakimiyeti çok daha belirgin iken (kadın nüfusun aşağı Filyos havzasındaki toplam nüfus içindeki payı % 51.92-55.22 arasında

değişmektedir), yukarı Filyos havzasında 1940-75 arasında erkek nüfusun payı kadın nüfustan fazladır (Tablo 12). Ancak erkek nüfustaki bu fazlalık kademeli olarak azalmıştır (1940'da % 56.74, 1975'de % 50.89). Erkek nüfus oranındaki bu azalış daha sonra da devam etmiş ve 1990 yılında yukarı Filyos havzasında erkek nüfus % 48.88 paya sahipken, kadın nüfusun payı ise % 51.12 olmuştur. Bu, aşağı Filyos havzasındaki kadın nüfusun payından biraz düşüktür.

Tablolarda yer almayan bir diğer özellik de sanayi tesislerinin yeni kurulduğu yerlerde erkek nüfustaki fazlalığın belirgin olmasıdır. Bu durumu daha iyi yansıtması açısından yukarı Filyos havzasında nüfusun dağılışı ele alınırken Karabük ve Yenice ayrı iki bölüm halinde değerlendirilmiştir. Bunlardan Karabük'te 1935 sayımında kadın nüfusun oranı daha fazladır. Oysa demir-çelik fabrikalarının inşaatının sürdürdüğü ve üretime başladığı daha sonraki yıllarda erkek nüfusun payı çok fazla artmıştır (1945 nüfus sayımı sonuçlarına göre Karabük'ün nüfusunun % 65.64'ü erkeklerden meydana geliyordu). Günümüzde de Karabük'te erkek nüfusun oranı kadın nüfustan daha fazladır. Yine yukarı Filyos havzasında yer alan Yenice'de, kısıtlı olan iş imkânları ile artan nüfusa iş sağlanamamaktadır. Bunun sonucunda özellikle erkek nüfus çalışmak için yakın veya uzak çevredeki iş sahalarına çalışmaya gitmektedir. Bu da kadın nüfusun erkek nüfustan daha fazla orana sahip olmasına neden olmaktadır.

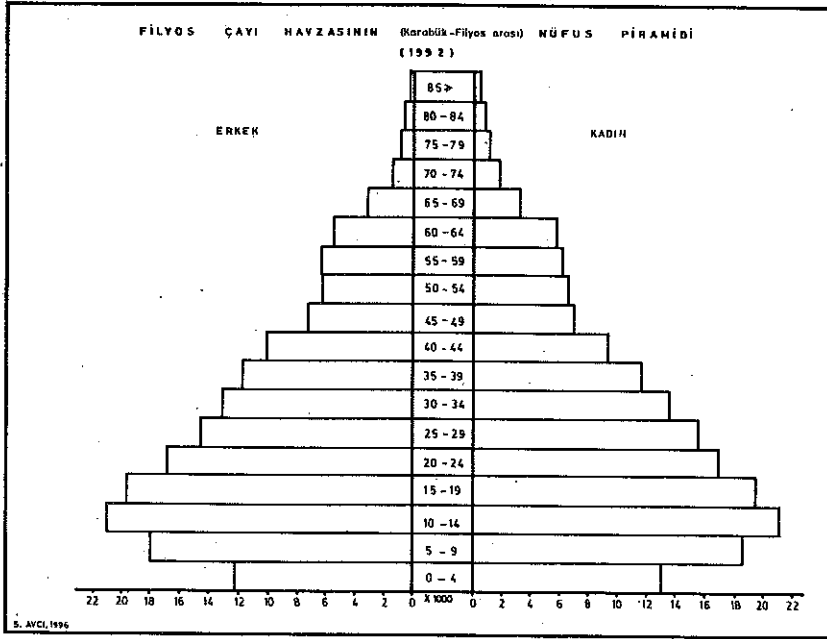
**Tablo 12:** İnceleme Sahasında Kadın ve Erkek Nüfusun Dağılışı Oranlarının Yıllara Göre Değişimi

	Aşağı Çığır		Yukarı Çığır		Toplam	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1935	46.65	53.35	47.09	52.91	46.03	53.97
1940	44.78	55.22	56.74	43.26	47.69	52.31
1945	47.19	52.81	56.38	43.62	49.81	50.19
1950	-	-	-	-	-	-
1955	46.56	53.44	52.93	47.07	48.46	51.54
1960	46.77	53.23	53.60	46.40	49.22	50.78
1965	45.55	54.45	52.06	47.94	48.60	51.40
1970	45.75	54.25	50.72	49.28	48.69	51.31
1975	47.91	52.09	50.89	49.11	49.68	50.32
1980	47.53	52.47	49.59	50.41	48.98	51.02
1985	48.08	51.92	49.61	50.39	49.09	50.91
1990	47.34	52.66	48.88	51.12	48.63	51.37

Nüfusun cinsiyet yapısı yanında, yaş yapısı da önemli bir demografik veriyi oluşturmaktadır. Nüfus sayımlarında inceleme sahası için sayım yıllarına göre yaş yapısının belirlenebileceği bir veri yoktur. Mevcut veriler il ölçeğindedir. Buna karşılık Sağlık Bakanlığı İl Teşkilatlarının sağlık ocaklarına hazırlattığı ve yaş gruplarına göre nüfus dağılımını veren tablolar mevcuttur. Bu veriler ile Zonguldak ilinin yaş ve cinsiyet yapısını gösteren verilerin karşılaştırılması, önemli farkların olduğunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, Zonguldak ilinin geçmiş yıllara ait nüfus değerlerine dayanarak inceleme sahasının nüfusuna ait karşılaştırma yapılmamış, 1992 yılına ait nüfus tablolarının değerlendirilmesiyle yetinilmiştir.

Bir sahanın hem yaş hem de cinsiyet yapısının gösterilmesinde en iyi sonucu nüfus piramitleri vermektedir. Genel olarak bir nüfus piramidinin yaş ve cinsiyet bileşimini gösterdiği gibi, aynı zamanda sosyo-ekonomik geçmiş hakkında da bilgi verdiği kabul edilmektedir. Bu verilere göre gelecekte eğitim, sağlık ve işgücü gibi altyapıyı ilgilendiren hazırlıkların planlanarak zamanında uygulanabilmesi mümkün görülmektedir.

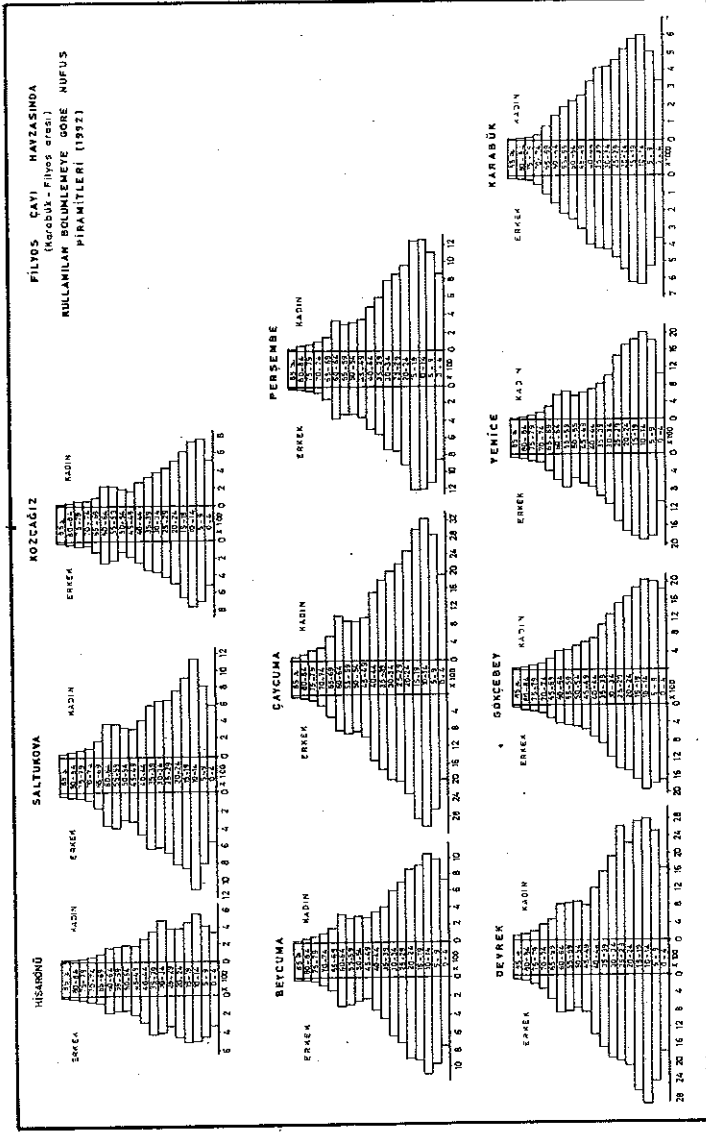
İnceleme sahasının nüfus piramidi incelendiğinde, 1980'den sonra doğumlardaki azalma ortak özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum hem inceleme sahasının geneli, hem de daha önce ayırdığımız bölümleri için geçerlidir. Bununla birlikte bazı bölümlerin nüfus piramitleri diğerlerinden biraz farklıdır. Genel olarak nüfus piramitleri "doğum oranlarının hızlı düşme gösterdiği nüfus piramidi" özelliğine sahiptir (Şekil 2 ve 3). Bu 1980'den sonra inceleme sahasında kademeli olarak çocuk doğumlarının azalmasına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Bunun nedenleri arasında;



Şekil 2

- İnsanların bakabilecekleri kadar nüfusa sahip olmak istemeleri ve doğum kontrol yöntemlerindeki nisbî başarı,
- Bölge içinde iş imkânlarının kısıtlı olması nedeniyle gurbetçiliğin artması,
- Ekonomik güçlükler nedeniyle genç yaşta evlenmelerin azalması sayılabilir.

İnceleme sahasının nüfus piramidi üzerine damgasını vuran bir diğer özellik, 1970'li yılların başında yurtdışına veya büyük şehirlere iş bulmak amacıyla yapılan göçler nedeniyle 45-50 yaş gruplarının nisbî azlığıdır. 1970'lerde 25-30 yaşlarında



Şekil 3

olanların önemli bir kısmı çalışmak için, bölge dışına çıkınca 1970'den sonraki her sayım devresinde bir üst yaş grubunun daha az olması şeklinde kendini gösteren bir etki yaratmıştır. Bu, inceleme sahası için olduğu kadar çevredeki bütün yerleşmeler için de geçerlidir. Ancak bu duruma Karabük'te rastlanmaz. Karabük sürekli göç alan ve iş imkânı yaratan bir özellik taşıdığından nüfus piramidindeki üst yaş gruplarına doğru sürekli azalış, daha istikrarlıdır.

İnceleme sahasındaki nüfusun % 30.65'i 0-14, % 65.24'ü 15-64; % 4.11'i de 65 ve üzerinde yaşa sahiptir (Tablo 13). Bu genel olarak çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş) bakmak zorunda olduğu nüfusun iki katı olduğunu göstermektedir. Ancak gerçekte durum daha farklıdır. İnceleme sahasında gelir getiren işlerde çalışan kadın miktarı çok düşüktür. Kadın çoğunlukla ev işleriyle ve kendi bahçesinde tarımsal faaliyetlerle meşguldür. Ayrıca, erkek nüfustaki işsizlik oranı da çok yüksektir. Bu faktörler bağımlılık oranının tamamen değişmesine neden olmaktadır. Genellikle sürekli gelir getiren işte çalışan bir kişi yaklaşık 4-5 kişiye bakmaktadır.

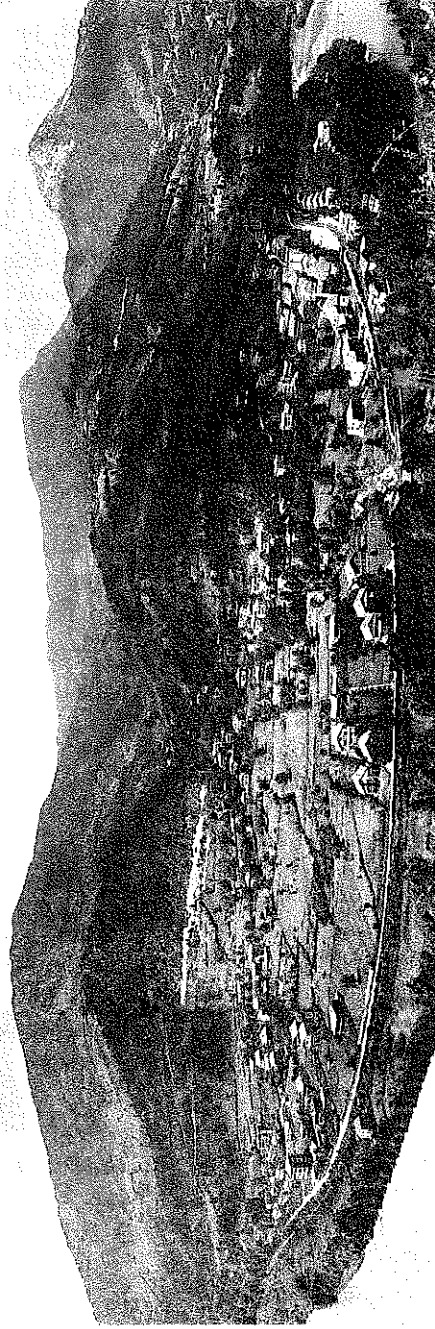
**Tablo 13:** İnceleme Sahasında Nüfusun Bağımlılık Oranları

	ERKEK		KADIN		TOPLAM	
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%
0-14	52699	30.79	52821	30.52	105520	30.65
15-64	111842	65.33	112750	65.15	224592	65.24
64 +	6639	3.88	491	4.33	14130	4.11
Toplam	171180	100.00	173062	100.00	344242	100.00

Kaynak: Nüfus verilerinden hesaplanmıştır.

#### **4. İnceleme Sahasında Yerleşmeler ve Özellikleri:**

İnceleme sahasının yerleşme tarihi ele alınırken de belirtildiği gibi, en eski yerleşme Filyos'tur. Filyos, sıkı ekonomik ilişkiler kurmayı güçleştiren arızalı bir topografya ile iç kesimlerden ayrılmış dar bir ardülkeye sahiptir. Topografik açıdan yerleşmeler için en müsait yer olarak görülen Filyos çayının çevresi ise, taban suyu seviyesinin yüksekliği, sel tehlikesi gibi zararlar nedeniyle yakın döneme kadar tercih edilmemiştir. Düz alanlar çoğunlukla ziraate ayrılmış; yerleşmeler su kaynaklarının da yeterli olması nedeniyle daha çok yamaçlarda kurulmuştur. Bu, yerleşmelerin küçük ve dağınık olmasına yol açmıştır. Vadinin daraldığı yerlerde yerleşmeler yamaçlarda, özellikle birikinti yelpazeleri üzerinde yer almaktadırlar. Ancak burada coğrafi açıdan bir özellik de dikkati çeker. Birikinti yelpazelerinin kenarlarında yer alan doğal kanallar, yağışlı dönemde bir drenaj sistemi vazifesini görmektedirler. Bu kanallarda akışı engelleyecek oluşumlar (ev, bahçe duvarı vs.) olmadığı sürece, yüksek kesimlerden ne kadar su gelirse gelsin tamamı uzaklaştırılabilmektedir. Bundan dolayı doğal kanalların yanlarındaki yüksek kesimlerde yer alan meskenler selden etkilenmemektedirler. Oysa birikinti yelpazesinin dışbükey yamacında kurulacak meskenler, yüzeyel akış nedeniyle sürekli sel tehdidi altında bulduklarından bu sahalara mesken yapılmamaktadır. Birikinti yelpazesinin dış bükey yamacı daha çok ziraat sahası olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 1).



**Fotoğraf 1:** Yukarı Filyos havzasında akarsuyun dar vadisi nedeniyle yerleşmeler, ancak birikintii yelpazeleri üzerinde kurulmuştur. Bunlardan biri olan İbricak, 1990 yılında 1154 nüfusa sahipti. Yerleşmenin birikintii yelpazesinin dışbükey yüzüne değil, daha çok kenarlara doğru kurulmuş olması ve bu yüzeyin de tarım alanı olarak kullanılması dikkati çekmektedir (Fotoğraf kuzeye doğru çekilmiştir).

Yerleşmelerin dağılımını belirleyen bu faktörler zaman içinde ekonomik faaliyetlerdeki çeşitlenmeye bağlı olarak değişim göstermiştir. Bunun sonucunda bazı yerleşmeler daha çok gelişmiş, bazıları ise adeta kaybolmuşlardır. Önceleri geçim tipi tarımsal faaliyetlere dayanan ekonomik hayatta, 19. yüzyılın sonlarına doğru maden kömürünün bulunması ve işletilmeye başlanmasıyla, madencilik hakim duruma geçmiştir. Mevcut tarımsal üretimin ise çoğunlukla yerel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olması nedeniyle tarımsal yapıda önemli bir iyileşme veya gelişme sağlanamamıştır.

Ekonomik yapının değişmesi, ancak demiryolunun inşası ve sanayi tesislerinin kurulmaya başlaması ile mümkün olmuştur. Yapımına 1930 yılında başlanılan demiryolu 1937 yılında tamamlanmıştır. Demiryolunun ulaşımına açılmasıyla istasyonların kurulduğu yerleşmeler diğer yerleşmelere nazaran daha çok gelişirken, uzakta kalanlar zaman içinde sönmüşlerdir.

Sanayi tesislerinin kurulmaya başlaması da yerleşmelerin gelişimi üzerinde doğrudan etkili olmuştur. 1935 yılında sadece bir demiryolu istasyonu olan Karabük, daha sonra Türkiye'nin ilk demir-çelik fabrikasının kuruluş yeri olarak tercih edilmiştir. 1937'de temeli atılan ve 1939-1942 yılları arasında kademeli olarak açılışı tamamlanan demir-çelik fabrikaları, Karabük'ün gelişmesindeki en büyük etkindir. Sanayi tesislerinin etkilerine bir diğer örnek, ateşe dayanıklı tuğla ve çimentosu fabrikasının kurulduğu Filyos'tur. 1945'te temeli atılan bu fabrika 1949'da işletmeye açılmıştır.

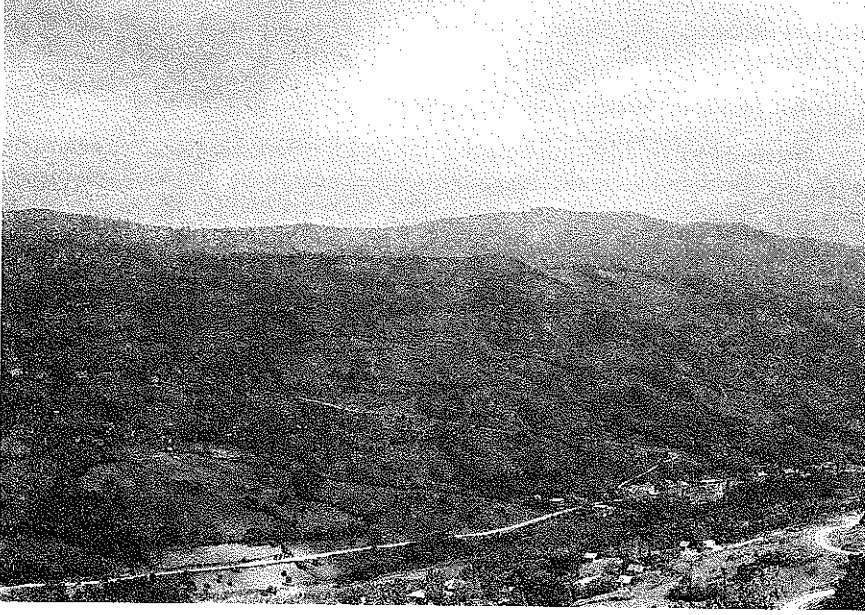
Her iki sanayi tesisinin de çevre yerleşmeler üzerindeki etkileri farklı olmuştur. Karabük şehirselleşerek hızla gelişirken, çevresindeki kırsal yerleşmeler üzerinde iki türlü etki yaratmıştır. Bunlardan biri köy yerleşmesi olan Arıcak ve Kapullu'nun bir uydu şehir niteliği kazanmasıdır. Diğeri ise Düzcəm, Güneşli, Karaağaç ve Yeşiltepe gibi nisbeten daha uzak olan köylerde nüfus azalmasına bağlı olarak bu yerleşmelerin giderek sönmüşleridir. Bu kırsal ekonominin göstergesi olan tarımsal faaliyetlerin terk edilerek, sanayi tesislerinde özellikle Karabük Demir-Çelik Fabrikasında işçi olarak çalışmanın ön plana çıkmasının bir sonucudur. Filyos'ta bir sanayi tesisinin kurulması ise, Karabük'teki gibi etki yapmamıştır. Bunun en önemli nedenleri Filyos'un yerleşim yeri olarak daha kısıtlı gelişim alanlarına sahip olması ve ateş tuğlası fabrikasının yan sanayi kollarına ihtiyaç duymamasıdır. Sonuçta Filyos kasabası uzun yıllar eski yerleşim dokusunu korumuştur. Ancak son yıllarda Filyos'ta bir liman yapılması yönünde çalışmalara başlanması ve konut kooperatifleri vasıtasıyla mesken yapımının hızlanması yerleşmede bir canlanmaya neden olmuştur.

Demiryolu ve sanayi tesislerinin yapımı, tarımsal alanların yerleşmeler tarafından işgali ile sonuçlanan bir dizi gelişmeye yol açmıştır. Özellikle aşağı Filyos havzasında kurulan her sanayi tesisi hem tarımsal alanların işgaline hem de yakınında yer aldıkları yerleşmenin hızla nüfuslanmasına neden olmaktadır. Bunun en belirgin örneğini Çaycuma çevresindeki sanayi tesisleri oluşturur. Aynı olay Devrek ve Gökçebey'de de görülmektedir.

Karayolu ulaşımında sağlanan gelişmeler, yerleşmeler üzerinde olumlu veya olumsuz etkilerini kısa sürede göstermektedir. Karayollarında ister eski yolların iyileştirilmesi, ister yeni yol yapımı olsun, yerleşmeler için kısa sürede bir değişimi başlatmaktadır. Yol boyunda kalan tarlalar hızla tarımsal amaçlı kullanımdan çıkarılarak



yerleşim alanı haline getirilmektedir. Bunun en iyi örneği Yenice-Bartın karayolunun yapımıyla ortaya çıkmıştır. Yenice-Bartın karayolu inceleme sahasında Kelemendere vadi tabanına yakın geçmektedir. Bu kesimde yer alan mahalleler, ya yamaçlarda veya sırtlarda ya da boyun noktalarında kurulmuşlardır. Yolun tamamlanmasından sonra bu çevrede yaşayanlar yeni bir ev yapmak gerektiğinde yol boyunu tercih etmeye başlamışlardır (Fotoğraf 2).



**Fotoğraf 2:** Yenice kuzeyinde yer alan Kelemendere vadisinde yerleşmeler daha çok yamaçlarda, sırtlarda ve boyun noktalarında yer almaktadır. Ancak Yenice'yi Bartın'a bağlayan yeni yolun yapımından sonra, meskenlerin yol boyuna inşa edildiği gözlenmektedir. Eski evlerde ağaç ana yapı malzemesini oluştururken, yenilerin yapı malzemesi ise tuğladır (Fotoğraf doğuya doğru çekilmiştir).

Bir yerleşmenin anayol güzergâhının uzağında kalarak söntikleşmesinin en belirgin örneğini ise Karapınar'da görmek mümkündür. Karapınar eski Çaycuma-Bartın karayolu üzerinde yer alan ve 1944'den 1959'a kadar Çaycuma'ya bağlı bucak merkezidir. Genel olarak idari fonksiyonlara sahip yerleşmeler diğer yerleşmelere nazaran daha çabuk gelişme göstermektedir. Ancak Karapınar bu genellemenin dışında kalmaktadır. Filyos-Çaycuma demiryolu hattının hemen hemen ortasında yer alan Kokaksu, aynı zamanda Bartın ve çevresindeki nüfusun demiryoluna ulaşabildiği bir istasyon olarak da gelişince, Karapınar hızla gerilemeye başlamıştır. 1950'li yıllarda ortaya çıkan bu gelişme 1959'da Karapınar bucağının kaldırılarak Saltukova ve Perşembe bucaklarının kurulmasıyla sonuçlanmış, Saltukova bucağının merkezi ise Kokaksu olmuştur. 1980'li yıllarda yeni Çaycuma-Bartın karayolunun Karapınar'ın dışından geçirilmesi bu yerleşmenin çevresi için çok fonksiyonlu bir merkez olma

olasılığını da ortadan kaldırmıştır. Ekonomik faaliyetlerin yerleşmelerin idari statülerinde değişikliğe neden olmalarına bir örnek de Tefen ile Yenice arasında gerçekleşmiştir. 1912-1926 yılları arasında Tefen (şimdiki adı Gökçebey), Yenice ve çevresini de içine alan bir nahiyenin merkezi idi. 1830'dan itibaren ormanlarından faydalanılmaya başlanan Yenice'nin daha fazla gelişmesi sonucunda bu nahiyenin merkezi Yenice'ye taşınmış ve nahiyenin yeni ismi de Yenice olmuştur. 1929-1931 yılları arasında bir süre nahiyeye teşkilatı kaldırılmasına karşılık bu tarihten sonra Yenice gelişmesini sürdürerek günümüze ulaşmıştır. Gökçebey ise ancak son dönemde yeniden idari merkez olmuştur.

#### **4.1. İnceleme Sahasındaki Yerleşmelerin Sınıflandırılması:**

İnceleme sahasındaki yerleşmeleri kır yerleşmeleri, kasabalar ve şehirler olarak üç grupta ele almak mümkündür. Aşağıda bu yerleşmelerin özelliklerine yer verilecektir.

##### **4.1.1. Kır Yerleşmeleri:**

İnceleme sahasında yürütülen ekonomik faaliyetler nedeniyle geçici yerleşmelere rastlanılmamaktadır. Yukarı Filyos havzasında yüksek platolar ve dağlık alanlarda görülen yaylalar ise, çok uzun süre önce yaylacılık faaliyetleri terk edildiği için bu fonksiyonlarını yitirmişlerdir. Günümüzde yaylalar, çevre insanları için sadece piknik sahası olarak önem taşımaktadır.

Eskiden inceleme sahasında kırsal yerleşmeler "divan" adı verilen bir idare altında toplanmışlardır. Divan adı verilen birçok yerleşme olmasına karşılık<sup>9</sup> bunların en önemlileri Çarşamba (Çaycuma) ve Yenice divanlarıdır. Birden fazla mahalleden veya yerleşme çekirdeğinden oluşan divanlar günümüzdeki köylere benzeyen bir yapılanmaya sahiptirler. Halen Kocaeli yarımadasının kırsal yerleşmelerinde görülen bu tip isimlendirme (SERGÜN, 1986:81 vd), günümüzde Filyos çayı havzasında artık kullanılmamaktadır.

İnceleme sahasında kırsal yerleşme olarak sadece köyler yer almaktadır. Köy, genellikle birden fazla mahalleden meydana gelir. Bu mahallelerden biri veya bir kaç diğelerine nazaran daha fazla gelişme gösterdiği zaman, ayrı birer köy tüzel kişiliği oluşturmaktadır.

Köy kanunu, nüfusu 2000'den az olan yerleri köy olarak tanımlamaktadır. İnceleme sahasındaki köylerin nüfus büyüklüğü, 81 (Karaağaç [Karabük])-1946 (Karamusa [Çaycuma]) arasında değişmektedir. Bununla birlikte inceleme sahası içinde nüfusu 2000'den az ancak fonksiyonları açısından kasaba karakteri kazanmış yerleşmeler (Perşembe) olduğu gibi, nüfusu 2000'den fazla ancak fonksiyonları açısından köy hüviyeti taşıyan yerleşmeler de bulunmaktadır<sup>10</sup>. İnceleme sahası için

<sup>9</sup> İnceleme sahasında yer alan diğer divanlar arasında; Çaycuma çevresinde Bakacak ve Yalanda divanları; Perşembe çevresinde Balgur, Gündel, Terziler, Abdurrahman, Kırmeces ve Kızılbet divanları; Devrek çevresinde Kavala, Bük, Vakıftepe, Pınar, Akçasu, Tefen, Çay ve Kayıkçılar divanları; Karabük çevresinde Zobran (Sobran) divanı; Yenice çevresinde Yortan, Satuk, İn, Firuz, Karasu ve Karaisa (Bağbaşı) divanları sayılabilir.

<sup>10</sup> Nüfusu 2000'den fazla olmasına karşılık kasaba karakteri taşımayan yerleşmeler; Hacımus (2006), Satuk (2120), Muharremler (2284), Cihanbey (2398) ve Bakacak (2644) dir. 3339 nüfusa sahip olan Kapıllu'yu

ortalama köy büyüklüğü 954'tür (Tablo 14). Bunun çeşitli nedenleri vardır. Karabük'ün çevre köylerde yaşayan nüfusu kendine çekmesi, buradaki köylerin az nüfuslu olmasının nedenidir. Ancak Yenice'de topografyanın ancak belli yerlerde yerleşmeye imkân tanması dolayısıyla nüfusun bazı kesimlerde toplanmasına yol açmıştır. Çaycuma'da ise ulaşım kolaylığı nedeniyle çevre köylerden de sanayi tesislerinde çalışmaya kolaylıkla gelinebilmesi ortalama köy büyüklüklerinin fazla olmasına neden olmuştur.

**Tablo 14:** İnceleme Sahasında Ortalama Köy Büyüklüğü (1990)

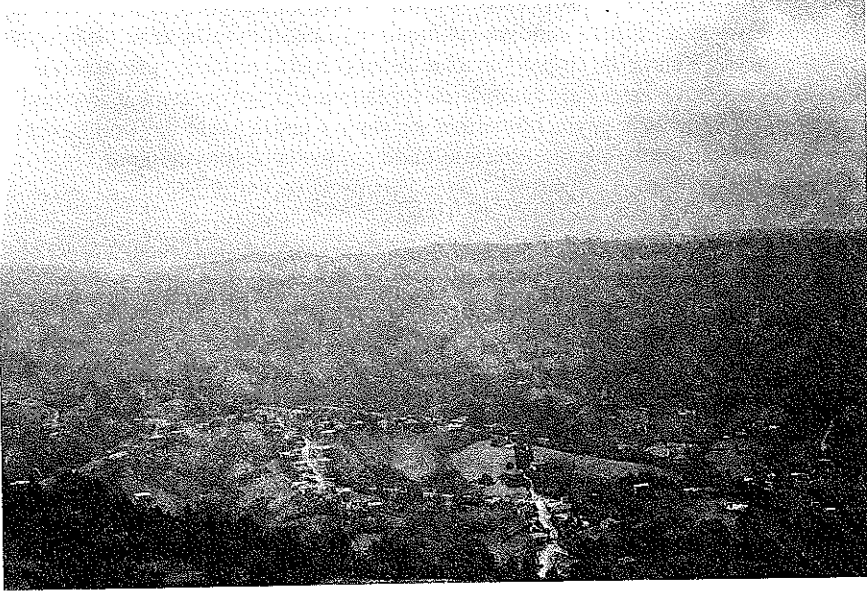
	Nüfus	Köy Sayısı	Ortalama Köy Büyüklüğü
Beycuma	13742	11	1249
Çaycuma	36128	30	1204
Devrek	28629	34	842
Gökçebeş	25347	20	1267
Hisarönü	3768	8	471
Karabük	9280	20	464
Kilimli	758	1	758
Kozcağız	10780	13	829
Perşembe	25704	24	1071
Saltukova	13089	18	727
Yenice	20705	18	1150
TOPLAM	187930	197	954

İnceleme sahasındaki köylerin çoğu mahallelerden meydana gelmiştir. Bu mahalleler, topografyaya uygun olarak yamaçlara, sırtlara veya boyun noktalarına yerleşmişlerdir (Fotoğraf 3). Ancak ana ulaşım yollarına yakın yerlerde yerleşmelerin karayolu boyunca uzandığı, anayola paralel veya dik bir, iki sokağın olduğu görülmektedir. Yolun uzanışının yerleşmeyi şekillendirmesi, karayoluna komşu olan yerlerde, yerleşmelerden birinin bitiminde diğerinin başlaması şeklinde kendini göstermektedir. Bunun inceleme sahasındaki en güzel örneklerini, Devrek çayı ve Filyos çayının birleştiği kavşak noktası ile Devrek arasında görmek mümkündür.

İnceleme sahasında kasaba olarak nitelendirilmeleri güç, ancak köylerde olması beklenen fonksiyonlardan daha fazla fonksiyonlara sahip yerleşmeler de vardır. Bu tip yerleşmelere Bakacakadı, Beycuma, Çaydeğirmeni, Nebioğlu ve Yortanpazarı örnek gösterilebilir<sup>11</sup>. Belediye teşkilatına sahip olan bu yerleşmelerden bazıları belli fonksiyonlar da kazanmışlardır. Beycuma ve Nebioğlu yerleşmeleri ile Yortanpazarı beldesi "ticaret ve hizmet merkezi" fonksiyonuyla Türkiye'nin yerleşim kademelenmesinde 2. kademe merkez olarak tesbit edilmiştir (DPT, 1982b:59).

ise kasaba karakteri kazanan ayrı bir yerleşme değil, Karabük'ün yakınında gelişmiş bir yerleşme (uydu şehiri) olarak kabul etmek daha doğru olacaktır.

<sup>11</sup> Çaydeğirmeni belediyesi Kemerler ve Kaypaklar köylerinin, Yortanpazarı belediyesi ise Çengeeller ve Döngeller köylerinin birleştirilmesiyle oluşturulmuştur.



**Fotoğraf 3:** Filyos çayı havzasında günümüz teknolojisi dışında yapılan yollar genellikle topografyaya uymuştur. Bu yollar ya vadileri ya da sırtları takip etmektedirler. Eski Zonguldak-Devrek karayolu üzerinde yer alan Sofular köyü de böyle bir sırtı takip eden karayolu boyunca kurulmuş, yol boyu köylerine örnek oluşturmaktadır (Fotoğraf kuzeye doğru çekilmiştir).

#### 4.1.2. Kasabalar:

Kasaba olarak tanımlanan yerleşmelerin nüfusları 2000-10000 arasında değişmektedir<sup>12</sup>. Kasabalar çevrelerindeki yerleşmeler için birer merkez olmalarına karşılık şehirselleşme fonksiyonları gelişmemiştir. Örnek olarak kısmen eğitim fonksiyonunu yerine getirebilirler. En azından ortaokul, bazen de liseleri vardır. Ticaret fonksiyonunun gelişmesini sağlayan pazar, haftada bir kez kurulmaktadır. İdari hizmetler son derece alt düzeyde ve sınırlı olmakla beraber, en azından banka şubesi, postane gibi şehirselleşme kimlik kazanmalarını sağlayacak bazı kuruluşlara sahiptirler. Bu yerleşmelerde ayrıca belediye teşkilatı da vardır. Ticaret fonksiyonu, merkezi iş sahalarının daha oluşmadığı yerleşmelerde ticaret şeritleri olarak nitelenen ve bir veya paralelindeki sokaktan oluşan alanlarda sürdürülürken, daha büyük yerleşmelerde belirgin bir merkezi iş sahası ortaya çıkmaktadır. İnceleme sahasındaki kasabalarda sadece ticaret şeritlerinden söz edilebilmektedir<sup>13</sup>.

<sup>12</sup> Köy Kanunu nüfusu 2000 ile 20000 arasındaki yerleşmeleri kasaba, 20000 den fazla nüfuslu yerleşmeleri de şehir olarak nitelendirmektedir. Ancak şehirselleşme fonksiyonları 10000 den fazla nüfuslu yerlerde belirlemeye başladığı ve hakimiyet kazandığı çeşitli çalışmalarda ifade edilmektedir. Bu nedenle kasabaların nüfuslarının 2000-10000 arasında değiştiği kabul edilmiştir. Bu konuda detaylı bir kaynakça AVCI, 1993'de de bulunmaktadır.

<sup>13</sup> Filyos çayı havzasındaki kasabalar, aynı bir makalenin konusunu oluşturacak özelliklere ve fonksiyonlara sahiptirler. Bu nedenle söz konusu yerleşmelere makalede değinilmemiştir. Ancak yakın gelecekte önemli gelişmelere sahne olması beklenen Filyos ve Kocaköy kasabaları ayrı ayrı olarak ele alınmıştır.

İnceleme sahasındaki özellikleri de göz önüne alarak tanımlamaya çalıştığımız kasaba yerleşmelerinde kullanılan alt nüfus kriterinin 2000 olmasına, yukarıda da belirtildiği gibi her zaman uyulmamıştır. Nüfusu 2000'i aşmış olmakla beraber fonksiyonel açıdan fazla gelişme göstermeyen ve iri birer köy durumunda olan yerleşmeler kasaba olarak değerlendirilmezken, nüfusu 2000'e erişmemiş, fakat kazandığı fonksiyonlar nedeniyle kasaba olarak değerlendirilmesi doğru olan yerleşmeler de vardır. 1990 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına ve arazi gözlemlerine dayanarak inceleme sahasında belirlenen kasaba karakterindeki yerleşmeler Filyos, Gökçebey, Karapınar, Kokaksu, Perşembe ve Yenice'dir.

Aşağıda kasaba yerleşmeleri fonksiyonları açısından ele alınacaktır.

#### 4.1.2.1. Filyos<sup>14</sup>:

Filyos, inceleme sahasının en kuzeyinde. Filyos çayının batısında yer almaktadır. Yerleşim tarihi konusu ele alınırken de belirtildiği gibi, bir Milet kolonisi olarak kurulan Filyos, hiç bir zaman Karadeniz kıyısında yer alan diğer koloniler gibi olamamış ve gelişmemiştir. Zaman içinde daha da sönükleşen Filyos'un yeniden önem kazanmasını, burada kurulan ateş tuğlası fabrikası sağlamıştır.

Yerleşmenin gelişmesini kısıtlayıcı faktörlerin başında topografya gelmektedir. Yerleşme, uzun yıllar bulunduğu lokasyon itibarıyla dar bir kıyı şeridinde gelişmeye çalışmıştır (Fotoğraf 4). Bu nedenle öncelikle, yerleşmenin doğusunda ve batısında yer alan Öteyüz ve Kayaarkası mahallelerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Yerleşmenin şekillenmesinde, kıyıdan biraz içerde fakat kıyıya paralel uzanan kara ve demiryolu önemli etkiye sahiptir. Fiziki kısıtlılık kara ve demiryolunun birbirine paralel ve aralarındaki mesafenin az olmasını gerektirmiştir. Sonuç olarak sadece karayolunun güneyinde tek sıra halinde binalar kurulabilmiştir (Harita 15). Kara ve demiryolunun kuzeyi ise daha yakın zamanda yerleşilmiştir. Özellikle kamuya ait binaların (belediye binası, belediye gazinosu, belediye oteli, askeri dinlenme tesisleri vs.) büyük çoğunluğu bu kısımda yer almaktadır.

Yerleşmenin gelişmesini kısıtlayan sadece fiziki faktörler değildir. Hemen doğusunda yer alan ateş tuğla fabrikası, yerleşmenin doğuya doğru gelişmesini engelleyen ilk tesistir. Daha doğuda ise 1. ve 3. derecede tarihi sit alanı olarak kabul edilen kale kalıntıları ile onun da doğusundaki askeri tesisler, yerleşmeyle Filyos çayı arasındaki kısmı doldurmaktadır. Kurulmasına karar verilen Filyos limanı ile serbest bölgelerden biri de yine yerleşmenin doğusunda yer almakta ve fiziki olarak şehirselleşmeyi sınırlayıcı bir etkinin oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle yeni konut gelişim alanları olarak yerleşmenin güneyindeki alçak tepelik alanlar seçilmiş ve çeşitli kooperatifler kanalıyla binalar tamamlanarak yerleşmeye açılmıştır.

<sup>14</sup> İnceleme sahasındaki yerleşmeler ile idari birimler her zaman aynı adı taşımamaktadır. Bu bazı karışıklıklara da yol açmaktadır. Filyos, Hisarönü bucağının merkezidir. Ancak kurulan belediyeye Hisarönü belediyesi adı verilmiştir. Aynı şekilde Kokaksu, Saltukova bucağının merkezidir ve Saltukova Belediyesi adını taşıyan bir belediye teşkilatına sahiptir. Bununla birlikte idari birim isminin yerleşmenin ismi haline dönüştüğü şekillerde mevcuttur. Gökçebey ilçesinin merkezinin Tefen, Perşembe bucağının ise Hacıkadı olan esas yerleşim isimleri artık kullanılmamaktadır.



**Fotoğraf 4:** Filyos yerleşmesi aynı adı taşıyan akarsuyun batısında, dar bir kıyı şeridi boyunca uzanmaktadır. Yerleşmenin gelişimi batıdan doğu olarak, doğuya doğru ise hem doğal, hem de Filyos Ateş Tuğlası Fabrikası ve askeri tesisler gibi beşeri engellerle sınırlanmaktadır. Şehirsiz gelişim ancak güneydeki tepelik alanlara doğru olacaktır (Fotoğraf doğuya doğru çekilmiştir).

İmar planı ilk defa 1965 yılında hazırlanan Filyos'ta, 1985'de bir plan revizyonu gerçekleştirilmiş ve 1991'de de ilave paftalar eklenmiştir. Yerleşmenin kadastrasını ise ancak 1990 yılında tamamlamak mümkün olmuştur. Bu yerleşmenin planlama ilkelerine göre gelişebileceği anlamına gelmektedir. Ancak planlarda sürekli değişiklikler yapılmaktadır.

Filyos'un su ihtiyacı ırmak kenarındaki keson kuyulardan sağlanmaktadır. Yerleşmede belediye tarafından projelendirilerek yapılmış bir kanalizasyon sistemi yoktur. Bununla birlikte yeni konutların yapıldığı güneydeki alanlarda, kanalizasyon sistemi kurulmaktadır. Ancak bu sistemin de atıkları, bir arıtma tesisine değil, doğrudan denize gönderilmektedir. Yine Filyos'ta kurulu bulunan mezbananın da atıkları doğrudan denize atılarak uzaklaştırılmaya çalışılmaktadır.

Filyos'ta yaşayan halkın başlıca geçim kaynakları Filyos Ateş Tuğlası A.Ş. ve Çaytaş'a ait reflektör malzemeler üreten fabrikalar ile, yakın çevredeki Çatalağzı Termik Santrali, demiryolları, Türkiye Elektrik Kurumu gibi resmi kuruluşlardır. Bunun yanında nüfusun bir kısmı Ereğli Demir Çelik Fabrikalarında ve kömür ocaklarında da çalışmaktadır. Bununla birlikte maden ocaklarında çalışan nüfus her yıl giderek azalmaktadır. Filyos'un ekonomisinde yurtdışına işçi olarak çalışmaya gidenlerin gönderdikleri paralar yıllarca büyük önem taşımıştır. Ancak yurtdışındaki işçilerden bir bölümünün geriye dönmesi, bir bölümünün ise ancak tatillerini geçirmek üzere kısa süreler için memleketlerine uğramaları nedeniyle, son yıllarda dışarıdan gelen para miktarında önemli azalışlar olmuştur.

Halkın ticarete bakışı, çevredeki diğer yerleşmelere nazaran daha farklıdır. Filyos'ta balıkçılık ve kısıtlı olarak ekip biçme faaliyetlerine dayanan bir ekonomiden, doğrudan devlete ait sanayi tesislerinde çalışarak gelir sağlamaya yönelik bir ekonomik

faaliyete geçiş, ticari düşüncenin gelişmesini engellemiştir. Bunda bir diğer faktör de, ateş tuğlası fabrikasının belirgin bir yan sanayinin faaliyetlerine ihtiyaç duymadığı gibi, ürettiğini doğrudan pazarlaması veya sipariş üzerine özel üretim yapmasıdır. Mevcut ticari işletmeler, ancak küçülmeyi hedefleyen bir anlayışa sahiptirler. Yeni kurulacak liman tesisleri Filyoslu için sadece gidilip çalışılacak bir yer olma dışında bir anlam taşımamaktadır<sup>15</sup>. Filyos'un gelişmekte olan ve ekonomik açıdan bir anlam ifade etmesi beklenen fonksiyonu, turizm ile ilgili olanıdır. Halen yerleşmede mülkiyeti belediyeye ait deniz manzaralı bir otel bulunmaktadır. Ancak otelin en azından sezonun bir kısmında dahi olsa tam kapasite ile çalışması sağlanamamıştır. Bunun dışında çevrede yaşayanlar için Filyos sahili yaz aylarında denize girilen ve günübirlik turizm faaliyetlerine de sahne olan bir kıyıdır.

Filyos, Zonguldak ve Çaycuma'nın etki alanı içinde yer almaktadır. Türkiye'de yerleşmenin kademelenmesinin ele alındığı bir çalışmada Filyos 4. dereceden merkez olan Zonguldak ile, 3. dereceden merkez olan Çaycuma'nın etki alanı içinde bulunmakta, kendisi de Filyos bucağına bağlı yerleşmeleri etkilemektedir. Filyos yerleşmelerin kademelenmesinde 2. kademe merkez olarak belirlemekte ve "eğitim merkezi" olarak nitelendirilmektedir (DPT, 1982a: Harita 6-7; DPT, 1982b: 59).

#### 4.1.2.2. Gökçebey:

Eski divan yerleşmelerinin günümüzdeki devamı niteliğini taşıyan yerleşmelerden biri de, geçmişte Tefen olarak bilinen Gökçebey'dir. İlk kez 1912 (H. 1330)'de Tefen bucağının kurulması, Filyos çayı ile Devrek çayının birleşme yerine çok yakın olan bu yerleşmenin gelişmesine zemin hazırlanmıştır. Ancak Filyos çayının daha yukarı kısmında yer alan Yenice'de ormancılık faaliyetlerine bağlı olarak gelişim daha fazla olmuş, bir süre Tefen'deki bucak merkezi kaldırılmış ve bu köyler Devrek ilçesinin Merkez bucağına bağlanılmışlardı. 1953 yılında Devrek'e bağlı yeni bir bucak kurulmuş, buna Gökçebey adı verilmiş ve Gökçebey tekrar bucak merkezi olmuştur. 1990 tarihinde ise Zonguldak ilinde Gökçebey bucağının sınırları içindeki köyler ile Devrek'e bağlı köylerden bazılarının da yer aldığı Gökçebey ilçesi kurulmuştur. Yeni ilçenin merkezi de Gökçebey yerleşmesidir.

Gökçebey yerleşmesinin bulunduğu yer, 1953 yılına kadar Uzunahmetler köyü sınırları içinde bir mahalle olarak görülmektedir. Burada yer alan istasyon, yerleşmenin gelişmesini ve şekillenmesini sağlayan faktörlerden belki de en önemlisidir. Binalar demiryoluna paralel uzanan veya bu sokaklara dik sokaklardan meydana gelmiştir. Yerleşme daha sonra gelişmesini Ağustu deresinin vadisi boyunca sürdürmeye devam etmiştir (Fotoğraf 5). Bu tarihten sonra kazandığı bucak merkezi olma özelliği yerleşmenin gelişmesine ayrı bir hız kazandırmıştır. 1955 Genel Nüfus Sayımındaki

<sup>15</sup> Limanın yapımından sonra Filyos'ta ne gibi değişikliklerin olabileceği veya olması gerektiği üzerine değişik ortamlarda yapılan söyleşilerde halkın bu olayı sadece yeni bir işyeri açılması şeklinde değerlendirdiği görülmüştür. Limanın işletmeye açılmasından sonra Filyoslunun zenginleşeceğini söylediğimizde aldığımız "liman yapılırsa da burada bir şey değişmez. bize fazlaca katkısı olmaz. Dışarıdan birileri gelir. limana gelenleri doyurur. giydirir, barındırır. Filyoslu o işlere karışmaz" cevabı, halkın bu gelişmenin anlamını daha kavrayamadığının bir delilidir.

nüfusu 363'tür. Yerleşme özellikle 1970'lerden sonra hızla nüfuslanmaya başlamış ve nüfus 1990'da 5000'i aşmıştır.

Güntümüzde Gökçebey'deki ekonomik hayat, çoğunlukla sanayi faaliyetlerine dayanmaktadır. Ancak söz konusu sanayi tesisleri genellikle yerleşme ve yakın çevresinde yer almaz. Devrek, Çaycuma, Karabük ve Zonguldak, yerleşmede yaşayanların gününbirlik çalışmaya gittikleri yerlerdir. Bununla birlikte yerleşme çevresinde son yıllarda kurulan sanayi tesisleri günümüzde çalışma çağındaki nüfusun önemli bir kısmına iş imkanı yaratmaktadır.

Gökçebey'den de çevredeki diğer yerleşmelerde olduğu gibi önemli miktarda işgücü yurt dışına gitmiştir. Yurtdışındaki işçiler 1970'lerde yatırımlarını, sanayi tesisleri kuruluşu üzerine yapmışlarsa da başarılı olunamaması nedeniyle bundan vazgeçmişlerdir. Daha sonra inşaatlar, uzun yıllar Gökçebey'in ekonomisinde lokomotif görevi yapmış ve ticaretin gelişmesine de katkıda bulunmuştur. Çevrede görülen tarım faaliyetleri Gökçebeyliler için ikincil bir geçim kaynağı olma özelliği taşımaktadır. Gökçebey'de yaşayanlar evlerinin bahçelerinde veya yerleşmenin hemen dışında kendi ihtiyaçlarını karşılamak için bahçe tarımı yapmakta ve yeri müsait olanlar da büyükbaş hayvan beslemektedirler.



**Fotoğraf 5:** Gökçebey, yukarı Filyos çayı havzasında ve Filyos çayının kuzeyinde kurulmuş bir yerleşmedir. İçinden geçen Ağustu deresinin sık sık taşması, yerleşmenin en önemli sorunudur. Eski binalar ile yeni binaların yan yana yer aldığı bu yerleşme, inceleme sahasında gelişmekte olan kasabalara örnek oluşturmaktadır (Fotoğraf batıya doğru çekilmiştir).

Gökçebey'de konutlar tek veya çift katlı olabilmektedir. Ancak hızla tamamen konut amaçlı binalardan, alt katı dükkan veya depo olarak kullanılan çok katlı binalara doğru bir geçiş yaşanmaktadır. Eskiden sadece merkezde bir iki sokakta görülen iki katlı ve konut fonksiyonundan başka fonksiyonlara sahip meskenler, güntümüzde merkezden çevreye doğru yayılmaya başlamışlardır. Gökçebey'de belediye teşkilatının kurularak nisbeten planlı bir yapılaşmanın gerçekleştirilmesi nedeniyle yerleşme açısından belirgin bir sorun gözükmemektedir. Bununla beraber su ve kanalizasyon, bir alt yapı sorunu olarak çevredeki diğer belediyeler gibi Gökçebey'de de önemli bir problem olmaya devam etmektedir. Ayrıca uzun aralıklarla da olsa Filyos çayına karışan yan derelerin yarattığı taşkınlar, yaşayanların hafızalarından silinmemektedir.



KARADENİZ

# FİLYOS

## ARAZİ KULLANILIŞI

- Konullar
- İşyerleri
- İşyeri - konullar
- Resmî kuruluşlar
- Eğitim kurumları
- Sağlık kurumları
- Sanayi kuruluşları
- 1 Filyos Arazî Tapulu Fabrikası
- 2 Çarşak Arazî Tapulu Fabrikası
- Rekreasyonel kullanım alanları
- Cami
- Mezarlık
- Demiryolu
- Ploj

0 m 500

5. AYCI 1981

Gökçebeý'in kazandığı idari fonksiyon, özellikle 1990'dan sonra yerleşmenin gelişmesini de hızlandırmıştır. Bu nedenle ilk kez 1986 yılında yürürlüğe giren imar planında bazı yenileştirmelerin yapılması gerekli olmuştur. Bunlardan en önemlisi, yerleşme ile Ankara-Zonguldak karayolu arasında kalan arazide bir organize sanayi bölgesinin kurulmasına ilişkin çalışmalardır.

Gökçebeý 3. derecede merkez olan Çaycuma ve Devrek yerleşmelerinin ve 4. derecede merkez olan Zonguldak'ın etki alanı içinde yer almaktadır (DPT, 1982a: Harita 6-7). Yapılmakta olan Karabük-Zonguldak karayolunun tamamlanmasından sonra, yine 4. derece kademelenme merkezlerinden olan Karabük'ün Gökçebeý'i daha fazla etkileyeceği açıktır. Zonguldak-Ankara karayolunun yerleşmeye çok yakın olan konumu, yerleşmenin Ankara ve İstanbul ile bağlantısının yoğun olmasını sağlamakta; demiryolu güzergahı üzerinde yer alması da Karabük ve Zonguldak ile olan etkileşiminde büyük önem taşımaktadır. Gökçebeý, Türkiye'deki yerleşmelerin kademelenmesinde, 2. kademe merkezler arasında yer almakta ve "ticaret ve hizmet merkezi" niteliğini taşımaktadır (DPT, 1982b: 59).

#### 4.1.2.3. Karapınar:

Karapınar, yukarıda da belirtildiği gibi, eski bir bucak merkezi olmasına karşılık zaman içinde gelişmesini sürdürmemiş, önemini yitirmiş yerleşmelere bir örnektir. Bunun en önemli nedeni önceleri demiryolunun, ardından da karayoluna ait ana ulaşım akslarının uzağında kalmasıdır<sup>16</sup>.

Yerleşmede belediye teşkilatı 1990 yılında kurulmuştur. Ancak belediyenin kurulabilmesi için iki köyün daha köy tüzel kişiliğinin kaldırılarak tek yönetim altında toplanması gerekmiştir. Bu durum, yerleşmenin birbirinden uzak mahallelerden meydana gelmesine ve hizmetlerin aksamasına neden olmaktadır. Halen imar planı tamamlanmış, kadastro planı ile ilgili çalışmalara devam edilen Karapınar'da, birçok sorun vardır. Karapınar yerleşmesinde sadece belediyenin yer aldığı kısmın kanalizasyonu döşenmiştir. Fakat bu, yerleşim alanının sadece % 10'unu oluşturmaktadır. Diğer kısımlarda ise herhangi bir kanalizasyon şebekesi yoktur. Ayrıca yerleşmenin su sorunu da vardır. Yerleşme çevresinde içme suyu olarak kullanılmak üzere DSİ tarafından yürütülen su arama çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu nedenle Filyos çayı vadisinde açılacak keson kuyulardan içme suyunun sağlanması yönünde çalışmalar yapılmaktadır. Belediye teşkilatının maddi imkanlarının sınırlı olması nedeniyle planlaması yapılan bir çok altyapı sorununun çözümü ise gerçekleşmemektedir. Karapınar'ın önemli sorunlarından biri de, yerleşmenin gelişebileceği bir alanın olmamasıdır. DSİ tarafından hazırlatılan Filyos havzası master planında yerleşmenin gelişebileceği alanlar, sulamalı ziraat alanı olarak ayrılmıştır. Yerleşmenin imar planı hazırlanırken bu konuda sorunlar ortaya çıkmaktadır.

<sup>16</sup> Karapınar'da yaptığımız görüşmeler sırasında zamanın muhtarının yeni karayolunun yerleşmenin içinden geçmesini istemediğini ve bu konuda bazı girişimlerde bulunması sonucunda bu kararın alındığı söylendi. Bunun sonucunda eski yola nazaran daha kısa olan yol, Karapınar'ın oldukça dışından geçirilmiştir. Günümüzde Karapınar ana yola tali yollarla bağlı olmakla beraber onun nimetlerinden faydalanamamaktadır.

Belediye başkanlığının da yer aldığı Karapınar yerleşmesi bir ana yol ve ona dik inen tali yollardan meydana gelmiştir. Eski Çaycuma-Bartın karayolu üzerinde yer alan Karapınar, günümüzde bu fonksiyonunu kaybettiği için, kenarda kalmış bir yerleşme görünümü almıştır. Herhangi bir sanayi tesisinin yer almadığı bu yerleşmede, ekonomik hayat çoğunlukla maden ocağı işçiliğine ve ticarete dayanmaktadır. Ancak ticaret, daha çok çevre köylerin ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Dışarıdan getirilen mallar ya Çarşamba günleri kurulan pazarda veya bakkal olarak nitelenen ancak bazen dayanıklı ev aletlerinin dahi bulunduğu dükkanlarda satılmaktadır. Çevre için bir merkez olmasına karşılık bir banka şubesinin bulunmaması, ekonomik açıdan gelişmesini engellemektedir. Banka ile işi olanlar mesai saatlerinde Kokaksu veya Çaycuma'ya gitmek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca emekli nüfusun büyük çoğunlukta olduğu bu bölgede maaşlarını banka kanalıyla alanlar, banka ihtiyacı için dışarı gittiklerinden dönüşlerinde Karapınar'da durup alışveriş yapmak yerine doğrudan köyelerine gittikleri için yerleşmede beklenen ekonomik gelişme bir türlü sağlanamamaktadır.

Karapınar 3. derece yerleşim kademesi olarak beliren Çaycuma ve Bartın ile fonksiyonel açıdan ilişkili görülmektedir. Ancak son yıllarda Bartın il merkezi olarak kazandığı fonksiyonlar nedeniyle Karapınar'ı daha fazla etkiler duruma gelmiştir. Karapınar yerleşmesi 2. kademe yerleşmeler arasında yer almakta ve "haftalık pazar merkezi" olarak nitelendirilmektedir (DPT, 1982b: 59).

#### 4.1.2.4. Kokaksu:

Kokaksu, önceleri Düzköy'ün tarım alanlarının yer aldığı ve mahalle statüsünde bir yerleşme iken, demiryolu yapımı sırasında bir istasyonun kurulmasıyla hızla gelişmeye başlamıştır. 1959 yılında artık idari fonksiyonu iyice zayıflamış olan Karapınar'ın nahiyesinin kaldırılıp yerine Saltukova nahiyesinin kurulmasından sonra, yeni nahiyenin merkezi de Kokaksu olmuştur. İdari yapıda meydana gelen bu değişim yerleşmenin daha hızlı gelişmesinde büyük etkiye sahiptir.

Kokaksu, doğu batı doğrultusunda uzanan demiryoluna paralel olarak gelişen bir yerleşme düzenine sahiptir (Harita 16). Zaman içinde demiryolunun doğusunda ona paralel olarak uzananlar ile onları dik olarak kesen yollar ve demiryolu ile Filyos çayı arasında kalan kısım gelişmiştir. Belediye teşkilatının 1989 yılında kurulduğu Kokaksu'da halkın temel geçim kaynağı tarım dışı faaliyetlerdir. Maden ocakları, çeşitli resmi daireler, ticarethaneler ve Çaycuma-Zonguldak aksında yer alan çeşitli fabrikalar yerleşmede yaşayanların çalıştığı önemli işgücü sahalarıdır. Belediye teşkilatının kurulup, imar planı hazırlıklarının başlamasından sonra eski tarım alanlarının plan üzerinde konut alanı olarak tesbit edilmesine bağlı olarak mevcut tarımsal faaliyetlerin de terkedildiği görülmektedir. Bununla beraber, hemen her evin kendi ihtiyacını karşılamaya yönelik bir bahçesi ve büyükbaş hayvanı vardır.

Kokaksu'nun imar planına ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Planı hazırlanmış olmasına karşılık çeşitli nedenlerle onanmamıştır. Yerleşmenin kanalizasyon sistemi yapılmış, ırmaktaki keson kuyulardan elde edilen su ise evlere kullanma suyu olarak verilmiştir. Buna karşılık içme suyu ancak mahalle aralarındaki çeşmelerden temin edilmektedir. İçme suyunun da konutlara ulaştırılması ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.

Yerleşmenin son yıllardaki gelişimi, havaalanının inşasına, hemen güneyinde yer alan Çaycuma-Bartın karayolu ile yine güneyinde kurulması planlanan sanayi alanının kuruluşunun tamamlanmasına bağlıdır. Güneydeki sanayi alanında bir tesisinin kurulacağı fikri ve bu konuda başlatılan ilk çalışmalar nedeniyle, yerleşme hızla nüfus kazanmış ve ekonomik hayatta bir canlanma ortaya çıkmıştır. Fakat beklenilen aksine gelişmelerin çok yavaş gerçekleşmesi, halkta bir ümitsizliğin doğmasına neden olmuştur. Ayrıca yerleşmenin kuzeyinde Bakanlar Kurulu Kararıyla bir Serbest Bölgenin oluşturulması, Kokaksu'nun yeni fonksiyonlar kazanacağını da bir göstergesidir. Halen 2. kademe merkezler arasında yer alan yerleşme, "ticaret ve hizmet merkezi" olarak nitelendirilmektedir (DPT, 1982b: 59). Kokaksu 3. kademe yerleşme merkezlerinden Çaycuma ile 4. kademe merkezlerden Zonguldak'ın etki alanı içinde bulunmaktadır.

#### **4.1.2.5. Perşembe:**

Perşembe, ekonomik ve sosyal bakımdan Çaycuma'nın etkisi altında kalmış bir yerleşmedir. Kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 300 yıl kadar önce günümüzde Hacıkadı mahallesi olarak bilinen yere ilk kez yerleşildiği ve 100 yıl kadar önce de ilkokulun bulunduğu kesimde bir medresenin bulunduğu söylenmektedir (İLLER BANKASI, tarihsiz: 3). 1959 yılında Perşembe adını taşıyan bir bucak kurulmuş ve Hacıkadı ismi sadece mahalle olarak kullanılırken, yerleşmenin ismi Perşembe olarak değiştirilmiştir. Yerleşme, Çaycuma-Bartın eski karayolu üzerinde yer alması nedeniyle, bu yola dik inen sokakların oluşturduğu bir plana sahiptir.

Perşembe'nin ekonomisi maden işçiliğine, ticarete ve tarıma dayanmaktadır. Son yıllarda çeşitli sanayi tesislerinde de önemli miktarda bir nüfus çalışma olanağı bulmuştur. Günümüzde tarımsal faaliyetler gerçek geçim kaynağı olmaktan çok, sadece ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik oluşu ile dikkati çeker. Hayvancılık ise bir iki işletme dışında çoğunlukla yine ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak sürdürülmektedir. Bununla birlikte büyükbaş besiciliğinin yapıldığı birkaç işletme yerleşmede hâlâ mevcuttur. Bu, yerleşmenin tarımsal kimliğini daha kaybetmediğinin en önemli göstergesidir.

Perşembe, çevresindeki yerleşmeler için bir pazar yeri olarak büyük önem taşımaktadır. Yerleşme adını perşembe günü pazar kurulmasından almaktadır. Yerleşmenin gelişmesinde, eski Çaycuma-Bartın karayolu güzergahı üzerinde kurulmuş olmasının da büyük etkisi olmuştur. Genel olarak bir yol boyu yerleşmesi karakterini muhafaza eden Perşembe'de zaman zaman yöneticilerin de telkinleriyle, en azından merkezde planlı bir yerleşme düzeni görülmektedir.

İnceleme sahasında yeni kurulan belediyelerden biri de Perşembe belediyesidir. 1990 yılında kurulmasına karşılık, yapılan çalışmalar sonucunda imar ve kadastro planları tamamlanmıştır. Yerleşmede sadece merkezde ana caddenin kanalizasyon sistemi vardır. Bu sistem vasıtasıyla toplanan su da hiçbir arıtmaya tabi tutulmadan akarsulara boşaltılmaktadır. Perşembe'de kullanma suyu niteliğine sahip ancak içme suyu olarak kullanılması mümkün olmayan Filyos çayındaki keson kuyulardan elde edilen suyun dağıtımı yapılmaktadır. İçme suyu yerleşmenin merkezindeki bir kuyudan temin edilmektedir.

Yerleşmenin yakın gelecekte gelişmesini, Çaycuma ile Feriştembe arasında yer alan ve bir kısmının ise Feriştembe belediyesi sınırları içinde kalan Çaycuma Organize Sanayi Bölgesi sağlayacaktır. Organize sanayi bölgesinin tamamlanarak, tam kapasite ile faaliyete geçmesinden sonra Feriştembe'nin daha da fazla nüfuslanacağını ve yeni fonksiyonlar kazanacağı beklenmelidir. Bir belediyelik olarak son dönemlerde kazandığı en önemli fonksiyon eğitim fonksiyonudur. Çevre köylerde yaşayanlar için Feriştembe'de yer alan eğitim kurumları, büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde Feriştembe, yerleşmelerin kademelenmesi açısından 2. kademe yerleşme merkezleri arasında yer almakta ve "ticaret ve hizmet merkezi" olarak nitelendirilmektedir (DPT, 1982b: 59). En fazla ise 3. kademe merkezlerden olan Çaycuma ve Bartın ile 4. kademe merkezlerden olan Zonguldak'tan etkilenmektedir.

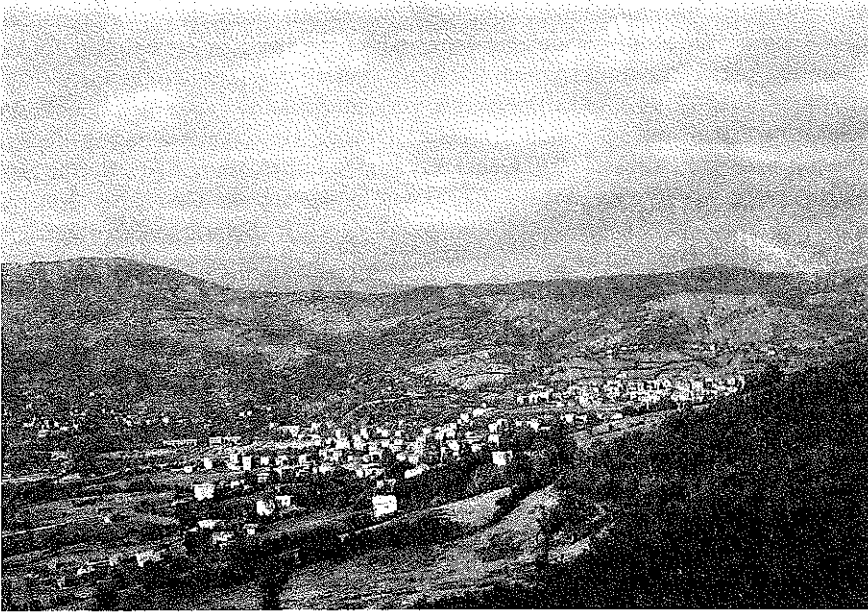
#### 4.1.2.5. Yenice:

Yukarı Filyos çayı havzasında yer alan Yenice, 1830 yılına kadar önceleri bir divan yerleşmesi, sonra ise sadece bir köy olarak bilinmekteydi. Ancak 1827'de Osmanlı donanmasının Navarin'de yakılmasından sonra yeniden bir donanmanın yapılabilmesi için büyük çapta ahşap malzemeye gereksinim olmuştur. Bu amaçla gemi ustalığının da gelişmiş olduğu Bartın'a oldukça yakın olan Yenice ormanlarından faydalanılması düşünüldü. Bu tarihten sonra Yenice ve çevresindeki ormanların işletilmeye başlanıldığı bilinmektedir. Bunun sonucunda önce Yenice pazarı adı verilen yerleşme gelişmeye başlamıştır. 1912'de kurulan Tefen (bugünkü Gökçebeş) nahiyesine bağlanan yerleşme, hızlı bir gelişmenin sonucunda 1926 yılında nahiyeye merkezinin Yenice'ye taşınmasına ve nahiyenin isminin Yenice olarak değiştirilmesine yol açan bir gelişim sürecine girmiştir (KARAKIRIK, CEBECİK, 1996: 25-26).

Yerleşmede 1962 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur. Böylece aynı zamanda imar planı çalışmalarına da başlanmıştır. 1987 yılında yine aynı adı taşıyan bir ilçenin kurulması ve ilçe merkezinin Yenice olması, yerleşmenin gelişiminde önemli aşamalardan bir diğerini oluşturmaktadır. İlçe merkezi olma gibi bir fonksiyon kazanması nedeniyle yerleşme daha hızlı bir şekilde gelişmeye başlamıştır (Fotoğraf 6). Bu gelişmelere karşılık Yenice'de bir çok sorun da yaşanmaktadır. Öncelikle Yenice'nin projeli bir kanalizasyon sistemi yoktur. Atıklar ya kanalizasyon çukurlarında toplanmakta veya yan derelere atılmaktadır. Bu, özellikle içme suyunu İncedere'deki keson kuyulardan sağlayan Yenice için sağlık konusunda bir tehdit anlamına da gelmektedir. Belediye tarafından ilk defa 1963 yılında yapılan mezbaha, 1992 yılında yenilenmiştir. Günde ortalama 10-15 dolayında büyükbaş hayvan kesimi gerçekleştirilmektedir. Ancak çıkan atıklar ya Filyos çayına, ya da mezbahanın hemen yanında yer alan çöp alanına atılmaktadır.

Yenice kuruluş yeri olarak ilk önceleri Filyos çayının güney kıyısında yer alıyordu. Akarsuyun kuzeyinde ise sadece istasyon mahallesi bulunuyordu. Belediye teşkilatı kurulurken ırmağın kuzeyinde yer alan Derebaşı ve Cebeciler köyleri de birer mahalle olarak Yenice'ye dahil edilmişlerdir. Bu durum Yenice'nin nüfusunun 1960-1965 yılları arasında iki katından fazla artmış gibi görünmesine yol açmıştır. Günümüzde Yenice şehrsel karakterlerin kısmen belirmeye başladığı, buna karşılık şehir olarak nitelendirmenin yanlış olabileceği bir geçiş aşamasındadır. Bu nedenle

çalışmada kasaba kapsamında ele alınmıştır. Ancak yakın bir gelecekte şehirselleşme karakterlerinin daha belirgin olarak ortaya çıkması beklenmelidir.



**Fotoğraf 6:** Yenice, yukarı Filyos çayı havzasının nisbeten genişlediği bir yerde kurulmuştur. Günden güne gelişmekte olan yerleşme, fonksiyonları açısından kasaba ve şehir sınırları arasında geçiş aşamasındadır (Fotoğraf kuzeydoğuya doğru çekilmiştir).

Yenice ve çevresinde ekonomik hayat öncelikle, ormandan ağaç kesimi ve taşınması gibi işlere dayanmaktadır. Ancak günümüzde Yenice'de yaşayanlar orman ürünlerinin üretiminden çok, onun işlenmesi ve alınıp satılması gibi ticaret konularıyla ilgili işlerde çalışmaktadırlar. Yenice'de kurulu sanayi tesislerinin tamamının orman ürünlerinin işlenmesiyle ilgili olması bu gerçeğin bir göstergesidir. Tarımsal üretim çevrede sadece yerel ihtiyaçları karşılamak amacıyla yapılmaktadır. Yenice'nin ilçe olmasından sonra kurulan resmi daireler yeni iş imkanları yaratmışlardır. Maden ocaklarında çalışma, Zonguldak ve çevresindeki tüm yerleşmelerde olduğu gibi, Yenice'liler için de yıllarca alternatif bir iş sahası olma özelliğini taşımıştır. Aynı şekilde Karabük Demir Çelik Fabrikaları bir çok Yenice'linin çalıştığı iş yerleri arasındadır. Yerleşmedeki en önemli sanayi tesisi ORÜS'ün kereste, parke, kontrplak ve kaplama fabrikası ile Yenorsan kereste fabrikasıdır. Bu tesislerin dışında yerleşmede ki diğer tesisler daha çok atölye karakterindedir.

Türkiye'de yerleşme merkezlerinin kademelenmesine ilişkin bir çalışmada Yenice 2. kademe yerleşmeler arasında bulunmaktadır (DPT, 1982b:59). Ancak kazandığı yeni fonksiyonlar nedeniyle Yenice'yi 3. kademe merkez olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır.

#### 4.1.3. Şehirler:

Çalışmada nüfusu 10000'in üzerinde olan yerleşmeler şehir olarak tanımlanmışlardır. Bu yerleşmeler, şehirlerde bulunması gereken fonksiyonlardan bir veya bir kaçını taşımaktadır. İnceleme sahasındaki şehirler için en belirgin fonksiyon idari olanıdır. Ancak idari fonksiyonun tek başına yeterli olamayacağı da açıktır. Eğitim, ticaret, sanayi, sağlık vb. fonksiyonlar bu yerleşmelerde az veya çok ama mutlaka görülmektedir. İnceleme sahasında Karabük, Devrek ve Çaycuma, şehir yerleşmesi olarak tanımlanmıştır. Nüfusu 1990 Genel Sayımında kullanılan nüfus kriterine oldukça yaklaşan Yenice (1990'daki nüfusu 9840) ise, yukarıda da belirtildiği gibi, arazi gözlemlerine dayanılarak şehir olarak nitelendirilmemiştir. Şehirlerin bir diğer özelliği de kasabalarda görülen ticaret şeritlerinin yerlerini merkezi iş sahalarına terk etmiş olmalarıdır. Her üç yerleşmede de merkezi iş sahası nisbeten geniş alan kaplamaktadır.

Aşağıda Karabük, Devrek ve Çaycuma şehirselle fonksiyonları açısından değerlendirilecektir.

##### 4.1.3.1. Karabük:

İnceleme sahasında şehir olarak kabul ettiğimiz yerleşmelerin en yakın tarihte kurulanı, buna karşılık en gelişmiş Karabük'tür (Fotoğraf 7). Yerleşme Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar bir köyün mahallesi durumunda iken, demir-çelik fabrikalarının kurulmasına karar verilmesinden sonra hızla gelişmeye başlamış ve günümüzün Karabük şehri doğmuştur. Karabük'ün nüfusu 1935'de Öğlebeli köyünün nüfusu içinde yer almakta ve yaklaşık 100 olarak belirtilmektedir (FINDIKOĞLU, 1962b: 11). Demirçelik Fabrikalarının kuruluşunun hemen hemen tamamlandığı 1940 yılında ise nüfus 6825'e erişmiştir. Karabük'ün nüfusu 1960'lı yılların sonlarına doğru 50000'i aşmış ve 1990'da ise 105373 olmuştur<sup>17</sup>.

Karabük şehri Araç ve Soğanlı çaylarının birleşme yerinde kurulmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi, iki akarsuyun birleştiği yerden itibaren Filyos çayı adını alan bu akarsu, Karabük şehrinin şekillenmesinde etkili olmuş ve yerleşme 3 parçalı bir görünüm kazanmıştır (Harita 17).

1935 öncesinde yerleşme, demiryolunun kuzeydoğusundaki Öğlebeli mahallesi ile daha sonra fabrika kurulacak olan arazinin batısındaki Fevzi Çakmak mahallesinin en kuzey ucundaki evlerden oluşuyordu. 1935-1955 yılları arasında Karabük kısmen günümüzün Yeşil, Ergenekon, Bayır, Kayabaşı ve Yenişehir mahallelerinden meydana

<sup>17</sup> Karabük yerleşmesi, Filyos çayı havzasının inceleme sahası içinde kalan kısmının en doğusunda yer almaktadır. İnceleme sahasında yer alan köylerden sadece Karabük'e yakın olanlar üzerinde büyük bir etkiye sahip olan bu yerleşme, batıya doğru fonksiyonel etkisini hızla yitirmektedir. Karabük'ün batısında yer alan Yenice, idari bakımdan Karabük iline bağlı olmakla beraber, özellikle Karabük-Yenice karayolunun hafif tamamlanmamış olmasının da etkisiyle Zonguldak ve ilçelerine fonksiyonel açıdan daha fazla bağımlı görülmektedir. Bu bakımdan Karabük yerleşmesi ve fonksiyonları ile ilgili konulara daha az yer verilecektir. Ayrıca Karabük şehri konusunda yakın bir tarihte tamamlanan bir doktora tezi olması nedeniyle (HACISALİHOĞLU, 1995), yerleşme ve fonksiyonları ile ilgili açıklamalar tekrardan öte bir anlam taşımayacaktır. Çalışmada Karabük ile ilgili güncel veriler bu doktora tezinden alınmış, mümkün olduğunca ayrıntıdan kaçınılmıştır. Bununla birlikte gerektiği yerlerde arazide yaptığımız gözlemlerimizden de faydalanılarak yorumlarda bulunulmuştur.



**Fotoğraf 7:** Karabük-Safranbolu depresyonunda Soğanlı ve Araç çayları birleşerek Filyos çayını oluşturur. Karabük bu iki çayın birleşim yerinde yer almaktadır. Kuruluşunu Karabük Demir-Çelik Fabrikalarına borçlu olan şehir, günümüzde de gelişmeye devam etmektedir (Fotoğraf kuzeydoğuya doğru çekilmiştir).



geliyordu. 1955-1965 arasında bu mahalleler arasındaki boşlukların hızlı bir yerleşilme sürecine girdiği ve dolduğu görülmektedir. Bu yıllar arasında demiryolu ile Filyos çayı arasında kalan Hürriyet mahallesi de yerleşilen yerler arasındadır. 1965-1975 arasında Yeşil ve Şirinevler mahallerinin bir kısmı ile Beşbinevler mahallesi yerleşime sahne olmuştur. 1975-1985 yılları arasında ise yerleşmeyi çepeçevre saran bir kuşak halinde bir gelişme gözlenmektedir. Bunun sonucunda Kurtuluş, Yüzüncüyıl, Adatepe gibi yeni mahalleler oluşurken, eski mahallelerden bazılarının da sınırları genişlemiştir. 1985'den sonra ise Demir-Çelik Fabrikasının çevresi dışında hemen her yerde Karabük'ü kuşatan bir yerleşme gözlenmiştir. Karabük halen 20 dolayında mahalleye sahiptir.

Karabük'te belediye teşkilatı 1939 yılında kurulmuştur. İlk kez 1950'lerde ele alınan imar planı, değişik dönemlerde tekrar değerlendirilmiş ve güncelleştirilerek uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak bu planlama çalışmaları, yerleşmedeki değişim daha hızlı olduğu için başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Günümüzde Karabük'te daha çok yerleşmenin kuzeyindeki alanları iskan için tercih edilmiş gibi görünmektedir. Halen yerleşmenin merkezi olarak kabul edilen Bayır ve Hürriyet mahalleleri konut alanı olma özelliğini hızla kaybetmekte ve daha çok merkezi iş sahası olarak fonksiyon kazanmaktadır. En belirgin konut alanları ise daha çok Safranbolu karayolu üzerinde ortaya çıkmaktadırlar.

Yerleşmede yaşayanların su ihtiyacı uzun yıllar Filyos çayı kenarındaki keson kuyulardan sağlanmıştır. Ancak bu suların artık yetişmemeye başlaması nedeniyle İller Bankası tarafından Araç çayı vadisinde yapılan ve yaklaşık 300 000 nüfusa yetebilecek kapasitede derin kuyular açılarak Karabük'ün su ihtiyacının karşılanmasına çalışılmıştır. Karabük'te 1965 yılına kadar Yenişehir mahallesi dışında kanalizasyon yoktu. 1965-86 döneminde belediye tarafından düzenli bir plan yapılmadan inşa edilen ve kısmen ihtiyaçlara cevap veren şebeke, 1986 yılında İller Bankası tarafından sağlanan kredilerle tamamen yenilenmiştir. Daha önce Araç çayı vadisine boşaltılan kanalizasyon sistemi, günümüzde herhangi bir arıtmadan geçirilmeden Filyos çayına boşaltılmaktadır. Karabük'te kanalizasyon sularına ait bir arıtma tesisinin kurulmasıyla ilgili çalışmalar, planlama aşamasındadır.

Karabük'ün en önemli fonksiyonu sanayiidir. Bu fonksiyona çok kısa bir sürede özellikle demir-çelik sanayiine bağlı olarak gelişen ticaret fonksiyonu eşlik etmeye başlamıştır. Demir-çelik sanayiinin Karabük'te gelişmesine katkıda bulunduğu diğer önemli bir faaliyet alanı da hizmetler sektörü içinde yer alan bankacılık, sigortacılık ve taşımacılık faaliyetleridir. Bu faaliyetlerden yerleşme için önemli bir ekonomik faaliyet olmaya devam eden orman ürünlerinin işlendiği ve ticaretinin yapıldığı kuruluşlar da olumlu olarak etkilenmektedirler. Bütün bu gelişmelere karşılık, Karabük'te ticaret fonksiyonu içinde perakende ticaret daha çok çeşitlilik taşırken, toptan ticarete demir-çelik ve orman ürünleri satışının hakim olduğu görülmektedir. Bütün bunlar yerleşmede belli alanların belli fonksiyonlara hizmet eder hale gelmesine yol açmıştır.

Karabük'teki sanayi faaliyetleri sadece demir-çelik fabrikası ile sınırlı değildir. Buna bağlı olarak gelişmiş, onun yarattığı pazardan faydalanan, ancak Kardemir<sup>18</sup> ile bir ilişki içinde olmayan yine metal ana sanayi kolunda çalışan bir çok tesis vardır. Bu tesislerden bazıları şehir içinde kalmışlar ve ticarethanelerle iç içe bir görünüm kazanmışlardır. 1960 yılında Karabük'te ticaret odasına kayıtlı esnafın sayısı 667'di. Karabük'ün kazandığı fonksiyonların da etkisiyle ticaret odasında kayıtlı firma sayısı 1984 yılında 1742'e, 1994 yılında ise 2028'e erişmiştir.

Karabük'ün sanayi ve ticaret fonksiyonları dışında, sağlık, eğitim gibi bazı fonksiyonları, yerleşmenin çevresi için merkez olma özelliğini daha da belirginleştirmektedir. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan bir çalışmada Karabük 4. kademe merkezler arasında yer almaktadır (DPT, 1982b: 10). Karabük inceleme sahası için Zonguldak ile birlikte en önemli merkez olma özelliğine sahiptir. Ancak bu merkezi olma, fiziki koşulların yarattığı zorunluluk nedeniyle inceleme sahası için, Zonguldak'a nazaran daha az etki alanına sahip olma şeklinde kendini göstermektedir. Karabük inceleme sahasında etkisini batıya doğru en fazla Yenice ve çevresine kadar gösterebilmektedir. Karabük'ün en fazla etkilendiği merkez ise Ankara'dır. Karabük'ün fonksiyonel olarak daha büyük merkez olan İstanbul yerine Ankara'dan etkilenmesinin en önemli nedeni yakınlıktır.

#### 4.1.3.2. Devrek:

Osmanlı imparatorluğu döneminde, çevre için önemli bir merkez olarak karşımıza çıkan yerleşmelerden biri de Devrek'tir. Devrek, 1864 (H.1281) yılında Bolu Sancağının Ereğli kazasına bağlı olarak oluşturulan nahiyenin merkeziydi. 1887 (H.1303) yılında Ereğli'ye bağlı Devrek ve Bartın'a bağlı Çaycuma bucaklarının birleştirilmeleriyle Sultan Abdülhamit'e izafeten Hamidiye adını taşıyan bir kaza kurulmuş ve Devrek bu yeni kazanın merkezi olmuştur. Kazandığı bu idari fonksiyonlar ve doğal yolların üzerinde olması yerleşmenin öneminin artmasına ve bunu sürdürülebilmesine zemin hazırlamıştır. Gelişmeye başlayan yerleşmede kısa bir süre sonra, 1892 tarihinde, belediye teşkilatı oluşturulmuştur.

İlk yerleşme Devrek çayının güneyinde, akarsu ile tepelik alan arasında kurulmuştur (Fotoğraf 8). Bu konumu yerleşmenin toplu yerleşme özelliğinden çok, bir yol boyu yerleşmesi gibi uzunlamasına gelişmesine neden olmuştur (Harita 18). Bu aynı zamanda Devrek çayının taşkınlarından korunmak amacıyla ilk kuruluşunda daha yüksek seviyelerde yer aldığı da göstermektedir. Daha sonra akarsuyun ıslah edilerek, en azından yerleşmenin içinde kanala alınmasıyla, gelişim düzlüklere de yayılmış Yenimahalle'nin kuruluş ve gelişimine zemin hazırlamıştır. Şehrin gelişimini kuzeye doğru devamı neticesinde ise İsmetpaşa mahallesi meydana gelmiştir. Yerleşmenin akarsuyun karşı yakasında gelişmeye başlaması ise, ancak düzenli olarak ulaşımın sağlanabileceği köprülerin yapımından sonradır. Karşıyaka mahallesi olarak nitelenen bu kesim, önceleri kırsal yerleşme karakteri taşıyordu. Devrek ile bağlantıları kurulduktan sonra yerleşmenin gelişimine ayak uydurmuş ve onun bir parçası olmuştur.

<sup>18</sup> Karabük Demir Çelik Fabrikaları A.Ş. özelleştirmeden sonra, Karabük Demir Çelik Sanayi ve Ticaret A.Ş. (KARDEMİR) adını almıştır.



**Fotoğraf 8:** Aşağı Filyos havzasının en önemli yerleşmelerinden birisi olan Devrek, aynı adı taşıyan akarsuyun kenarında kurulmuştur. Zaman zaman taşkımlara neden olan Devrek çayı, yertleşme içinde kanala alınmıştır (Fotoğraf doğuya doğru çekilmiştir).

Devrek'te ilk imar planı çalışmalarına 1964 yılında başlanmıştır. 1970-79 yılları arasında halihazır haritalar hazırlanmış, 1984-87 yılları arasında ise hazırlanan plan yürürlüğe girmiştir. Ancak plan üzerinde sürekli yenileme çalışmaları yapılmaktadır. Tüm inceleme sahasında olduğu gibi Devrek'te de yaşanan tapu sorunu nedeniyle 1980'de başlanılan kadaströ çalışmaları ancak 1994 yılı sonunda tamamlanabilmiştir.

Bütünüyle inceleme alanı ve çevresi maden ocaklarının yarattığı büyük istihdam nedeniyle sürekli göç alan bir alan olmasına karşılık, 1950'lerden itibaren yöre dışına ilk göç hareketleri de başlamıştır. Bu göçün yönü genellikle İstanbul'du. Fakat bu göç ekonomik hayat üzerinde çok belirgin etkiler yaratmamıştı. Özellikle orman ürünleri ticaretine ve maden ocaklarında çalışmaya dayalı ekonomiye sahip olan yörede hayat 1960'lı yıllara kadar önemli bir değişiklik olmadan devam etmişti. Ancak 1960'lardan sonra, bölge ekonomisi için büyük etkiler yaratan, yurtdışına işçi olarak gidişler ortaya çıkmıştır. Yurtdışına işçi olarak gidenlerin çevrede çalışanlara nazaran daha fazla para kazanması, Devrek'in kısa sürede görünümünün değişmesine de neden olmuştur. Çevre yerleşmelerde yer alan ve yurtdışına çalışmaya gidenlerin geride kalan aileleri, bir süre sonra daha iyi yaşama şartlarına sahip olduğuna inandıkları Devrek'e göçmüşlerdir. Devrek'e karşı görülen bu yüksek talep karşısında arsa fiyatları yükselmiş ve kısa sürede eski binaların yerini betonarme ve çok katlı yapılar almaya başlamıştır. Günümüzde Devrek, çevredeki yerleşmeler arasında en pahalı arsa fiyatına sahip olanlardan biridir. Bu durum yerleşmede çok katlı binaların kurulmasını teşvik etmiştir. Arazide meydana gelen kısıtlılık nedeniyle son yıllarda Devrek, akarsuyun kuzeybatısında yer alan alanlara doğru gelişmeye ve genişlemeye başlamış, aynı zamanda çok katlı binaların yapımı da hız kazanmıştır.

Devrek'in ilk kuruluşundan itibaren orman ürünlerine ve transit ticarete dayalı olarak gelişen ticaret fonksiyonu esas iken, kısa sürede idari merkez olması da bu fonksiyona eklenmiştir. İdari fonksiyon eğitim ve sağlık fonksiyonlarının hızla ön plana çıkmasına yardımcı olmuştur. Son yıllarda Zonguldak Karaelmas Üniversitesi'ne bağlı Devrek Fen-Edebiyat Fakültesi kurulmuştur. Ancak fakülte binalarının inşaatı tamamlanmadığı için eğitim halen Zonguldak'ta sürdürülmektedir. İlk ve orta öğretim açısından nisbeten yeterli bir eğitim fonksiyonu olmasına karşılık, sağlık fonksiyonu yetersiz altyapı nedeniyle istenilen düzeyde gelişmemiştir.

Bu fonksiyonlara ek olarak özellikle 1970'li yıllardan sonra belirgin bir sanayi fonksiyonu ortaya çıkmaya başlamıştır. Devrek çevresinde yer alan ve şehrin ekonomik hayatı üzerinde büyük etkilere sahip sanayi tesisleri arasında Orüs<sup>19</sup>, bir işçi şirketi olan Devrektaş, çevrenin sütünü işlemek amacıyla kurulan, ancak verimli olarak işletilemediği için kapatılan Devrek SEK sayılabilir. Devrek yerleşmesine fonksiyon kazandıran bu sanayi tesisleri, Karabük'teki gibi hemen şehrin içinde yer almazlar. Tesisler çoğunlukla, şehrin yakın çevresindeki Devrek'e bağlı yerleşmelerde kurulmuşlardır. Bunda en önemli etkiyi, yukarıda da belirtildiği gibi, arsa fiyatlarının yüksek olması yaratmıştır. Arsa fiyatlarındaki pahalılığa rağmen yerleşmede kurulu bulunan küçük sanayi sitesi bu konuda bir istisnadır. 1971 yılında kurulan bir kooperatif aracılığı ile gerçekleştirilen bu sitede değişik faaliyet kollarında çalışan 115 tesis

<sup>19</sup> Bu tesis daha sonra özelleştirme kapsamına alınarak satılmıştır.

bulunmaktadır. Bu tesisler arasında; orman ürünleri işleyenler ile oto tamircisi, oto elektrikçisi, demirci, tornacı gibi olanlar çoğunluktadır.

Devrek, çevredeki yerleşmelere nazaran en zengin belediyeye sahip oluşu ile de dikkati çeker. Belediye, çevrede gayrimenkul zengini olarak nitelendirilmektedir. Oldukça fazla gelir temin edebileceği gayrimenkulu vardır. Bu, belediyenin değişik konularda yatırımlar yapabilmesine zemin hazırlamıştır. Kira gelirlerinin yarattığı fazlalıklar nedeniyle Devrek'te belediye tarafından bazı büyük yatırımlara da başlanılmış, bunlardan bir kısmı da tamamlanmıştır. Bu yatırımlar arasında şehirsal atıksuları arıtma tesisi, mezbaha, iş hanı, otopark, pazar yeri ve çeşitli sosyal tesislerin inşaatı sayılabilir.

Yerleşmenin su ihtiyacı uzun yıllar keson kuyulardan sağlanmıştır. Daha sonra Eğerci'ye bağlı Üveyik yerleşmesinden 22 km lik bir boru ile içme suyu getirilmiştir. Ancak yaz aylarında suyun yetişmediği dönemlerde Devrek çayındaki keson kuyulardan yine faydalanılmaktadır. Ayrıca yerleşmenin tamamını içine alan (Devrek'in şehirsal gelişme alanı içinde kalan, ancak bulunduğu konum itibariyle şu anda yerleşmenin dışında kalan İpsizler mahallesi hariç), yaklaşık 60 km uzunluğunda bir kanalizasyon şebekesi vardır. 1986 yılında yapımına başlanılan ve 1995 yılında tamamlanan bu şebeke, atıkların değerlendirileceği bir arıtma tesisine bağlanmıştır. Ancak arıtma tesisinin deneme süresi bitmediğinden, belediyeye devri gerçekleşmemiştir. Devrek'te kurulu olan mezbahada hayvanların kesimi dışında hayvansal yan ürünler ve katı atıkları satılarak değerlendirilmektedir. Böylece gerek yöre gerekse ülke ekonomisine bir gelir sağlanmaktadır.

Devrek, inceleme sahasındaki 3. kademe merkezler arasında yer almaktadır (DPT, 1982b: 22). Etki alanı kendi bucaklarında, Gökçebey ve Çaycuma'da yoğun olarak görülmektedir. Özellikle haftada üç gün kurulan pazar, çevre için Devrek'in önemini daha da arttırmaktadır. Devrek; başta Zonguldak ve Ankara olmak üzere daha büyük merkezlerden etkilenmektedir. Yakınlığı dolayısıyla Ankara'nın etkisi, İstanbul'dan daha fazladır.

#### **4.1.3.3. Çaycuma:**

Aşağı Filyos havzasının hemen hemen ortasında yer alan Çaycuma ve çevresi, bütün planlarda, ilk akla gelen yatırım yapılabilecek yer olma özelliğine sahiptir. Filyos çayı tarafından ikiye ayrılmış olan bu yerleşmede esas merkez, akarsuyun batı yakasında yer alır (Harita 19). Çevresi için fonksiyonel bir merkez olan Çaycuma'nın kuruluşu kesin tarihi kayıtlara değil, çeşitli rivayetlere dayandırılmaktadır. Yerleşme tarihi konusu ele alınırken de belirtildiği gibi Filyos havzasında ilk gelişen yerler akarsuya yakın olan düzlükler değil, daha çok tepelik alanlardır. Çaycuma'nın ilk kuruluş yeri incelendiğinde onun da yamaçta kurulduğu, daha sonra zamanla aşağı kesime doğru gelişme gösterdiği ortaya çıkmaktadır.

Yerleşmenin tarihi 170-180 yıl kadar geriye gitmektedir. Yerleşme, ilk kez bir pazar yeri olarak ortaya çıkmıştır. Tahrir Defterlerinde önceleri Bartın'a daha sonra da Devrek'e bağlanan Çarşamba divanından söz edilmektedir. Ancak divanların genel bir özelliği olarak, bu terim birden fazla yerleşmeyi ifade etmektedir. Günümüzde Çaycuma

olarak bilinen yer, önceleri Veliköy ile Yakademirciler köylerinin ortak pazarları olan ve daha sonra bu pazar yerine bir caminin ve bunun vakfiyesi olmak üzere birkaç dükkanın yapıldığı ifade edilen yerdir. Çaycuma bulunduğu konum nedeniyle kısa sürede gelişmiştir. 1944 yılında kurulan Çaycuma ilçesinin de merkezi olması, fonksiyonel olarak bazı özelliklerin gelişmesini sağlamıştır. 1966 yılında inşaatına başlanan Seka Kağıt Fabrikasının 1970 yılında faaliyete geçmesi ve diğer sanayi tesislerinin de kuruluş yeri olarak bu çevreyi tercih etmesi Çaycuma'nın hızla gelişmesinde belirleyici olmuştur. Son yıllarda organize sanayi bölgesinin kurulmasıyla, sanayi fonksiyonu daha da kuvvetlenmiştir.

Çaycuma, 1945 yılına kadar, bugün merkezi iş sahası olarak beliren bölge ile sınırlıydı. 1945-1960 döneminde yerleşmenin kuzeye doğru gelişme gösterdiği, aynı dönemde de istasyon çevresinde konutların yoğunlaşmaya başladığı görülmektedir. 1960-1970 yılları arasında yerleşmenin güneyi ile batısında kalan sahalara ile istasyon mahallesinin güneyinde yer alan kağıt fabrikası ve çevresindeki alan gelişmiştir. 1970-1980 döneminde ise yerleşmenin çevreye doğru gelişmesi devam etmiş, kağıt fabrikasının batısındaki sahaya yeni küçük sanayi sitesi kurulmuştur. Ayrıca küçük ve orta ölçekli çeşitli sanayi tesisleri de kurulmaya başlanmıştır. 1980'den sonra ise yerleşmenin çevre köylere doğru geliştiği açık olarak görülmekte, bu yerleşmelerden bazıları da mücavir alan içine alınarak yakın gelecekteki gelişme doğrultuları da belirlenmiş olmaktadır.

Çaycuma'da belediye 1944 yılında kurulmuştur. Çevredeki diğer yerleşmelere nazaran belediye teşkilatının geçmişi eskilere dayanmakla birlikte bu yerleşme, hiçbir zaman Devrek gibi olmamıştır. Belediye ne gayrimenkulleri bakımından zengin sayılabilir, ne de yatırımları Devrek kadar göz alıcı değildir. Yerleşmede kullanılan su, Filyos çayı yatağındaki keson kuyulardan elde edilen suyun depolara basılarak şehre dağıtılması esasına dayanmaktadır. Fakat kullanılan su yetişmemektedir. Ayrıca taşkın dönemlerinde merkez ile İstasyon mahallesi arasındaki su borusu hatırı da tahrip olmaktadır. Bundan dolayı İstasyon mahallesi için ayrı bir su kaynağının bulunmasına çalışılmaktadır. Yerleşmenin kanalizasyon şebekesi tamamlanmış olmasına karşılık, kanalizasyonlar vasıtasıyla toplanan atık sular herhangi bir arıtma işleminden geçmeden Filyos çayına boşaltılmaktadır.

Belediyenin yaptığı çalışmalar, şehrin daha çok gelişimini öngören ve yeni gelişim aksları oluşturan, eğer nüfus artacak ve daha fazla konuta ihtiyaç duyulacaksa bunun denetimli olabilmesi için planlama ve uygulamayı birlikte ele alan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yaklaşımla aynı zamanda belediyenin yeni gelir kaynakları oluşturması da mümkün görülmektedir. Fakat yeni konut alanı olarak düşünülen arazilerin kamulaştırılmasında bir çok sorun ortaya çıkmaktadır. Bunların en önemlisi toplu konut alanı olarak beliren yerlerdeki gayrimenkul sahiplerinin arazilerine karşılık, daire veya para değil, yine arsa istemesidir. Bu, planlanan işlerin durmasına kadar uzayan olumsuz sonuçlara neden olmaktadır.

Belediye tarafından yapılan bazı tesisler, yerleşmenin son yıllardaki görünümünün değişmesinde etken olmuştur. Çaycuma'ya dışarıdan gelenlerin ilk intibalarının olumlu olmasını sağlayacak otobüs terminali Devrek-Bartın karayolunun kenarında tamamlanarak hizmete açılmıştır. Bu tesisin tamamlanabilmesi için,

kompleksin içinde yer alan 6 dükkan 60-70 bin marka satılarak finans kaynağı yaratılmıştır. Yine belediye tarafından yaptırılmakta olan kültür sitesinin inşaatı ise, mali güçlükler nedeniyle halen tamamlanamamıştır. Diğer yatırımların bitirilebilmesi de yine bir takım mali güçlüklerin aşılmasına bağlıdır .

Çaycuma'nın fonksiyonları arasında ticaret ve idari fonksiyonu başta gelmektedir. Bir pazar yeri olmasıyla ortaya çıkan ve gelişen ticaret fonksiyonu, 1960'lardan itibaren çeşitli sanayi tesislerinin kurulmaya başlanmasıyla gelişen sanayi fonksiyonu, çeşitli faaliyet konularında ortaya çıkan hizmet fonksiyonu, yine çevresi için eğitim ve sağlık hizmetlerini karşılmasına bağlı olarak ortaya çıkan fonksiyonlar, Çaycuma'nın önemli fonksiyonlarını meydana getirmektedir. Her ne kadar Karaelmas Üniversitesine bağlı olarak kurulan Çaycuma İktisadi ve Ticari İlimler Fakültesi daha Çaycuma'da faaliyete geçmemişse de, ilköğretim ve orta öğretim kurumları açısından da yerleşme, merkez olma özelliğine sahiptir.

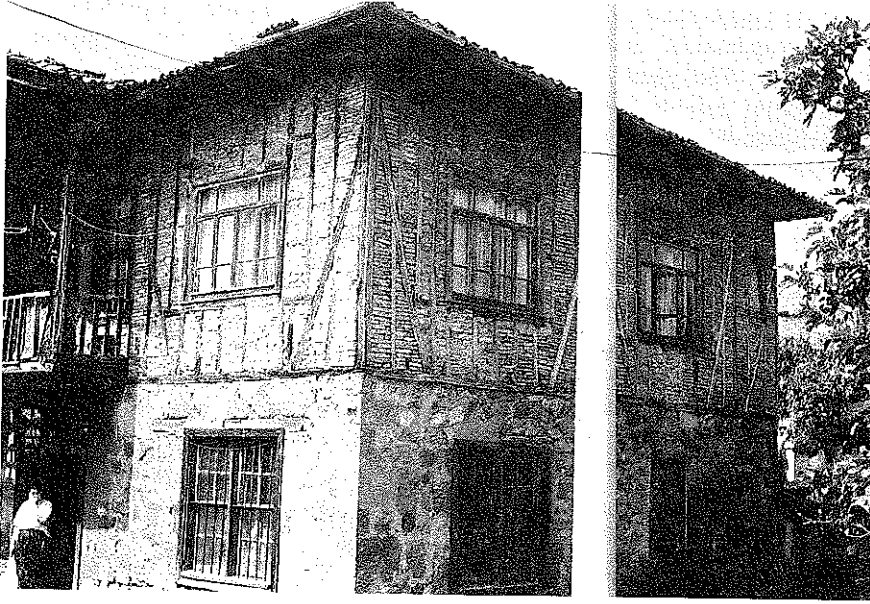
Çaycuma, yerleşmelerin kademelenmesi bakımından 3. kademe merkezler arasında yer almaktadır (DPT, 1982b: 22). İlçeye bağlı bucak ve köyler, idari fonksiyonu dışındaki fonksiyonlarından da etkilenmektedir. Yerleşmede haftanın iki günü pazar kurulmakta ve çevre için bir pazar fonksiyonunun sürekliliğini sağlamaktadır. Bütün bunlara karşılık yerleşmede ihtisaslaşmış üretim veya pazarlama yapılan fonksiyonel bölgeler ayrılmamaktadır. Kuruluşu devam eden organize sanayi bölgesinin tamamlanmasından sonra bankacılık, sigorta ve nakliye sektörlerinde de büyük gelişmelerin olması kaçınılmaz görülmektedir.

#### **4.2. Mesken tipleri:**

Meskenler genel olarak, ekonomik hayatta zaman içinde ortaya çıkan değişimi yansıtır. Özellikle son 50-60 yıllık dönemde bu değişim çok daha belirginleşmiştir. Karadeniz Bölgesi'nde çevre şartlarına uygun geleneksel mesken tipinin yapı malzemesi ahşaptır. Bu tip meskenler, geleneksel mimari tarzına uygun olarak inşa edilmekte, kırsal kesimin yapılarına damgasını vurmaktadırlar. Ancak bu meskenlerden günümüze sadece bir kısmı ulaşmıştır. Ayrıca Filyos çayının vadi tabanına yakın yerlerde geçmiş dönemde tek tük kerpiç binaların yapıldığı da görülmektedir. Bu binaların çoğu yıkılmıştır, kalanların ise ancak ahır olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

Harman tuğlası, inceleme sahasında, belli bir ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip olunduktan sonra kullanılmaya başlanan bir yapı malzemesidir. Uzun yıllar harman tuğlası ve ağacın birlikte kullanıldığı yapılar çevre için ekonomik gelişmişliğin bir göstergesi olarak kabul edilmişlerdir (Fotoğraf 9). Son 20-25 yıllık dönemde ise fabrikasyon tuğlanın inşa malzemesi olarak kullanımı oldukça yaygınlaşmıştır. Günümüzde yapı malzemelerinin farklılaşması yüksek kesimler ile alçak sahalarda arasında, eski yerleşmeler ile yeni yerleşmeler arasında ve eski ile yeni binalar arasında izlenebilmektedir. Meskenlerin planlarındaki değişim ise, eski ve yeni yapılmış olmalarına göre ortaya çıkmaktadır. Bu geçmişteki ihtiyaçların ve yaşam biçiminin, günümüzde farklılaştığının bir göstergesidir.

İnceleme sahasındaki yerleşmelerin çoğunda korunmuş veya harap durumda bir veya birkaç ahşap mesken bulunmaktadır. Ancak yukarı Filyos havzasında ormanların



**Fotoğraf 9:** Filyos Namık Kemal Caddesinde harman tuğlası ve ağacın birlikte kullanıldığı yapılara bir örnek.

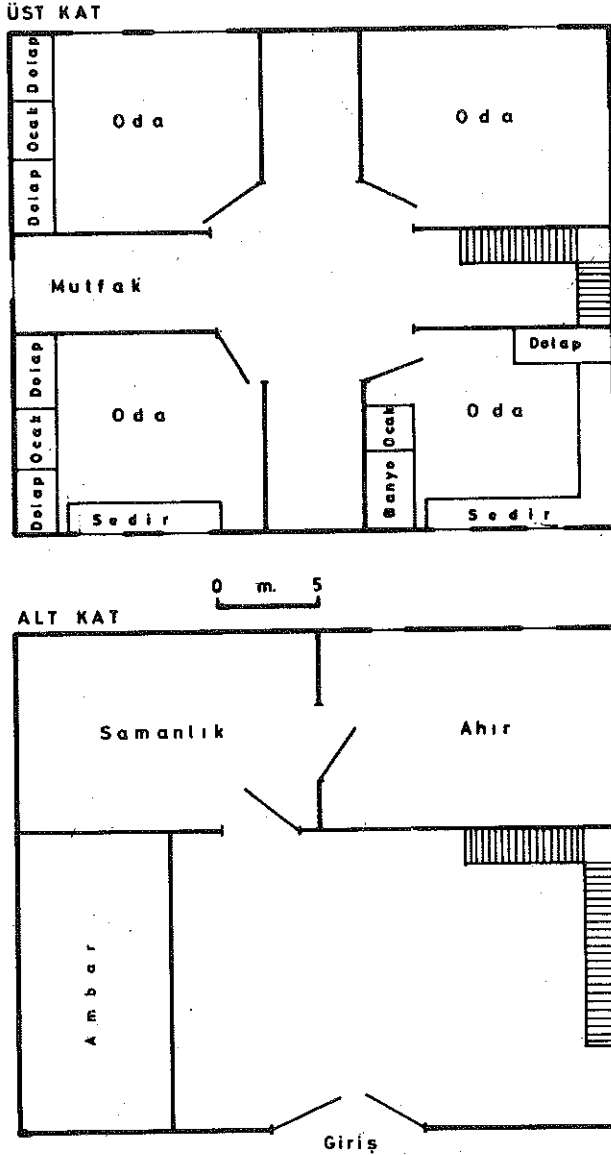
zengin oluşlarının da etkisiyle kır meskenlerinde ağacın önemi hâlâ büyüktür. Ahşap meskenler daha çok kare veya kareye yakın bir plana sahiptir (Şekil 4, Fotoğraf 10). Hemen hemen bütün binalarda, taştan veya kerpiçten yapılmış birinci katın üzerine esas oturulan kısım inşa edilmiştir. Alt katta samanlık, ahır, ambar gibi çeşitli üniteler yer alır. Üst kat ise her köşede bir ünitenin ayrıldığı, ortada kalan alanın ise günlük oturma sahası ve mutfak olarak kullanıldığı bir bölümlenmeye sahiptir. Bu plana inceleme sahasındaki kırsal evlerin büyük çoğunluğunda rastlanılmaktadır.

Bu evlerde odaların ortak özelliği her odada bir gömme dolabın bulunmasıdır. Bu dolaplar sadece yatak, yorgan gibi bazı eşyaların saklandığı yerler değildir. Aynı zamanda odalardan bir veya ikisinde mutlaka gömme dolabın içinde “*banyoluk*” veya “*suluk*” adı verilen bir ünite mevcuttur. Yine banyoluk bulunan odada ocak da yer almaktadır. Odanın demirbaşlarından bir diğeri de “*sedir*” adı verilen sabit divanlardır. Sedirler özellikle bir duvar ile pencere önüne gelecek şekilde çoğu zaman L şeklinde yapılmaktadır. Gerek ocağın çevresinde gerekse duvarda ayrıca raflar yer almaktadır. Ocağın iki yanında yer alan raflara “*gözgene*”, duvara çakılarak sabitleştirilmiş raflara ise “*sergen*” adı verilmektedir.

Aileler geçmiş dönemde daha çok tarımsal uğraşlarda bulunuyorlardı. Bu nedenle en azından bir oğul mutlaka evde babaya yardımcı olmak üzere evin bir odasında yaşıyordu. Diğer oda da ise evin diğer fertleri kalıyorlardı. Mutfak olarak geçmiş dönemlerde genellikle, iki oda arasındaki uzun dar boşluk kullanılmaktaydı. Yaz aylarında bahçede yakılan ateş, kış aylarında ise ısınmak için yakılan ocaklar yemek pişirmek amacıyla kullanılıyordu. Daha sonra “*kuzine*” adı verilen ve hem ısınmayı sağlayan, hem de fırın olarak kullanılan bölümü olan sobaların yaygın olarak kullanılması, aynı zamanda odalardan birinin mutfak haline dönüştürülmesinin de



başlangıcını oluşturmaktadır. Günümüzde evlerde yemek pişirme çoğunlukla tüp gazlı ocaklarda yapılmakta, ancak yazın bahçede yakılan ateşte yemek pişirildiği de görülmektedir. Tüp gazlı ocakların ve buzdolaplarının evlere girmesi, mutfakların oluşturulmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu, genellikle köşelerden birinde yer alan odanın yeniden düzenlenmesiyle halledilmiştir.



Şekil 4: Ufyoş çayı havzasında kırsal mesken planlama bir örneği.

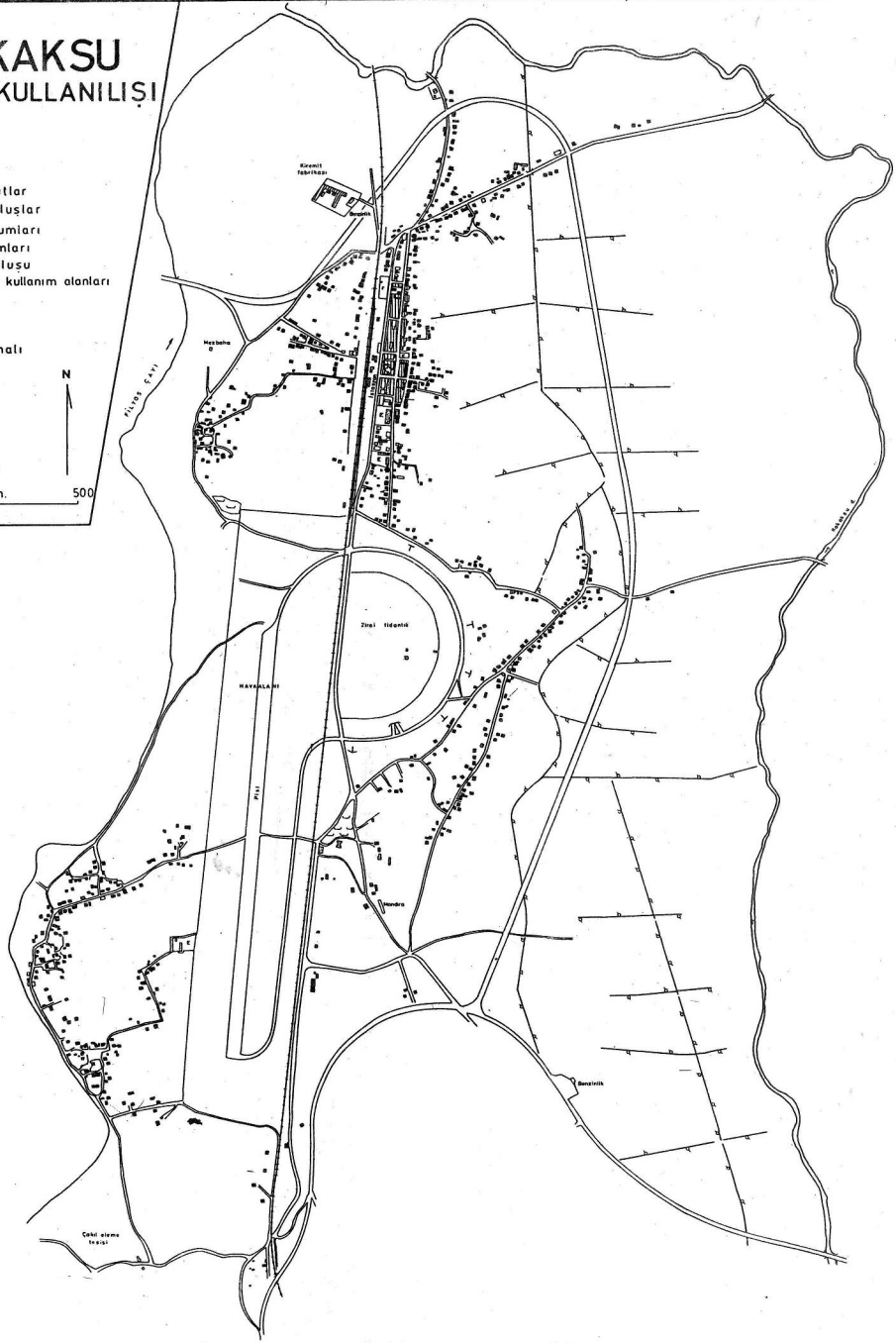
# KOKAKSU ARAZİ KULLANILIŞI

- Konutlar
- İşyerleri
- İşyeri-konutlar
- Resmi kuruluşlar
- ▭ Eğitim kurumları
- ▭ Sağlık kurumları
- ▨ Sanayi kuruluşu
- ▭ Rekreasyonel kullanım alanları
- Cami
- ▭ Mezarlık
- Demiryolu
- Sulama kanalı

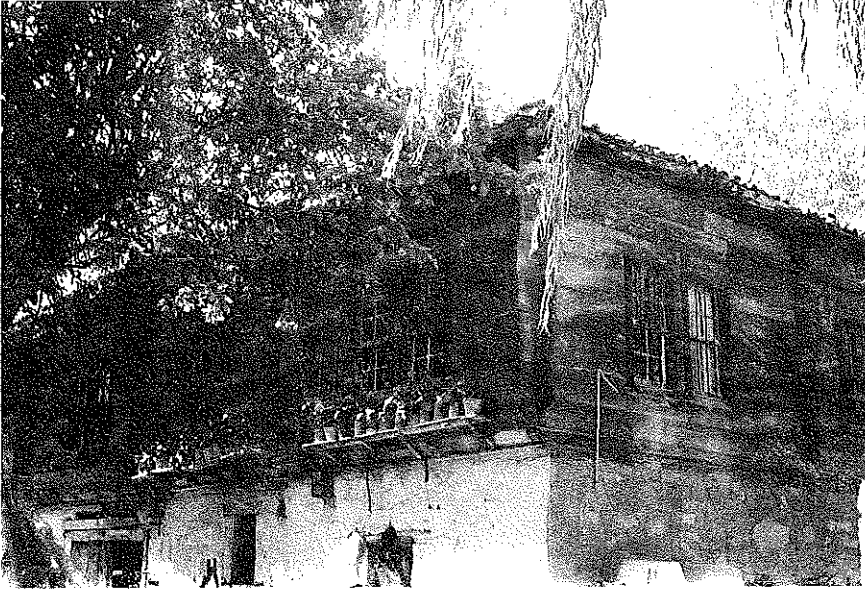
N

0 m. 500

5. AVCI, 1984



Harita 16

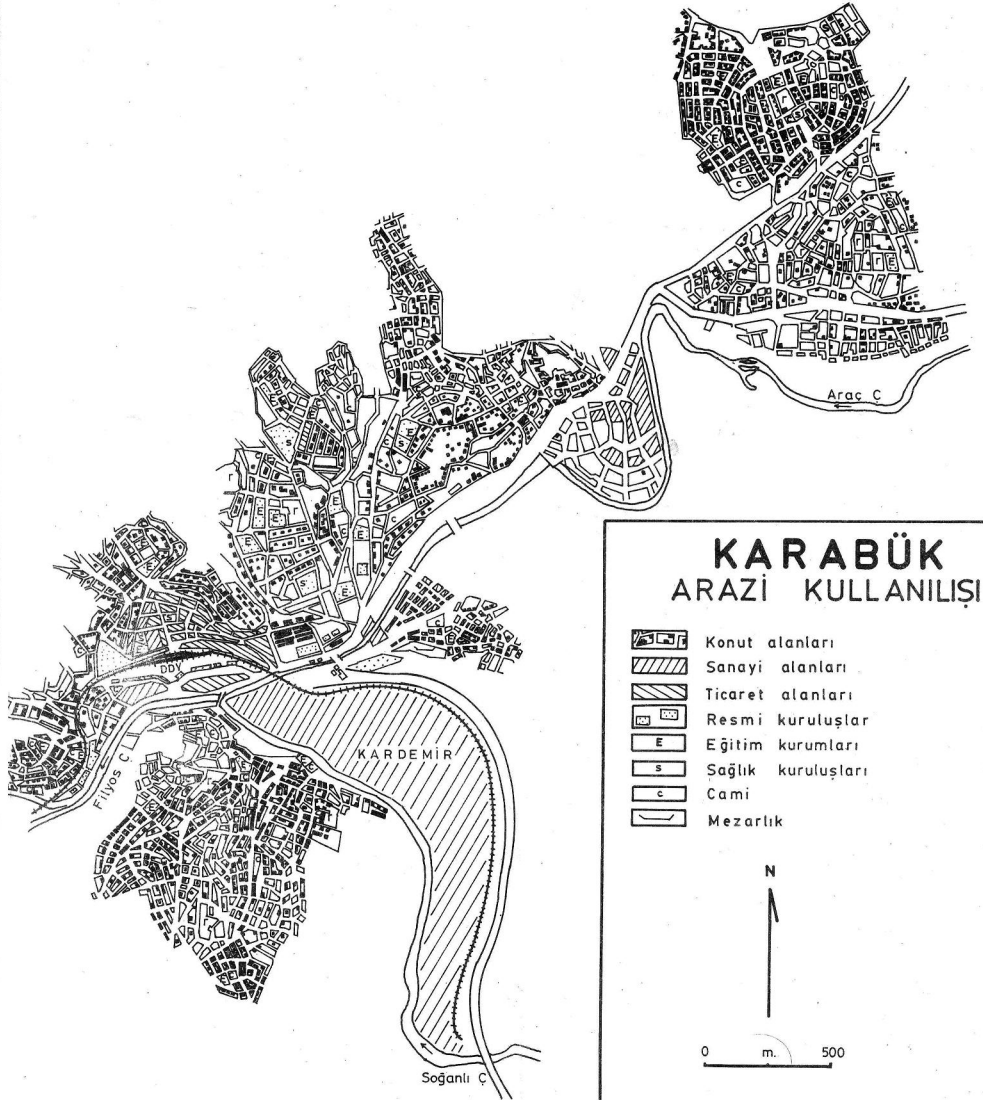


**Fotoğraf 10:** Filyos çayı havzasındaki kırsal meskenlerde daha çok, taştan yapılan birinci katın üzerine, ağaç malzeme kullanılarak ikinci kat inşa edilmektedir. Alt katlarda ahır, ambar vs. gibi bölümler yer alırken, üst kat ikamete ayrılmıştır (Düzköy’de iki katlı bir mesken).

Ahşap meskenlerin bazılarında evin dış cephesine bitişik ve üst kat hizasındaki ayrı bir yapı veya odalardan birinin arkasından ayrılmış bir yer tuvalet olarak bölünmüştür. Bunun yanında bazı meskenlerde tuvaletin dışarıda olduğu da görülmektedir. Gerek tuvaletlerin pislikleri, gerekse banyolukların suları, evden biraz uzağa kazılan derin çukurlarda biriktirilmektedir.

Evin alt katında büyükbaş hayvanların yer aldığı bir bölüm, onların yiyeceklerinin de depolandığı samanlık, ayrıca evdekilerin kışlık yiyeceklerinin, özellikle tahıllarının saklandığı ambar yer almaktadır. Genellikle evlere alt kattan girilip, dahili bir merdivenle çıkılmaktadır. Bununla birlikte bazı meskenlerde üst kata giriş bina dışından ayrı merdivenle de sağlanmaktadır. Kırsal alandaki evlerin çoğunda Karadeniz bölgesinin tipik eklentilerinden olan seren, mısır ambarı vs. gibi eklentiler günümüzde yer almaz. Bundaki en büyük etken, inceleme sahası için tarımsal faaliyetlerin önemini uzun süredir yitirmiş olmasıdır. Yaşayanlar çoğunlukla geçimlerini yılarca maden ocaklarında veya belli sanayi kuruluşlarında çalışmayla sağladıkları için, tarımsal üretimin ikinci planda yer alması meskenlerin planlarına ve fonksiyonlarına da açık şekilde yansımıştır.

Ahşap meskenler, genellikle sahiplerinin mali durumlarına bağlı olarak günümüzde yerlerini betonarme binalara terk etmektedirler. Bununla birlikte iyi korunmuş, bakımı yapılmış ahşap meskenler de vardır. Daha önceki bir çalışmada da belirtildiği gibi (AVCI, 1996), özellikle Yenice’nin güneyindeki tepelik alanlarda yer alan bu meskenlerden günümüzde turizm amaçlı olarak faydalanmak mümkündür.



## KARABÜK ARAZİ KULLANILIŞI

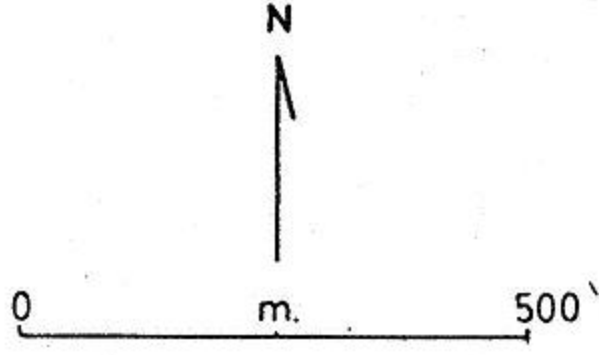
-  Konut alanları
-  Sanayi alanları
-  Ticaret alanları
-  Resmi kuruluşlar
-  Eğitim kurumları
-  Sağlık kuruluşları
-  Cami
-  Mezarlık

N

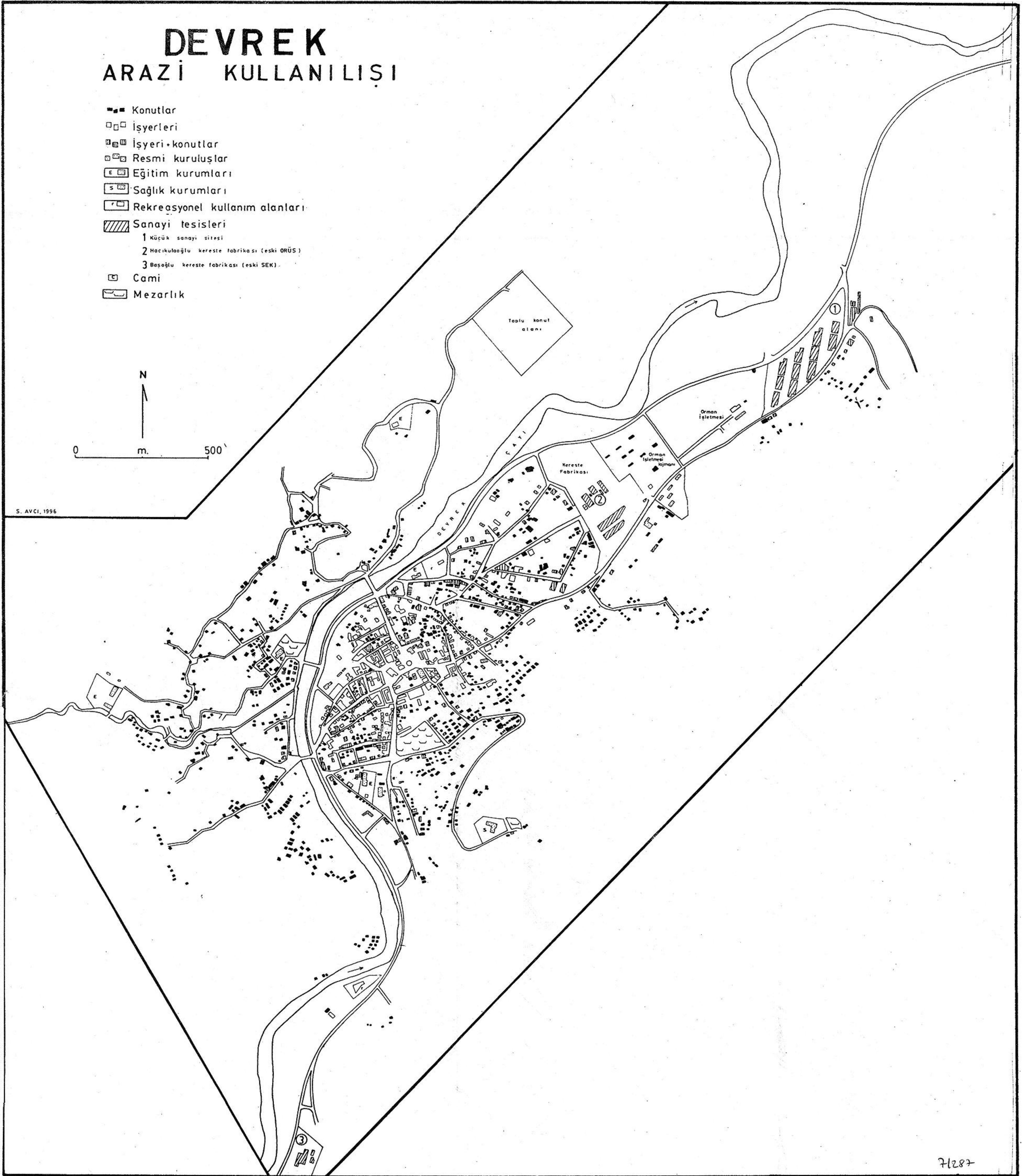
0 m. 500

# DEVREK ARAZİ KULLANILIŞI

- ■ ■ Konutlar
- □ □ İşyerleri
- ■ ■ İşyeri-konutlar
- □ □ Resmi kuruluşlar
- E □ □ Eğitim kurumları
- S □ □ Sağlık kurumları
- □ □ Rekreasyonel kullanım alanları
- ▨ Sanayi tesisleri
- 1 Küçük sanayi sitesi
- 2 Hacikulaoğlu kereste fabrikası (eski ORÜS)
- 3 Başoğlu kereste fabrikası (eski SEK)
- Cami
- Mezarlık



S. AVCI, 1996



71287

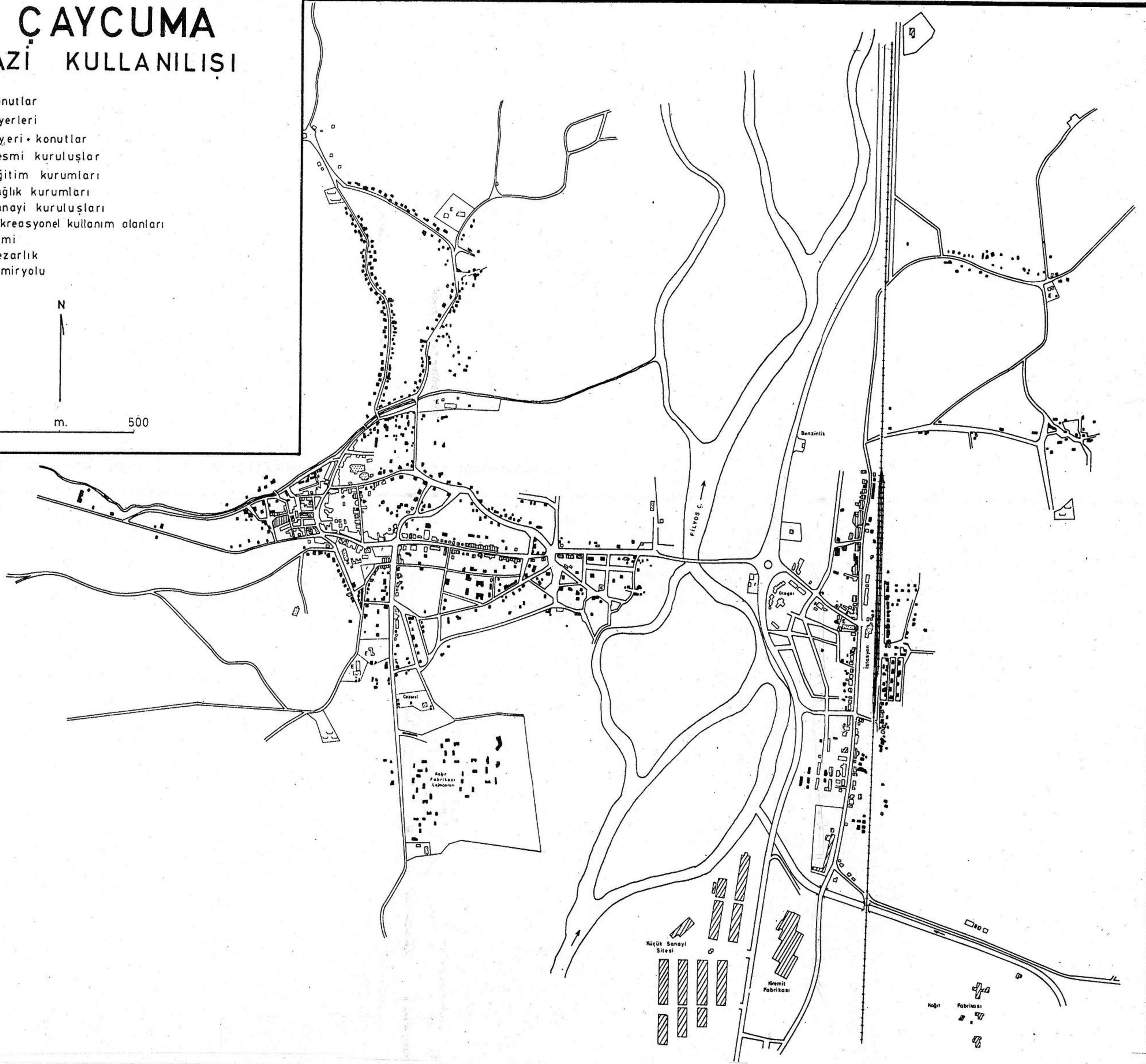
# ÇAYCUMA ARAZİ KULLANILIŞI

- ■ ■ Konutlar
- □ □ İşyerleri
- ▣ İşyeri-konutlar
- ▤ Resmi kuruluşlar
- ▥ Eğitim kurumları
- ▧ Sağlık kurumları
- ▨ Sanayi kuruluşları
- ▩ Rekreatiyonel kullanım alanları
- Cami
- ▬ Mezarlık
- Demiryolu

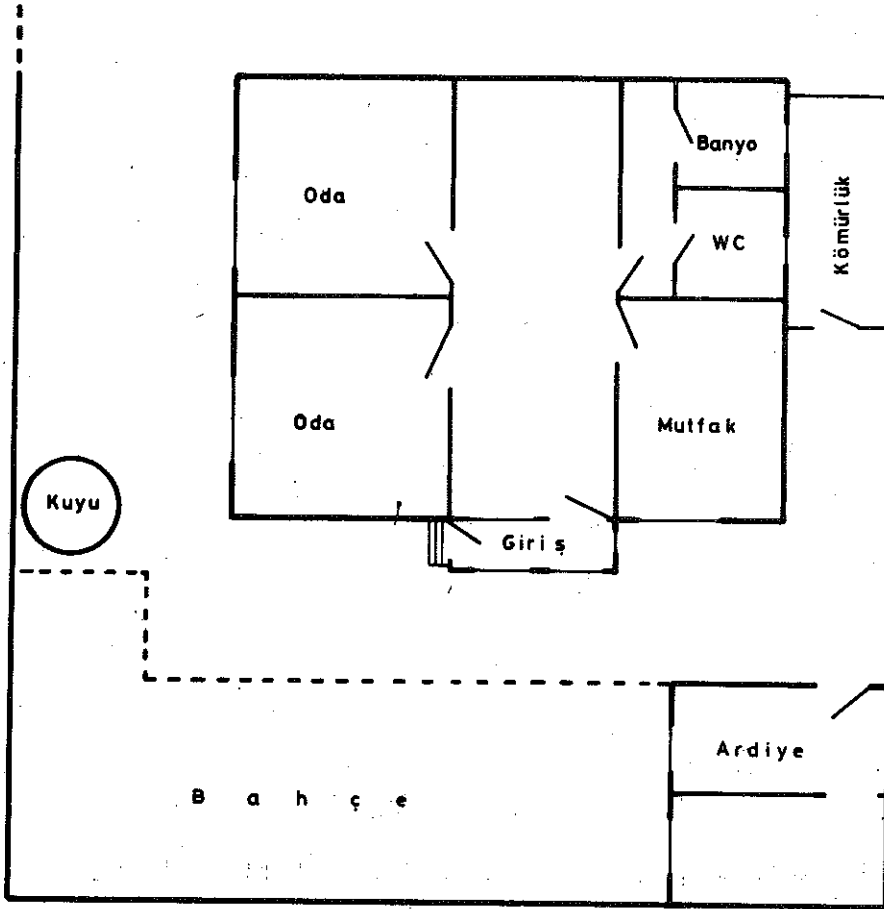
N

0 m. 500

S. AVCI, 1996



Kır meskenlerinde görülen bu plan, kasaba ve şehirlerde yerini daha değişik şekillere terketmiştir. Yapılan meskenler, şehir hayatının izlerini daha çok taşımaktadırlar. Her ne kadar kasaba ve şehirlerdeki ailelerden bir kısmının hâlâ kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik bir bahçesi varsa da, bu evlerin planlarında bir değişikliğe yol açabilecek düzeyde değildir. Bununla birlikte, "ardıye" adı verilen odun ve kömür gibi yakacaklar ile bazı malzemelerin saklandığı, ancak kırsal karakter taşımayan bir eklenti yer alabilmektedir. Evlerde plan tamamen kişisel ihtiyaçlara göre belirlenmiştir. Bununla beraber ortada sobanın yanabileceği geniş bir iç oda, bu odaya açılan diğer odalar genel olarak kullanılan mesken planını yansıtmaktadır. Bu meskenlerde tuvalet, mutfak gibi eklentiler evin içinde yer almaktadır (Şekil 5).



Şekil 5: Filyos çayı havzasında kasaba ve şehirlerde görülen örnek mesken planı

Bu meskenlerde farklılığı yaratan esas unsur kullanılan malzemeden kaynaklanmaktadır. İnceleme sahasında kasaba veya şehir karakteri taşıyan bütün yerleşmeler, yerleşme tarihi eskilere gitse bile, meskenleri bakımından yeni olma özelliğine sahiptirler. Bu meskenlerin en belirgin özelliği yapımlarında tuğla kullanılmış olmasıdır. Geçmişte de çevrede harman tuğlası ocaklarının olması, son dönemde ise modern tuğla üreten tesislerin yörede yer alması, bina yapımında tuğla kullanımında etkili olmuştur. Buna karşılık demir, evlerin yapımında ancak son yıllarda kullanılmaya başlamıştır. İlk başlarda tuğla ahşap ile birlikte kullanılmış, daha sonra çoğunlukla yığma binalar ortaya çıkmıştır. Çoğu zaman bir ev yapılırken aile tarafından o günkü mali durum ve ihtiyaçlar göz önüne alınmakta, ihtiyaçların değişmesine göre meskende değişikliklere de gidilmektedir. Yerleşmenin merkezine yakın yerlerdeki meskenler iki katlı inşa edilmekte, alt katını bir dükkan oluşturmaktadır. Bu dükkanlar ancak ana cadde üzerinde yer alanlarda faaliyette iken, tali yollardakiler çoğunlukla depo olarak kullanılmaktadır.

Kasaba ve şehirlerde görülen ahşap meskenler çoğunlukla varlıklı ailelerin evlerini oluşturmuştur. Bugün bir çoğu yıkılmış yerini modern binalara bırakmıştır. Halen yıkılmamış olanları ise harap olarak boş durmaktadır. Son dönemde yapılan meskenlerin ortak özelliği çok katlıdır. Sahiplerinin maddi imkanlarının elvermediği durumlarda ise binalar, genellikle daha sonra diğer katların çıkılabilmesini sağlayacak filizlerin yer aldığı ve üstlerinin ise çatıyla kapatılmayışları ile dikkati çeker. Yeni yapılan binalarda, demir kullanım oranı yüksektir. Bunda en önemli etkiyi son yıllarda başlayan konut kooperatifçiliği ile uzun yıllar yurtdışında kalarak bilgi ve görgülerini arttırmış olan işçiler yaratmışlardır. Kurulan meskenler Türkiye'nin başka bir yerindeki kooperatif konutları gibi 2 veya 3 odalı olarak apartman biçiminde inşa edilmektedir. Bu örnekler, kooperatifler dışında yapılan binalara da yansımıştır. Özellikle yurt dışında çalışan ailelerin yaptırdıkları evler, çoğunlukla çok katlı ve apartman niteliği taşıyan meskenlerdir. Bu durum köylere kadar yayılmıştır. Ancak bu binalar, görünümleri açısından apartman olmakla beraber, kullanımları açısından değerlendirildiğinde bu özelliği taşımazlar. Bunlar daha çok, eskiden yatay olarak gerçekleşen konut alanı genişlemesinin, dikey olarak gerçekleşen bir çeşididir. Bir diğer özellik de bu meskenlerde kullanılmayan katların oldukça fazla oluşudur. Mal sahipleri kiracılar tarafında kullanılmaları halinde zarar göreceği düşüncesiyle evlerini çoğu zaman kiraya vermemetedirler.



**KAYNAKÇA**

- ATACAN, M.Ş., 1990, Çaycuma (Zonguldak) İlave Revizyon İmar Plan Araştırması, Zonguldak.
- AVCI, S., 1993, "Türkiye'de Şehir ve Şehirli Nüfusun Dağılışı", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 28, s. 249-269, İstanbul.
- AVCI, S., 1996, "Filyos Çayı Havzasında Turizm Potansiyeline Sahip Alanlara Bir Örnek: Yenice ve Çevresi", 21. Yüzyıla Doğru Türkiye, Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, III. Coğrafya Sempozyumu, 15-19 Nisan 1996, Ankara.
- AVCI, S., 1997, "Aşağı Filyos Havzasında Planlama Sorunlarına Coğrafi Bir Yaklaşım", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 32, s. 301-316, İstanbul.
- AVCI, S., 1998a, "Filyos Çayı Havzasının (Karabük-Filyos Arası) Coğrafi Etüdü I: Fiziki Şartlar", *Coğrafya Dergisi*, Sayı 6, s. 217-274, İstanbul.
- AVCI, S., 1998b, "Filyos Çayı Havzasında (Karabük-Filyos arası) Mekansal Sorunlar ve Bazı Çözüm Önerileri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 33, s. 461-511, İstanbul.
- BARLAS, Ü., 1988, Karabük İmar Planı Analitik Etüdüleri I.
- BİAR, 1986, Zonguldak: Dünü, Bugünü ve Yarını, Bölge Ekonomisi, Biar Bilgi-İnceleme-Araştırma A.Ş. raporu, Ankara.
- CUINET, V., 1894, *La Turquie d'Asie-Géographie Administrative, Statistique, Descriptive et Raisonnée de L'Asie Mineure*, Cilt 4, Paris.
- DARKOT, B., 1961, "Türkiye'nin İdari Coğrafyası Üzerinde Düşünceler", *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı 12, s. 35-46, İstanbul.
- DİE, *Genel Nüfus Sayımları* (1935, 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990), Devlet İstatistik Enstitüsü yayını, Ankara.
- DİE, 1993, *Türkiye İstatistik Yıllığı 1993*, Devlet İstatistik Enstitüsü yayını, Ankara.
- DİE, 1994, *1990 Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Nitelikleri (Zonguldak)*, Devlet İstatistik Enstitüsü yayını, Ankara.
- DİE, 1995, *Türkiye Nüfusu, 1923-1994 Demografik Yapısı ve Gelişimi*, Devlet İstatistik Enstitüsü yayını, Ankara.
- DPT, 1982a, *Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi-Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi*, Cilt 1, Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı, Ankara.
- DPT, 1982b, *Türkiye'de Yerleşme Merkezlerinin Kademelenmesi-Ülke Yerleşme Merkezleri Sistemi*, Cilt 2, Devlet Planlama Teşkilatı Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı, Ankara.
- DPT, 1990, *Türkiye Sosyal Göstergeler*, Devlet Planlama Teşkilatı yayını, Ankara.
- EMİROĞLU, M., 1963-64, "Zonguldak ve Batı Karadeniz Bölümünde Nüfus Hareketleri", *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 22-23, s. 149-164, Ankara.
- ERKUN, S., 1985, "Türkiye'de İlk Ağır Sanayi Yerleşimi: Karabük'ün Kuruluş Dönemi", *Kentleşme Sanayileşme Etkileşimi, Bir Sanayi Kentinin Planlama ve*

*Uygulama Sorunları Eskişehir Örneği Kologyumu*, 6-8 Kasım 1985, s. 35-44, Eskişehir.

- FINDIKOĞLU, F.Z., 1943, "Karabük'ün Teşekkülü", *Memleket Tetkikleri Konferansları*, İstanbul Halkevi yayını, İstanbul.
- FINDIKOĞLU, F.Z., 1962a, *Kuruluşunun XXV. Yılında Karabük*, Türkiye Harsî ve İctimai Araştırmalar Derneği yayını, İstanbul.
- FINDIKOĞLU, F.Z., 1962b, "Karabük'ün Teşekkülü ve Bazı Demografik ve İktisadi Meseleler", *1960-1961 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, İstanbul Üniversitesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü yayını, s. 1-10, İstanbul.
- FINDIKOĞLU, F.Z., 1962c, "Karabük'te Sanayileşmenin İktisadi ve İctimai Tesirleri", *1961-1962 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, İstanbul Üniversitesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü yayını, s. 1-37, İstanbul.
- HACISALİHOĞLU, İ.Y., 1995, *Şehir Coğrafyası Açısından Safranbolu-Karabük İkilemi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (basılmamış doktora tezi), İstanbul.
- İLLER BANKASI, 1968, *Karabük-Safranbolu Analitik Etüdler ve Teklifler, Projeler, Raporlar*, İller Bankası Genel Müdürlüğü yayını, Ankara.
- İLLER BANKASI, 1969-71, *Zonguldak, Kozlu, Kilimli, Çatalağzı Analitik Etüdlere*, İller Bankası yayını, Ankara.
- İLLER BANKASI, 1994, *Karapınar (Zonguldak) 1/1000 Ölçekli İmar Planı Açıklama Raporu*, İller Bankası İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- İLLER BANKASI, tarihsiz, *Perşembe (Zonguldak) İmar Planı Araştırması*, İller Bankası İmar Planlama Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI, 1964, *Batı Karadeniz Bölgesi Bölgesel Gelişme, Şehirleşme ve Yerleşme Düzeni*, İmar ve İskan Bakanlığı Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü yayını, Ankara.
- İMAR VE İSKAN BAKANLIĞI, 1964, *Zonguldak Bölgesi Ön Planı*, İmar ve İskan Bakanlığı Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü yayını, Ankara.
- KARAKIRIK, H., CEBECİK, K., 1996, *Tarihi, Kültürü, Turizmi ve Her Yönüyle Yenice*, Aytur Basım Yayını Ltd. Şti., İzmir.
- KARAL, E. Z., 1943, *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, İstatistik Umum Müdürlüğü yayını, Ankara.
- KEÇE, N., 1987a, *Yenice (Zonguldak) Nazım İmar Planı Araştırma Raporu*.
- KEÇE, N., 1987b, *Yenice (Zonguldak) Nazım İmar Planı Açıklama Raporu*.
- KEÇE, N., 1988, *Yenice (Zonguldak) Uygulama İmar Planı Açıklama Raporu*.
- KELEŞ, R., 1982, "Kentleşme, Nüfus ve Çevre", *Nüfus ve Çevre Konferansı*, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı yayını, s. 212-245, Ankara.
- KELEŞ, R., 1984, *Kentleşme ve Komut Politikası*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi yayını, Ankara.

- KÖKTEN, K.İ., 1952, "Anadolu'da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt X, Sayı 3-4, s. 167-207, Ankara.
- LEONHARD, R., 1915, *Paplogonia- Reisen und Forschungen im Nördlichen Kleinasien*, Dietrich Reimer, Berlin.
- MAGIE, D., 1950, *Roman Rule in Asia Minor*, Cilt 1 ve 2, Princeton Üniversitesi yayını, New Jersey.
- RUGE, W., 1936, "Tieion", *Paulys Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, Band VI, A 1, s. 856-862, Stuttgart.
- SAKA, A.G., 1990, Gökçebeş (Zonguldak) İlave İmar Planı Açıklama Notu.
- SAKA, A.G., 1990, Gökçebeş (Zonguldak) İlave İmar Planı Analitik Etüdüleri.
- SERGÜN, Ü., 1986, *Kocaeli Yarımadasında Kırsal Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi yayını, İstanbul.
- STRABON, 1969, *Geographica* (Kitap XII Bölüm I-II-III), (Çeviren: A. Pekman), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayını, İstanbul.
- ŞAHİN, A.O., Devrek İlave ve Revizyon İmar Planı Planlama ve Açıklama Raporu, Güney Taahhüt Proje Ticaret ve Müşavirlik Ltd.Şti., Ankara.
- TUNCEL, M., 1991, "Anadolu", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 3, s. 106-109, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., 1954, *Ağır Demir Sanayii ve Türkiye'deki Durumu*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü yayını, İstanbul.
- TÜMERTEKİN, E., 1964, "Karabük'ün Kuruluşu", *1962-1963 Ders Yılı Sosyoloji Konferansları*, s. 104-109, İstanbul.